

Berna Üstün'ün YÜKSEK LİSANS tezi olarak hazırladığı "Sedad Hakkı Eldem'in Mimarlık Anlayışı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bu çalışma, jürimizce lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

27 / 5 / 1993

Üye : Prof.Dr. Yavuz KOŞANER

Y. KOŞANER

Üye : Doç. Sadun ÖZEL

Sadun Özel

Üye : Yrd.Doç.Dr. Halil DİNCEL

H. DİNCEL

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 09 HAZİRAN 1993
gün ve 351-23 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Rüstem Kaya
Prof. Dr. Rüstem KAYA

Enstitü Müdürü

SEDAK HAKKI ELDEM'İN MİMARLIK ANLAYIŞI VE
ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Berna Üstün

Anadolu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Lisansüstü Yönetmeliği Uyarınca
Mimarlık Anabilim Dalı
Bina Bilgisi Bilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır

Danışman Yrd. Doç. Dr. Halil Dinçel

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOĞUMANTASYON MERKEZİ

Şubat 1993

ÖNSÖZ

Bu çalışmada emeği geçen kişilere teşekkür etmek benim için bir borçtur. Öncelikle tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.Halil Dincel'e, kütüphanesinden faydalanmamı sağlayan Y.Mimar Tatsuya Yamamotoya, konum ile ilgili slayt ve kaynaklara ulaşmama yardımcı olan bölüm başkanımız Prof.Dr.Yavuz Koşaner'e, Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü tüm çalışanları ile tez çalışmam sırasındaki manevi desteklerinden dolayı eşim Recep Üstün'e teşekkür ediyorum.

Şubat 1993

ÖZET

Çalışmanın konusu; “Sedad Hakkı Eldem’in Mimarlık Anlayışı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme”dir. Türk mimarlık tarihi incelendiğinde diğer sanat dallarında olduğu gibi mimarlıkta da bir çok değişimin yaşanmış olduğu gözlenir. 1930’lu yıllardan başlayarak Cumhuriyet’in ilanı ile bu değişime neden olan pek çok olay ve akım yaşanır. Bu olay ve akımların büyük bir kısmı ise S.H.Eldem adı ile anılır. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı’nın etki odaklarından birisi belkide en önemlisi olan Eldem’in, konu olarak seçilmesindeki amaç, çalışmada izlenen yöntem, Eldem’in kişiliği, hayatı ve yaptığı çalışmalar Birinci Bölümde anlatılmıştır.

İkinci Bölüm Eldem’in mimarlık anlayışına yön veren etkenlerin incelendiği bir bölümdür. Mimarlık anlayışının temelini oluşturan bu etkenler Eldem’in kendi yorumlarından yola çıkılarak şekillendirilmiştir. Bunlar “Rölöve Çalışmaları”, “İç Mekan Düzenleme Çalışmaları”, ve “Yabancı Mimarların Etkileri”dir. Bu etkileri Eldem hiç bir zaman bire-bir aynen kullanmamış, kendisiyle uzlaştığı oranda özgün hale getirerek kullanmıştır.

Mimarlık anlayışının ödün vermez kuralları kapsamında gerçekleştirdiği eserlerinin Türk Mimarlık Tarihi’ne etkileri Üçüncü Bölümde toplanmıştır. “İlk Dönem Çalışmaları” ile başlayan bu etkileşim “Milli Mimari Semineri” ve “II.Ulusal Mimarlık Dönemi” ile devam eder, “Yığma “ ve “Beton Yapı Uygulamaları”yla da günümüze ulaşır.

Sonuç Bölümünde ise; bu etkileşimin görsel olarak güçlendirilmesi amacıyla 1920’lerden başlayarak beşer yıllık dönemlerde, ülke mimarisindeki önemli akım ve olaylar, çeşitli mimarların bu dönemlerdeki eserleri ile Eldem’in eserlerinin bir karşılaştırılması yapılmıştır. Bu tablo ile S.H.Eldem’in Türk mimari geleneğinin modüler ve mekansal özelliklerinin geliştirilmesiyle oluşan çağdaş bir yenilik yarattığı ve 20.yy.Türk Mimarlığı’nı eserleri ile etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

SUMMARY

The theme of this study is “The Architectural Intelligence and Works of Sedad Hakkı Eldem”.

It is seen that lots of changes has occurred on architecture, as like the other arts, when the Turkish architectural history has been examined. Lots of events and periods which cause that change had been lived. since 1930's, after the declaration of the Republic. Many of these great events and periods are remembered with the name of Sedad Hakkı Eldem. In the first chapter, the aim of choosing Sedad Hakkı Eldem as a subject, who is one of the most important influenced persons of the Republic Period Turkish Architecture, the method used in the study, the personality, life and works of Sedad Hakkı Eldem is explained.

In the second chapter the activities those direct the architectural intelligence of Sedad Hakkı Eldem are examined. Those activities which occur the base of the architectural intelligence of Eldem are formed by his own interpretations. These works are “The Restoration Works”, “Interior Design Works” and “The Effects of Foreign Architects”. These are his specific works.

The effects of his works those he produced by the stable rules of architecture to the Turkish Architecture History are explained in the third chapter. The influence began with “His First Period Works” goes on by “Seminar on Natural Architectural Wave” and “II.Period of National Architecture” and leads today by “Mass and Reinforced Concrete Buildings”.

In the conclusion chapter the important events and periods of the country, the comparison of the works of different architects and the works of Eldem in five years periods since 1920's to strengthen this influence. By this table, as a conclusion, it is said that Sedad Hakkı Eldem has created a contemporary renovation by developing the Turkish Architectural Custom and effected 20.century Turkish Architecture by his works.

İÇİNDEKİLER

	<u>sayfa</u>
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Çalışmada İzlenen Yöntem.....	1
1.2. Sedad Hakkı Eldem'in Kişiliği Ve Yaptığı Çalışmalar.....	2
1.2.1. Yayınları.....	4
2. BÖLÜM: SEDAD HAKKI ELDEM'İN MİMARLIK ANLAYIŞINA YÖN VEREN ETKENLER:	6
2.1. Rölöve Çalışmaları.....	6
2.1.1. İlk Anadolu evleriyle tanışması.....	6
2.1.2. Türk evleri çalışması.....	7
2.1.3. Kasırlar, köşkler ve bahçeler.....	11
2.2. İç mekan Düzenleme Çalışmaları	12
2.3. Yabancı Mimarların Eldem Üzerindeki Etkileri.....	13
2.3.1. Akademideki hocaları ve etkileri.....	13
2.3.2. Auguste Perret'in Etkileri.....	14
2.3.3. Le Corbusier'nin Etkileri.....	17
2.3.4. Frank Lloyd Wright'ın Etkileri.....	18
3. BÖLÜM: SEDAD HAKKI ELDEM'İN ESERLERİ VE TÜRK MİMARLIĞINA ETKİLERİ:	22
3.1. İlk Dönem Çalışmaları.....	23
3.1.1. Satie Elektrik Şirketi Binası, 1934.....	24
3.1.2. Başbakanlık Binası (İnhisarlar Umum Müdürlüğü), 1937-38.....	25
3.2. Milli Mimari Semineri Ve Ülke Mimarisine Etkileri, 1932-1952.....	26
3.2.1. Yalova Termal Oteli, 1935-38.....	28
3.2.2. Büyük Ada 'da Köşk, 1935.....	29
3.3. II. Ulusal Mimarlık Dönemi, 1940-50.....	30

İÇİNDEKİLER (devam)

sayfa

3.3.1. Uluslararası Newyork Sergisinde Türk Pavyonu ve Çarşısı, 1939.....	34
3.3.2. Taşlık'ta ki Şark Kahvesi, 1947-48.....	36
3.3.3. İstanbul Adliye Sarayı, 1948-71.....	37
3.4. Yığma Yapı Uygulamaları, 1943-48	39
3.4.1. İstanbul Fen Edebiyat Fakültesi, 1942-44.....	39
3.4.2. Ankara Fen Edebiyat Fakültesi, 1943-45	40
3.5. Beton Yapı Uygulamaları, 1950-	41
3.5.1. Hilton Oteli, 1952.....	42
3.5.2. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Dispanseri, 1962-64.....	44
3.5.3. İstanbul Atatürk Kitaplığı, 1973-75.....	45
3.6. Konut Uygulamaları.....	46
3.6.1. Yalı Uygulamaları	47
3.6.1.1. Uşaklıgil Yalısı, Emirgan, 1956-65	48
3.6.1.2. Suna Kıraç Yalısı, Vaniköy, 1965	49
3.6.1.3. Rahmi Koç Yalısı, Tarabya, 1975-80	49
3.6.1.4. Ilıcak Yalısı, Yeniköy, 1978-80	50
3.6.2. Konut Grubu Uygulamaları.....	51
3.6.2.1. Yıldız Konut Grubu, 1976-78	52
3.6.3. Elçilik Binaları.....	53
3.6.3.1. Pakistan Elçilik Konutu, Ankara, 1964-74	53
3.6.3.2. Hindistan Elçilik Konutu, Ankara, 1965	54
3.6.3.3. Hollanda Elçilik Konutu, . Ankara, 1973-77	55
3.7. Son Yıllarda ki Uygulamaları.....	56
3.8. Eserlerinin Kronolojik Sırası.....	59
4. BÖLÜM: SONUÇ	64
4.1. Sonuç.....	64
4.2. Tablo.....	65
4.3. Tablonun İrdelenmesi	78
KAYNAKLAR DİZİNİ.....	79
EKLER	
EK I: Sedad Hakkı Eldem'in Eserlerinin Kronolojik Sırası	

<u>şekil</u>	<u>sayfa</u>
2.1. Konut sketchleri- 1928-1929.....	7
2.2. Türk Evi araştırma çalışmaları.....	8
2.3. Ağaoğlu Evi ,1936-37- Ayaşlı Yalısı, 1938- Şark Kahvesi, 1947-48.....	10
2.4. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Külliyesi (1962-64), Hindistan Elçilik Konutu (1965-68), Sırer (1966-67), Komili (1978-80) yalıları.....	11
2.5. Beşiktaş Çinili Köşkü (1940) ve Küçüksu Kasrı (1960)'nın Restitüsyon Çalışmaları.....	12
2.6. Eldem'in diploma projesi (1928).....	14
2.7. Notre-Dame du Raincy-Giriş Cephesi, 1922-23,A.Perret - Libya Cenzur Camii'nin Giriş Cephesi, 1975, S.H.Eldem.....	16
2.8. Ayasofya'nın Planı (M.S.532-537), Villa Schwob'un planı (1916), Villa Schwob'un giriş cephesi, Ağaoğlu Evi'nin arka cephesi (1936).....	17
2.9. Domino projesi- Bayan Firdevs Evi, Maçka, İstanbul (1934).....	18
2.10. Prairie Evileri (1900), Frank Lloyd Wright.....	19
2.11. Unity Church (1906), Oak Park, İllinois, Frank Lloyd Wright.....	20
3.1. Sate Elektrik Şirketi Binası, Fındıklı, İstanbul, 1934.....	25
3.2. İnhisarlar Umum Müdürlüğü, Ankara, 137-38.....	26
3.3. Yalova Termal Oteli, Yalova, 1935-38.....	29
3.4. Büyükkada Dil'de Atatürk Köşkü, 1935.....	30
3.5. Öğrenci projeleri.....	34
3.6. New York Sergisi'nde Türk Pavyonu projesi, 1939.....	35
3.7. Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı- Şark Kahvesi, İstanbul, 1947-48.....	36
3.8. Şark Kahvesi, İzmir, 1954, mimar Rıza Aşkan.....	37
3.9. İstanbul Adliye Sarayı, İstanbul, 1948-71.....	38
3.10. İstanbul Fen-Edebiyat Fakültesi, 1942-44.....	40
3.11. Ankara Fen-Edebiyat Fakültesi, 1943-45.....	41
3.12. İstanbul Hilton Oteli, 1952- Yeşilköy'de bir otel, 1955.....	43
3.13. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Külliyesi, İstanbul, 1962-64.....	45
3.14. İstanbul Atatürk Kitaplığı, İstanbul, 1973-75.....	46

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>şekil</u>	<u>sayfa</u>
3.15. Uşaklıgil Yalısı, Emirgan, İstanbul, 1956-65.....	48
3.16. Suna Kıraç Yalısı, Vaniköy, İstanbul, 1965.....	49
3.17. Rahmi Koç Yalısı, Tarabya, İstanbul, 1975-80.....	50
3.18. İhçak Yalısı, Yeniköy, İstanbul, 1978-80.....	51
3.19. Yıldız Konut Grubu, İstanbul, 1976-78.....	52-53
3.20. Pakistan Elçilik Konutu, Ankara, 1964-74.....	54-55
3.21. Hindistan Elçilik Konutu, Ankara, 1965.....	56
3.22. Hollanda Elçilik Konutu, Ankara, 1973-77.....	56
3.23. Akbank Genel Müdürlüğü, 1967-68- Ayazağa Büroları ,1976-79.....	57
3.24. Türk Lokantası, İstanbul Hilton Oteli, 1954-62- Atatürk Kitaplığı, İstanbul, 1973- Atatürk Kültür Merkezi, Ankara,1981.....	57
3.25. Şark Sigorta T.A.Ş. Genel Müdürlük Binası, 1979.....	58

TABLolar DİZİNİ

viii

tablo

sayfa

- 4.1. 1920-1985 yılları arasında ÷lke mimarisini etkileyen olay ve akımlar,
bu yıllar arasında diğer mimarların ve Eldem'in çalışmalarından
örnekler.....

65-78

1. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1.Çalışmanın Amacı ve Çalışmada İzlenilen Yöntem:

Sedad Hakkı Eldem; Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı'mızı etkileyen mimarlarımız arasındadır. Uygulamaları, hocalığı ve yayınları ile önemli bir yeri vardır. Eldem'in meslek yaşamı; evrensel mimarlık ile ulusal mimarlık arasında zigzaglar çizen Cumhuriyet Mimarlığı'nda iki kavram arasındaki dengeyi gerçekleştirmek, hoca olarak bu dengeyi bulmanın yollarını aramayı öğretmek çabalarının ağırlık noktasını oluşturur.(1)

Mimarlık hayatına atıldığı 1928 yılından başlayarak "Türk Sivil Mimarlığı"nın büyüklüğünü savunan Eldem, hayatı boyunca bu ilkenin gerçekliğinin savaşını vermiştir. Çok tartışılmış bir mimardır. Düşünceleri ve yaptıkları ile pek çok eleştiri almıştır. Bu da zaman zaman çalışmalarının arka plana itilmesine yol açmıştır. Bunlarda kuşkusuz onun, uğraş alanına karşı duyduğu sevgi ve saygıyı ödün vermeyen bir kararlılıkla sürdüren kişiliğinde etkisi olmuştur. Ancak Eldem, disiplinli bir çalışmayla bir yere ulaşabileceğini düşünmüş, bunu uygulamış ve sonunda 20.yy. Türk mimarlarının en önemlilerinden birisi olmuştur.(2)

Çalışmada amaç; gelenekselin ilkelerini çağdaş ve modern koşullarda yeniden yorumlayarak günümüze kazandıran Sedad Hakkı Eldem'in Türk Mimarlık Tarihi'ne olan etkilerini incelemektir.

Mimarlık boşlukta gelişmez, daima geçmişle bağlantısı vardır. Gelenek karşısında, görüşler iki kutupta toplanmaktadır. Bir kısım, geçmişte kendi etkinliklerindin onaylandığını görür ve özel, zamana bağlı biçimlerin ötesinde, bugünde hala geçerli olan belirli ilkeler keşfederler; ötekilerse, günümüzde de anlam taşıdıklarını düşündükleri yapı tipleri, biçim ve biçim düzenlemelerine ilgi gösterirler. Büyük hümanist J,W,Goethe bunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Özlem duyulması gereken hiç bir geçmiş yoktur, ancak geçmiş öğelerin geliştirilmesiyle oluşan sonsuz bir yenilik vardır ve gerçek özlem, yeniyi daha iyiyi elde etmek için, daima yaratıcı olmalıdır".(3)

Dünya mimarlarının pek çoğunun mimarlıkta geleneksele verdikleri değer yukarıdaki cümlelerle anlatılıyor. Ülkemizde bu konunun gerçek değerini anlayarak, meslek yaşamını “Geleneksel Mimarimiz” üzerine kuran tek kişi Sedad Hakkı Eldem’dir. Eserleriyle gelecek kuşaklara gelenekselin ne olduğu ve nasıl modern yaşama koşullarına uyarlanabileceğini gösterecek olan kişidir. Günümüzde büyük bir karmaşa yaşayan mimarlığımızda, yeni nesile; kendi malımız olan, öz benliğimizi, kültürel değerlerimizi yansıtan yapıları ile yol göstericidir. Konu olarak S.H.Eldem’in seçilmesinin temelinde bu gerçekler bulunmaktadır.

Çalışma Eldem’in mimarlık anlayışına yön veren etkenler ve çalışmalarıyla Türk Mimarlığı’na olan etkileri hakkında okuyuculara bilgi verecek niteliktedir. Çalışmanın konusu, kişi üzerinde yoğunlaştığı için araştırma farklı bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Konu ile ilgili özgün kaynakların sınırlı olması önemli bir etken olmuştur.

Özgün birincil kaynaklara mümkün olduğunca ulaşılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgili ikincil kaynakların çoğunlukta olması nedeniyle, makale, söyleşi gibi pek çok metnin bulunduğu dergi ve süreli yayındanda alıntı yapılmıştır. Konuların güncel olması ve Eldem’in meslek yaşamı boyunca sürekli gündemde kalması nedeniyle pek çok eleştiriyede hedef olmuştur. Bu eleştirilerin bir kısmı kişisel kritiklere dönüşmesi nedeniyle bu makale ve söyleşilerin de bir ayrımı yapılarak kişisel eleştirilerin yoğunlaştığı metinler elenmiştir. Bu etkenler çalışmanın yöntemini belirlemiştir. Herhangi bir kişisel yorum ve eleştirinin yer almaması ve daha özgün olması nedeniyle Eldem ile birebir yapılan söyleşilere ağırlık verilmiş ve bölümlerle, bölümlerin alt başlıklarında bu söyleşilerden yola çıkılarak hazırlanmıştır.

1.2. Sedad Hakkı Eldem’in Kişiliği ve Yaptığı Çalışmalar:

Sedad Hakkı Eldem, 1908 yılında İstanbul’da doğmuştur. Sanatla yakından ilgilenen ve Türk sanat yaşamında adı geçen kişilerin bulunduğu bir aile çevresinde büyümüştür. Kültürlü bir aileden gelmektedir. Babası İsmail Hakkı Bey, batı kültürünü benimsemiş bir kişidir. Görevinin dış ülkelerde olması nedeniyle batı

kültürünü çocuklarınada tanıtma fırsatını bulur.(4)

Sedad Hakkı Eldem, ilkokulu Cenevre'de Ecole Cuchet'de, orta öğrenimini Münih'de Altes Real Gymnasium'da tamamlar.1924 yılında, Almanya'dan dönen Prof.Eldem, Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girerek, Prof.Mongeri'nin atölyesine öğrenci olur. Öğrenciliği sırasında stajlarınınada yine hocasının özel bürosunda ve Ankara'da inşa etmekte olduğu Ziraat Bankası Şantiyesinde yapar. 1928 yılında, Sanayi-i Nefise Mektebi'nden mimar olarak diploma alır. 1928-1932 yılları arasında, Paris ve Berlin'de öğrenimini tamamlar. Auguste Perret ve Le Corbusier'nin yanında, Berlin'de Technische Hochschuler'de şehirci Jansen, Hans Poelzig yanında çalışır. Böylece 7 senelik eğitimden sonra, 1932'de Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümüne öğretim üyesi olur. Mimarlık eğitimi ile onu izleyen Avrupa yıllarında, birbirinden farklı mimarlık görüşlerini yakından tanıma fırsatını bulur. Eldem, 1931 yılından, 1978 yılına kadar, Güzel Sanatlar Akademisi'nde, yapı bilgisi, mimari proje derslerini verir, "Milli Mimari Semineri" ni kurar, Rölöve ve Restorasyon Kürsüsü öğretim üyeliği yapar, bunun yanında idari görevler de alarak, Mimarlık Bölümü Başkanlığı ile, Türk Mimari Araştırma ve Restorasyon Enstitüsü Başkanlığı'nda da bulunur. Ayrıca Eldem, Asarı Atıkan Encümeni üyesi ve beş senelik bir süre boyunca başkanı, 1962-78 arasında da, Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu üyesi olur. 1941-45 yılları arasında, Eski Eserleri Koruma Encümeni üye ve başkanlığı yapar. 1978 yılında 70 yaşında emekliye ayrılır. Ancak Bakanlar Kurulu kararı ile Güzel Sanatlar Akademisi'nde "atelye profesörü" olarak göreve devam eden Eldem 1988'in Eylül ayında İstanbul'da vefat eder.(5)

Uygulamaları dışında , hocalığı ile de mimarlığımızda etkin bir rol oynamıştır. Kuvvetli disiplini, tasarımda alternatif aramaya verdiği önem, işlev-yapım olanakları, biçim- çevre arasında kurduğu sıkı bağ öğrencileri üzerinde büyük ölçüde iz bırakmıştır. Güncel konuların eğitime yansımalarına önem vermiştir. Örneğin ülkemizde gecekondulu yapımının hızlandığı dönemde, konu Akademi atölyelerinde ele alınır, normlara dayanan yapı sistemleri üzerinde araştırmalar yapılır. Ortak atölye çalışmaları bir kaç dönem sürdürülerek maket çalışmaları ile de geliştirilir. Bu ve bunun gibi çalışmalarla öğrencilerin dikkatleri güncel konulara çekilir ve bu konularla ilgilenmeleri sağlanır.(6)

Öğretim üyesi olarak 50 yıla yakın bir süre içerisinde yetiştirdiği ve Türk mimarlık ailesine kattığı mimarlar ise en büyük hizmeti sayılır. Sayın Doç.Dr. Uğur Tanyeli Sedad Hakkı Eldem'in Türk Mimarisi'nde ki önemini şu cümlelerle belirtiyor:

"Batılılaşma dönemi Türk mimarlığının, kişiliği ve ürünleri en tartışmalı mimarı Sedad Hakkı Eldem... O kimileri için "tanrı", kimileri için ise "şeytan" olmayı hala sürdürüyor. Ne var ki, tüm dünya mimarlarının biyografilerini içeren Macmillan Mimarlar Ansiklopedisi'nde sadece iki Türk sanatçısı yer alır bunlardan biride Sedad Hakkı Eldem'dir. Aynı yayındaki ikinci Türk'ün Sinan olduğu düşünülürse, Eldem'in ağırlığının ne olduğu daha iyi anlaşılacaktır."(7)

1.2.1. Yayınları:

Sedad Hakkı Eldem, araştırmacı bir kişiliğe sahip olması nedeniyle rölöve, restorasyon ve yapı dallarında birçok kitap yazmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi , Yüksek Mimarlık Bölümü, Rölöve ve Restorasyon Kürsüsü'nde, 1932 yılından başlayarak, öğrencilerini "Türk Sivil Mimarisi" konusunda araştırmalara yöneltmiştir. Bu araştırmalar, Rölöve ve Restorasyon Kürsüsü'nde önemli bir arşivin oluşumunu sağlamıştır. Ancak bu arşivin 1948 Akademi yangınında hemen tamamı yanmıştır. Yangından sonra kaybolan Türk Sivil Mimarisi örneklerini oluşturan arşivin yeniden oluşturulmasına çalışılmıştır. Bu birikim ve Prof.Eldem'in kendi özel çabaları ile birçok önemli yayın ortaya çıkmıştır.

Prof. Eldem; hoca olarak öğrenci yetiştirmiş, araştırmacı olarak yayın yapmış ve mimar olarak da yarışmalara katılmıştır.(8) Eldem'in yayınlanan kitapları ise şunlardır:

Bursa Evleri / 1948, İstanbul Yapı ve Kredi Bankası Yayını

Türk Evi Plan Tipleri / 1954, İTÜ Yayını

Yapı-Geleneksel Yapı Metodları / 1967, İstanbul

Rölöve I / 1968, İstanbul DGSA Yayını

Köşkler ve KasırlarI / 1969, İstanbul DGSA Yayını

Anadolu Hisarı'nda Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı / 1970, İstanbul Türkiye

- Turing ve Otomobil Kurumu Yayını
Köşkler ve Kasırlar II / 1974, İstanbul DGSA Yayını
Türk Mimari Eserleri / 1975, İstanbul Yapı ve Kredi Bankası Yayını
Türk Bahçeleri / 1976, İstanbul Kültür Bakanlığı Yayını
Rölöve II / 1977, İstanbul DGSA Yayını
Köçeoğlu Yalısı / 1977, İstanbul DGSA Yayını
Sa'dabad / 1977, İstanbul Kültür Bakanlığı Yayını
İstanbul Anıları / 1979, İstanbul Alarko Eğitim Tesisleri A.Ş.Yayını
Boğaziçi Anıları / 1979, İstanbul Alarko Eğitim Tesisleri A.Ş.Yayını
Topkapı Sarayı - Bir Mimari Araştırma / 1982, İstanbul Kültür ve Turizm
Bakanlığı Yayını
Türk Evi-I,II / 1987, İstanbul TAÇ Vakfı Yayını
(9)

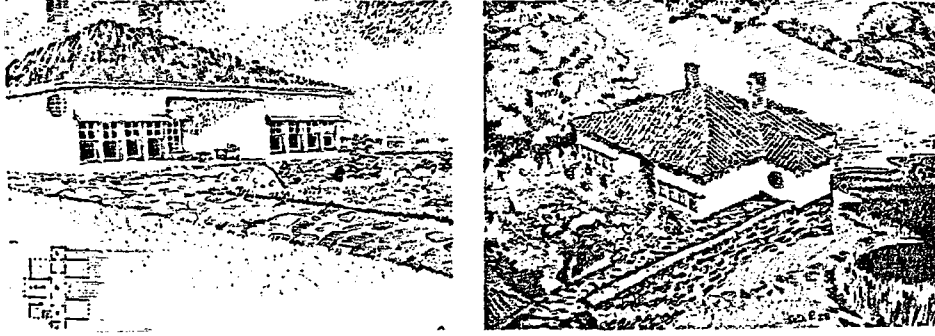
2. BÖLÜM: SEDAD HAKKI ELDEM'İN MİMARLIK ANLAYIŞINA YÖN VEREN ETKENLER:

2.1. Rölöve Çalışmaları:

Sedad Hakkı Eldem'in, meslek yaşamının her döneminde rölöve çalışmalarının devam ettiği gözlenir. Bu çalışmalara, öğrencilik döneminde başlar. Amatörce olan bu çalışmalar 1932'den sonra profesyonelleşmeye başlar. 1948 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin büyük bir bölümünün yandığı felakette rölövelerin çoğu yok olur. Böylece Eldem için de bir duraklama dönemi başlar. Büyük güçlüklerle kurduğu bu arşivin yok olması, ayrıca hazırladığı kitapların çeşitli nedenlerle basılamayı bu duraklamaya sebep olur. Eldem çok geçmeden, rölöve çalışmalarına yeniden başlar. Meslek yaşamını her yönden etkileyen rölöve çalışmaları bu başlık altında dönem dönem incelenecektir.

2.1.1. İlk Anadolu evleriyle tanışması:

Bu tanışma ile Eldem meslek yaşamına yön vermiştir. Bu yıllar öğrenciliğine rastlar. Tatillerde ve başka her fırsatta o zaman henüz bozulmamış ve güzel olan Türk evlerini inceler (1925-30 seneleri). O yıllarda İstanbul'da, ev konak ve yalılar son günlerini yaşarcasına hala ayakta durmaktadır. Anadolu da ise, eski mahalleler en az bir iki yüzyıllık yaşantı ve görüntülerini taşımaktadır. Bu gizemli dünyayı tanımak, Sedad Hakkı Eldem'in en büyük amacı olur. Bu nedenle Eldem Anadolu'nun çeşitli kentlerini, kasabalarını gezerek bir çok sketch hazırlar. Bu çalışmalar daha çok, sulu boya tekniğinde ve perspektifleri içeren plan ve cephe açısından henüz fazla detaya girilmeyen çalışmalardır. Eldem bu çalışmaları 1928 yılında mezun olarak gittiği Berlin ve Paris'te devam eder. 1929 yılında Berlin'de bir dizi Türk Evi çalışması yapar ve bu çalışmalar uzun süre sergilenir.(Şekil:2.1.) Bu dönem amatör çalışmaların sona erip, profesyonel çalışmaların başladığı dönemdir. Modern Türk Evinin, nasıl olması gerektiğini sorgulamaya başlar. Böylece Türk Evi çalışmaları başlamış olur. Türk Evi'nin plan özellikleri, yöresel malzeme, cephe kuruluşları, gelenekler, bu aşamada işin içine girer.(10)

ŞEKİL: 2.1. Konut Sketchleri- 1928-1929

2.1.2. Türk Evi çalışmaları:

Eldem, 50 yıldan daha uzun bir süre yüzlerce eski Türk evini; planları, cepheleri, pencereleri, kapıları, çatıları ve diğer ayrıntılarıyla incelemiş ve geleneksel Türk mimarisinin gruplandırılarak bir temele oturtulmasını sağlamıştır.(11) Anadolu'da ki Türk Evlerini incelerken, "Modern Türk Evi" sentezine ulaşmıştır. Modern Türk Evi'nin özelliklerini iki grupta toplar:

- " 1- Evlerin milli, yani kendimize, kendi zevkimize, kendi yaşama tarzımıza uygun olmaları,
- 2- Kendi mimarimize, mimari kültürümüze memleketimize, iklimimize, toprağımıza uygun olmalarıdır" şeklinde belirler.(12)

Türk Evi'nin araştırılmasının gerekliliğini ise şu cümlelerle belirtmiştir:

" Bizim modern mimarlığımızın da bize mahsus olması lazımdır. Bunun için benliğimizi en parlak bir surette gösteren ve mimarlık tarihinde Türk Mimarlığı diye yer almaya layık olan eski mimarlığı incelemeliyiz. Ama daima ileriye, yeniye gitmek gerekirken niçin geçmişe bakalım, niçin eskiden ilham alalım? Çünkü bunu yapmak için mühim sebeplerimiz vardır:

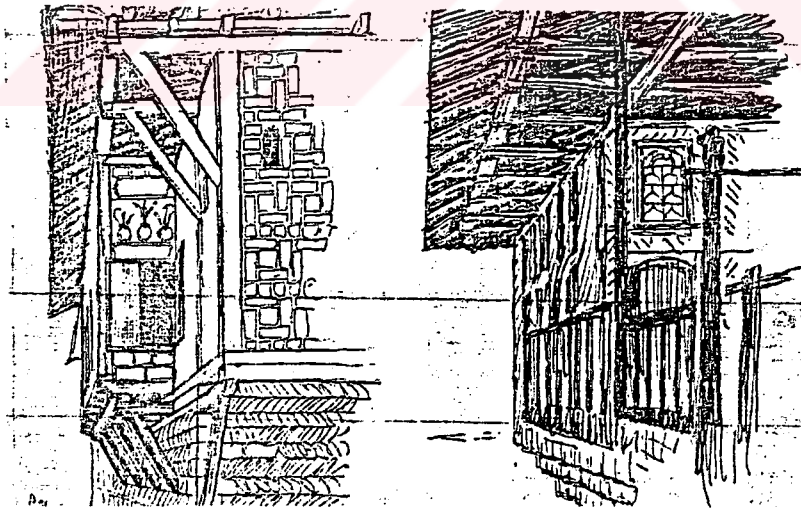
- 1- Bir mimarlık uslubu bugünden yarına yaratılamaz ve hiçten yeni bir

tarz doğamaz. Mimarlıkta üsluplar, zamanla meydana gelir. Bu sebeple bizde bugün eski mimarlığımızı inkar ederek hiçten yeni bir tarz yaratmaya kalkışamayız.

2- Biraz önce söylediğimiz gibi, bir çok milletler eski mimarlık sanatlarına bir yenilik aşısı vererek modern mimarlık sanatlarını bulmuşlardır. Bizim içinde bu yoldan gitmekten başka yapacak şey yoktur.

3- Milli mimarlığımız ve hele ev mimarlığımızın pek az kimselerin umduğu kadar zengin ve bugünkü görüşlere uygun olmasıdır. Ev mimarlığımız, yazık ki, şimdiye kadar çok az tetkik edilmiş bir sahadır. Fakat elbette bir gün bu karanlık mevcudiyet, bütün parlaklığıyla meydana çıkacaktır." diyor.(13) (Şekil 2.2.)

Böylece 1932 yılında Milli Mimari Semineri ismi ile bir araştırma merkezi kurulur. O zaman sayıları az olan öğrencileri ile her yaz Anadolu'ya yeni yerler keşfine gider. (Kastamonu, Safranbolu, Konya, Sürmene, Edirne, Ege Bölgesi gibi...). Tüm bu araştırmalar, seneler sonra Taç Vakfı tarafından beş cilt olarak basılır

ŞEKİL 2.2. Türk Evi Araştırma Çalışmaları

Sedad Hakkı Eldem eski Türk Evi'nin bugünkü modern ev ile şaşılacak benzerliğinden söz eder. Bol pencere, aydınlık olan Türk Evi modern eve yakındır. Planda ki serbestlik, konfora özen gösterilmesi, malzemenin yöresel kullanılması, bol

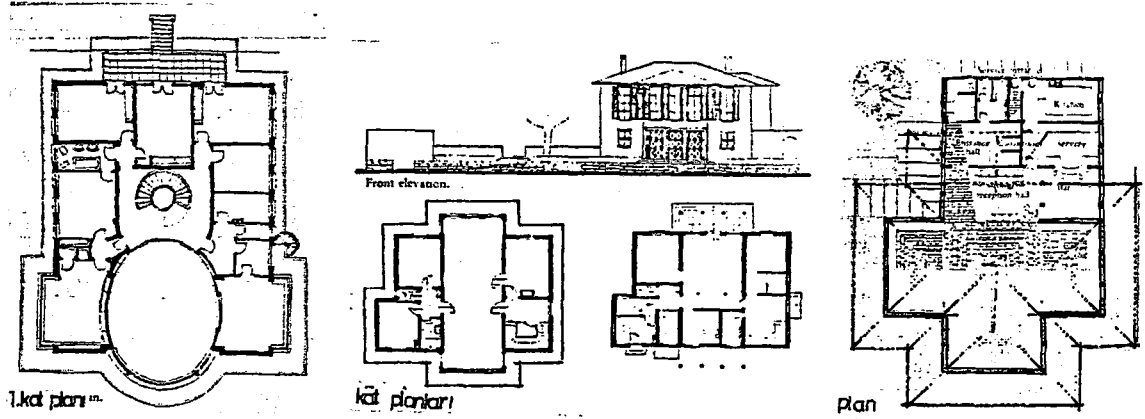
tarahalar (hayatlar) ile bahçe ve avlu, yani tabiat ile evin sıkı sıkı bağlanması ile Türk Evi, modern evde olması gereken tüm özellikleri taşır. Eldem Türk yapı geleneğini devam ettirirken hiçbir zaman bir motifi aynen kullanmamış, bu motiflerin esas değerlerini inceleyerek, yeni çözümlere varmış, kendine özgü bir biçimde yorumlamıştır.(14) Sonuç olarak Eldem, "Modern Türk Evi'ni" ve özelliklerini şu cümlelerle tanımlamıştır:

"Taşı bol olan yerlerde evlerimizi taştan, ağacı bol olan yerlerde ağaçtan, lazım olan yerlerde tuğla ve betonarmeden inşa edelim. Evleri geniş saçaklarla muhafaza edelim. Çatıları muhakkak basit şekilde ve yağmur sularını kolaylıkla akıtabilecek dayanıklı malzemeden yapalım. Pencerelemi güneşten muhafaza edelim ve her halde memleketimizin muhtelif bölgelerinde, o bölgelere en uygun tarzda yapı yapalım, aynı modeli gelişi güzel her tarafta kullanmıyalım. Umumi olarak, yapma malzemeden ziyade, tabi malzeme kullanmaya bakalım. Kuvvetle umuyorum ki böylelikle Türk milletinin bütün vasıflarını taşıyan ve ona layık olan bir eser doğacaktır ve bu eserde "yeni Türk Evi" dir diyor.(15)

1934-52 arasında Eldem özellikle konut yapılarında gerek plan düzeni, gerekse dış ifade açısından sürekli Türk Evi şemaları üzerinde çağdaş çeşitlemeler yapmayı denemiştir.(16)

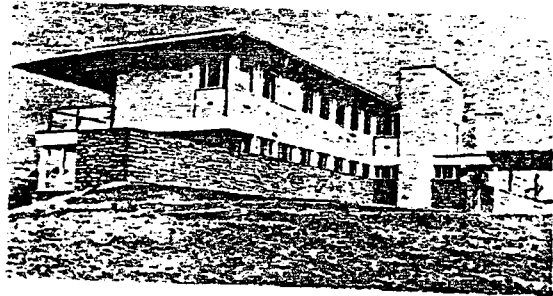
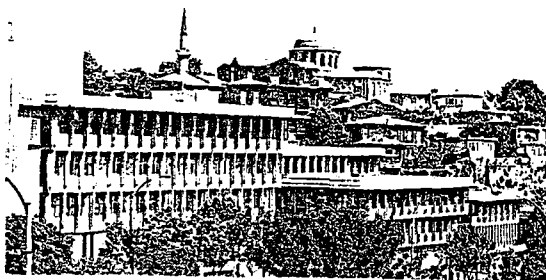
Plan şemaları üzerinde çalışarak , bunları günün koşullarına uygun hale getirir. Sofa tüm konutlarında mevcuttur. Ancak sofaya açılan diğer odaların ayrı bir hol çözümü ile mahremiyeti de sağlanır. Mekanlar genellikle geniş, ferah Türk Evi'nde olduğu gibidir.

Örneğin Ağaoğlu Evi (1936)"oval sofa", Safyurtlu Köşkü (1942) "orta sofa", Ayaşlı Yalısı (1938) ise "karnıyarık plan tipi" esas alınarak yapılmış araştırmalardır. Konu olarak verdiğinde Türk Evi ağır basmakta, vermediğinde yabancı etkiye "Türklük" bir çeşni olarak katılmaktadır. Sözelimi Taşlık Kahvesi (1947-48) geleneksel "T plan" şemasını doğrudan doğruya yineleyen bir örnek olarak yabancı etkileri minimuma indirirken, Amiral Bristol Hastanesi (1943) yalnızca dış ifade açısından Türk Sivil Mimarlığı'yla bağlantılıdır.(Şekil: 2.3.)

ŞEKİL: 2.3. Ağaoğlu Evi (1936-37), Ayaşlı Yalısı (1938), Şark Kahvesi (1947-48)

1952-62 arası, Eldem'in mimari uzlaşmasında Türk Sivil Mimarlığı'nın payının asgariye indiği dönemdir. Bu yıllarda inşa edilen İkinci Safyurtlu Evi (1952), Hilton Oteli gibi (1952) gibi yapılar o yıllarda dünyada çok yaygın olan Rasyonalist Uluslararası çizginin yoğun etkileriyle biçimlendirilir. 1960'lar Türkiye için olduğu gibi Eldem içinde atılım ve değişim yıllarıdır. Bu dönemde Eldem, Türk Sivil Mimarlığı'ndan yararlanma çabasını sürdürerek, geleneğin birkaç yalın özetini çıkarır. Yatay çatı çizgisi, geniş saçaklar, eş boyutlu düşey dikdörtgen biçimli dizi pencereler ve çıkmalar bu tutumun belirgin özellikleridir. Bazı farklı örneklerin varlığına karşın, Zeyrek Sosyal Sigortalar Binası (1962-64), Hindistan Elçilik Konutu (1965-68), Sirer (1966-67), Komili (1978-80), Yalıları, Hollanda Elçiliği (1973-77) gibi yapılarında Eldem'in 1960'dan ölümüne kadar büyük bir titizlikle sürdüreceği bu ana çizgiyi görmek mümkündür.(17) (Şekil: 2.4.)

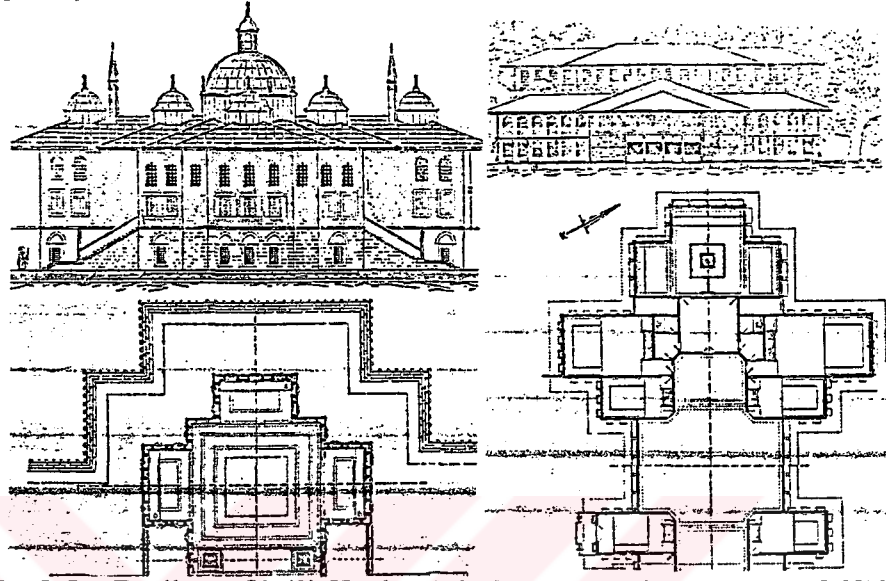
ŞEKİL: 2.4. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Külliyesi (1962-64)
Hindistan Elçilik Konutu (1965-68), Sırer (1966-67)-
Komili (1978-80) Yalıları

2.3.1. Kasırlar, köşkler ve bahçeler:

Sedad Hakkı Eldem'i meslek yaşamı boyunca etkileyen bir başka konuda "Kasırlar, Köşkler ve Bahçeler"dir. Eldem, İstanbul ve Edirne'de bulunan birçok büyük konutun rölövesini yapar. Bu çalışmanın amacı, geleneklerimizin ve birçok tarihi değerinin yok olmaya başladığı günümüzde bu yok olmayı bir ölçüde önlemek ve yıprandığı için çoğu yıkılan, az sayıda örneği kalan bu tarihin günümüze aktarılmasını sağlamaktır. Rölöve için seçmiş olduğu köşk ve kasırların herbirinin, plan şeması, yerleşim biçimi, yapı detayları açısından farklı özellikleri vardır.(Şekil: 2.5.) Eldem zaman zaman bu rölöve çalışmalarından etkilenir. Amcazade Köprülü Paşa Yalısının etkisi ile plan şeması aynı olan Taşlık'ta ki Şark Kahvesini planlar.(18)

Bu anlamda yaptığı bir diğer çalışma ise, "Türk Bahçeleri" çalışmasıdır. Eldem bu çalışmasında, İstanbul'da bulunan bahçe ve mesire yerleri ile Şark ve İslam Bahçeleri'ni araştırmış ve sonuçta bir karşılaştırma yapmıştır. Günümüze çok değişim geçirerek gelen bu örneklerin geleceğe aktarılması açısından iyi bir döküman niteliğini taşır. Bu çalışmalar Eldem'in projelerinde de yansımıştır. Kendi tasarladığı tüm projelerde, bahçe dizaynına ayrı bir önem vermesi, tasarımını yaptığı her projenin, vaziyet planı ölçeğinde ve çoğu zamanda detayda çevresini düşünmesi teorik bilgilerin uygulamaya yansımaları şeklinde özetlenebilir. Türk bahçesinde bulunan ahşap kamerye, parmaklık, sergah, havuz ve fiskiye gibi mimari elemanları tasarımlarında kullanmıştır.(19)

Eldem için bahçenin mahremiyeti, doğa ile bütünleşmesi, günlük yaşamla bütünleşmesi açısından mekan ölçeğinde çözülmesi gereken bir problem olur. Eldem'in bu konuda ki en önemli katkısı yok olan bu değerlerin gelecek kuşaklara iletilmesini sağlamış olmasıdır.(20)

ŞEKİL: 2.5. Beşiktaş Çinili Köşkü (1940) ve Küçüksu Kasrı (1960)'nın Restitüsyon Çalışmaları

2.2. İç Mekan Düzenleme Çalışmaları:

Akademide ki yıllarda ve onu takip eden Avrupa'da ki stajı sırasında Eldem, "İç Mekan" çalışmalarına verdiği ağırlığı daima sürdürür. Sedad Hakkı Eldem, iç mimari ile dış mimarinin ayrı ayrı düşünülmesinin mümkün olamayacağını her zaman dile getirir. İç mekanı en ince ayrıntısına kadar düşünüp çizmiştir. Genellikle çizgileri batı tarzındadır. Türk Evi'nde kullanılan sofa, sedir, köşk, v.b.gibi özellikleri modernize ederek kullanır. Avrupa mimarisinde olan değişiklik zamanla bizim mimarimize de girer. Bunun sonucunda evlerin içerisinde büsbütün daha serbest şekilde yaşama, yeme şekli ortaya çıkar. Bu sebeple, mekan mimarisinin dışarıya aksi ortaya çıkar. Bu durumda da yine Türk Sivil Mimarisi işin içine girer. Bu konuyu Sedad Hakkı Eldem şu şekilde belirtir:

"Japon Mimarisi ile birlikte iç mekanları, iç yaşantıyı en güzel bir şekilde dışarıya aksettiren mimari Türk Mimarisi'dir. Yani bu şu demektir, bir binanın içerisinde ki plan ne ise, onu dışardan okumak lazım, yani nerede

sofa var, o odanın pencereleri, taksimatı, yönü nasıl ? Hepsini cephelerde görmek lazım. İşte bu cephe ile iç yaşantının, iç mekanın entegre edilmiş olduğu bir mimaridir. Aynı şey Japon mimarisinde de vardır. Orada da bir eleman vardır. Bu eleman bir hasırdır. Bu hasır ölçülerine göre planlar kompoze edilir. Yani bizdeki planlara nazaran daha fazla ileri gitmişlerdir bu bakımdan” diyerek belirtir.(21)

Görüldüğü gibi Eldem, Japon Mimarisinin iç mekan- cephe anlayışının güzelliğinden etkilendiğini belirtir. Eldem'in tasarımlarında önem verdiği bir diğer nokta ise “renk”tir. İç mekanda tabii renk kullanmak gerektiğini savunur. Bu nedenle tüm proje çalışmalarını renklendirmiştir. İnhisarlar Umum Müdürlüğü Binası bu konuda iyi bir örnek teşkil eder. Bu binanın iç mekan öğeleri en ince ayrıntısına kadar düşünülmüştür. Duvardaki tablo, yerdeki halı, tefriş elemanlarının tümünün detayını vermiştir. Sonuçta ortaya çıkan bina iç mekanı -dış mekanı ile bir bütün teşkil etmiştir. Renk ve desen araştırmalarıyla başlayan “iç mekan düzenleme çalışmaları “; tasarladığı projelerde uygulanma imkanı bulmuştur.(22)

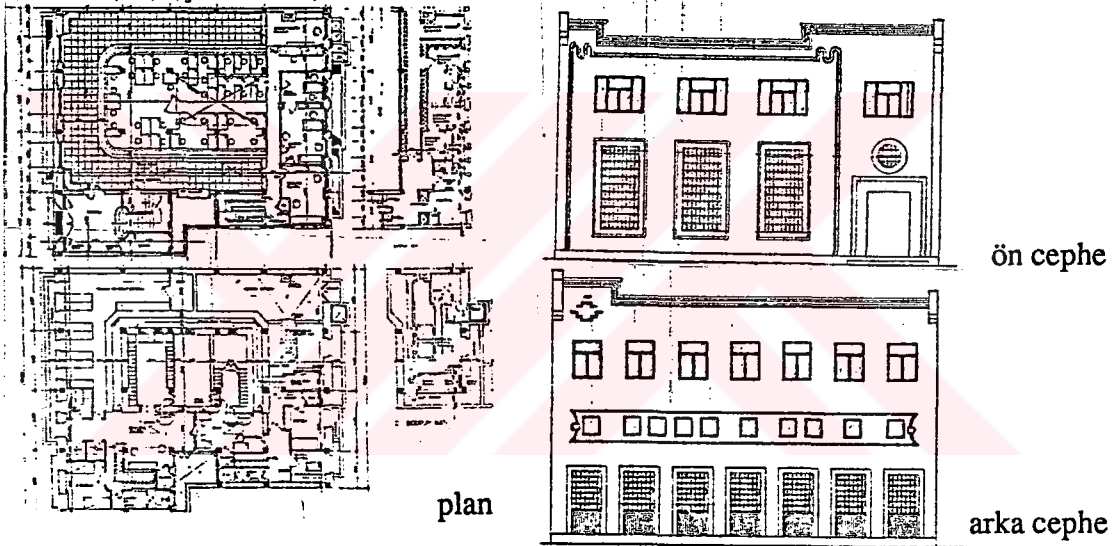
2.3. Yabancı Mimarların Eldem Üzerindeki Etkileri:

2.3.1. Akademi'de ki hocaları ve etkileri:

1924 yılında Almanya'dan dönen Sedad Hakkı Eldem, Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kaydolar. Galeride ilk hocası, Hikmet Onat Bey'dir. Burada uzun süre Hikmet Bey'in gözetiminde alçı kabartma resimleri yapar. Galeri kısmını kısmını tamamladıktan sonra mimari eğitime başlar. O dönemde Akademi'de iki atelye ve iki hoca bulunur. Vedad Tek ve Guilio Mongeri. Vedad Tek, I.Ulusal Mimarlık anlayışının belli başlı yürütücülerindendir. Pratik ve realisttir. Öğrencilerine daha çok gerçekçi projeler yaptırır. Çoğu zaman çarpık arsalarda apartman gibi çözümler arar. Mongeri ise önceleri Avrupa-Latin seçmeciliğinin savunucusu iken sonra I.Ulusal Mimarlık akımını destekler. Mongeri, plan güzelliğine her zaman öncelik verir, öğrencilerine ideal ve hayali projeler yaptırır.(23)

Sedad Hakkı Eldem, Güzel Sanatlar Akademisi'nin bu yıllarda benimsemiş

olduğu seçmeci, ulusal mimarlık görüşü içinde mimarlık eğitimine başlar. Prof.Mongeri'nin atelyesine girer. Öğrenciliği sırasında Mongeri'nin bürosunda staj yapar. Ankara Ziraat Bankası'nın yapımıyla ilgilenir. Bu yapının, 1/10'dan 1/1'e kadar bütün detaylarını çizer ve uygulamalarını kontrol etmek görevini üstlenir. Hocasının ona kazandırdığı en önemli alışkanlık yapı detaylarına ağırlık vermek ve projelerin uygulanması aşamasında da bu konuya gereken titizliği göstermektir. Zaman zaman hocasıyla fikir çatışmalarına girer. Ancak Mongeri, Eldem'in bu tutumuna saygı gösterir ve çoğu zamanda müdahale etmez. Mongeri Eldem'in farklı kişiliğini anlar ve kabullenir. Sonunda Eldem , hocasının düşüncelerine oldukça ters olan bir diploma projesi hazırlar. Bu proje hocasının aksine, klasiklikten uzak gerçekçi bir projedir. Bu proje ile Akademi'den birincilikle mezun olur ve yurt dışında burs hakkı kazanır.(24) (Şekil: 2.6.)

ŞEKİL: 2.6. Eldem'in Diploma Projesi (1928)

Böylece Eldem tek bir proje hocasının gözetiminde eğitimini tamamlar, farklı kişiliğini ve farklı mimarlık anlayışını o yıllarda da hocalarına kabul ettirerek mezun olur.

2.3.2. Auguste Perret'nin etkileri:

Meslek yaşamı boyunca çeşitli mimarların etkisi altında kalan, Eldem için Auguste Perret'nin yeri daha farklıdır. Bunun nedeni ise, henüz mezun olduğu yıllara rastlamasıdır.

Eldem, Le Corbusier'nin de yanında çalıştığı Auguste Perret'nin bürosunda bir süre çalışma fırsatı bulur. Bu sırada Perret'nin Raincy'de ki kilisesi inşa edilmektedir. O zaman yeni olan “çıplak beton” bu kilise Eldem'i çok etkiler. Eldem, Perret'den bu yapım sistemini öğrenmeye çalışır. Bu konuda Eldem'in fikirleri şöyledir:

"...ben de betonarmenin nasıl çıplak kalabildiğini öğrenmeye çalışıyordum. Öyle ya esas orada idi. Güzel iskelet gizlenmeden görünebilmeliydi. Dolma duvarlarda da Ankara, Kastamonu ve Amasya'dakiler gibi renkli düşünüyordum. Perret'nin betonarmesi renksizdi. Kalıptan çıkma fakat bugün yanlış olarak ifade ettiğimiz gibi brüt değildi. Aksine çok nazik ve kibardı diyeceğim".(25)

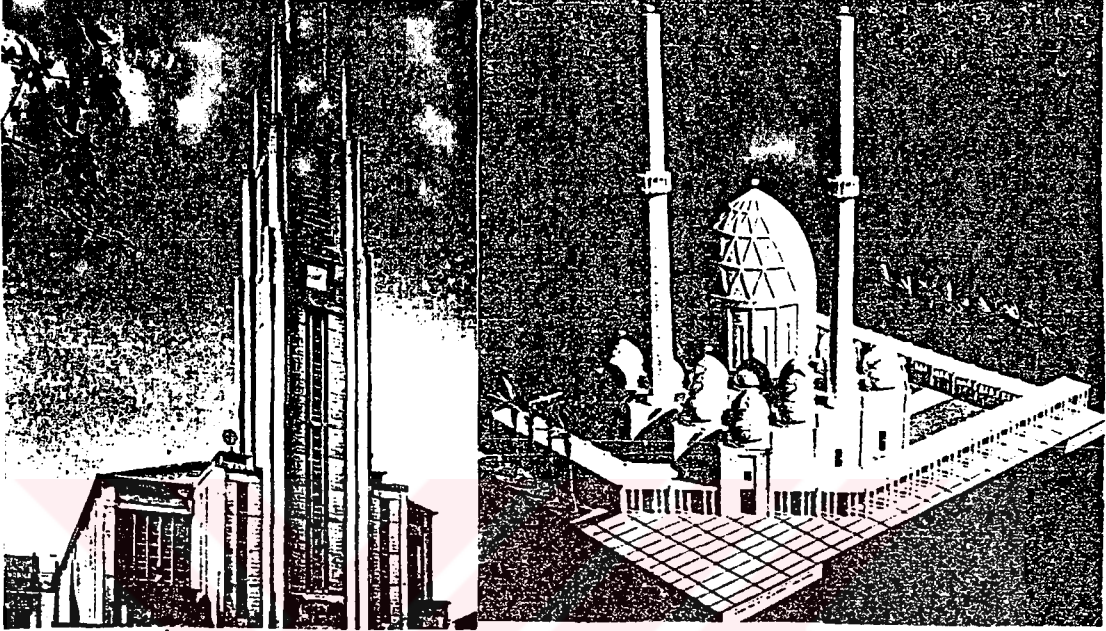
Eldem ileriki yıllarda bu yapım tekniğini zaman zaman kullanacaktır. Atatürk Kitaplığı, Büyükelçilik Binaları bu yapım sistemine örnektir. Eldem'i bu dönemde etkileyen bir diğer nokta da Perret'nin pencere modülleridir, Eldem Perret'nin modüler dikey pencerelerinin etkisi altında kalarak bunu senteze ulaştırır. Bu konuda :

"...Perret, o zamanlar, ayakta duran bir insan için pencere yapıyorum, derdi. Görüşte ona göre olur derdi. Corbusier ise, ufku dikkate alıp yatay hatlı pencereyi ona bağlayarak yapardı. O zaman bir husus benim dikkatimi çekti. Bizim sivil mimarideki her iki pencere şekli, her iki formülde haklı gösteriyordu. Yani; Perret'nin ayakta duran pencerelerini yan yana sıraya dizmek suretiyle Le Corbusier'nin istediği devamlı pencere şeklini bulmuş oluyorduk. Bunun çok tesiri altında kaldım.

.....ben Le Corbusier'nin boydan boya devam eden penceresine evet derim. Ama bizim mimarimizde ki sıra pencereye hay hay derim, onları alkışlarım. Fakat münferit, yarık pencerelerde aman derim, sakın derim. Onları istemiyorum. Bu belki özel, şahsıma ait bir şey" demiştir.(26)

Bu söyleşiden de anlaşılacağı gibi Eldem, daha o yıllarda kendisine özgü olan, gelenekselle bütünleşen, “pencere modülünü” belirler. Bunda kendisininde belirttiği

Eldem betonarmeden kubbeli ve kubbesiz cami etüdleri yapar, ayrıntılarına girer. Bundan 40 sene sonra bu fikirlerini, daha masif bir şekilde uygulama fırsatını bulur. Libya 'da ki Kültür Merkezi ve Cami projesi bunun ürünüdür. Kubbeyi yarım kubbe değil, jeodezik veya fasetli yapar.(Şekil : 2.7.)

ŞEKİL:2.7. Notre Dame du Raincy-1922-23, A.Perret - Libya Cenzur Camii, 1975, S.H.Eldem

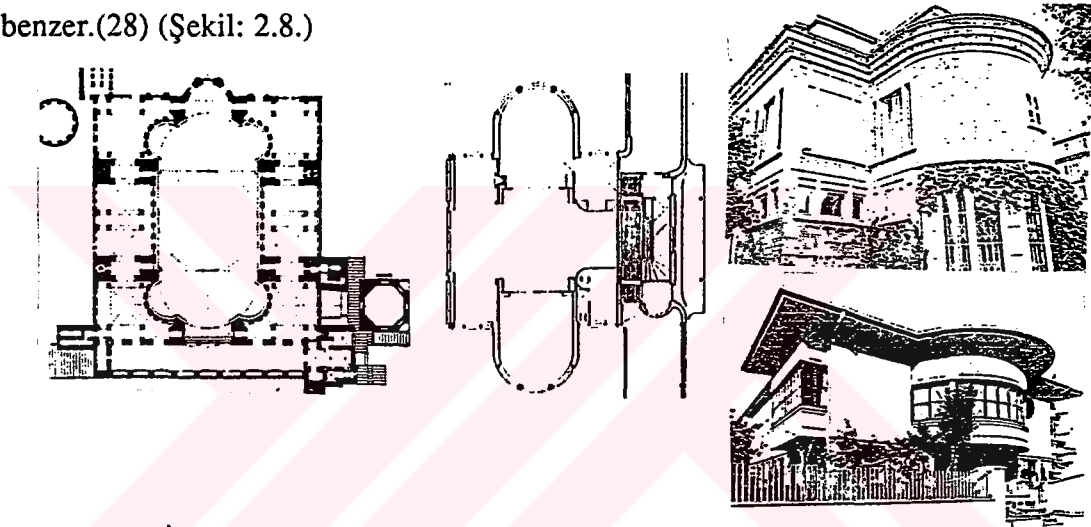
Zaman zaman Perret'nin etkilerini taşıyan projeler yapar. Doç.Dr.Uğur Tanyeli'nin belirttiği gibi:

"... örneğin, Paris'te hazırladığı bir büyükelçilik projesi (1929) ayrıntılarda Auguste Perret'nin etkisindedir, planimetresi orta sofa ve eyvan gibi Türk mimarlığına özgü öğelerden yola çıkarak oluşturulmuşken, önünde yer alan bahçe İran-Orta Asya geleneğinin "cihar-bağ" şemasından esinlenmiştir" .(27)

Bu büyükelçilik projesi bir çok açıdan Perret'nin etkilerini taşır. Detaya indiğimizde görebildiğimiz gibi, mezun olduktan sonra bir süre yanında çalıştığı Auguste Perret Eldem'in mimarlık anlayışının, temelini oluşturan bir çok konuya ilham kaynağı oluşturur, ancak Eldem bu etkileri her zaman özgün halde kullanmıştır.

2.3.3. Le Corbusier'nin etkileri:

Le Corbusier bir Fransız vatandaşıdır. Formel bir mimarlık eğitimi görmemiştir. Çok meraklı bir kişiliğe sahiptir. Tony Garnier (1907), Auguste Perret (1906), Peter Behrens'in bürosunda (1910) çalışma fırsatı bulur ve meslek hayatının ilk etkilerinde bu kişilerden alır. Corbusier, 1911 yılında kendi deyimi ile " faydalı seyahate" çıkar ve Türkiye'yi de tanıma fırsatı bulur, başta camiler olmak üzere bir çok yapıdan etkilenir. Ayasofya'nın etkisi ile 1916 yılında Villa Schwob'u planlar. Bu villanın plan şeması, Ayasofya'nın plan şeması ile aynıdır. Daha sonraları bu yapısı Eldem'i de etkiler. Oval sofalı Ağaoglu Evi, cephe detayında Villa Schwob'a benzer.(28) (Şekil: 2.8.)

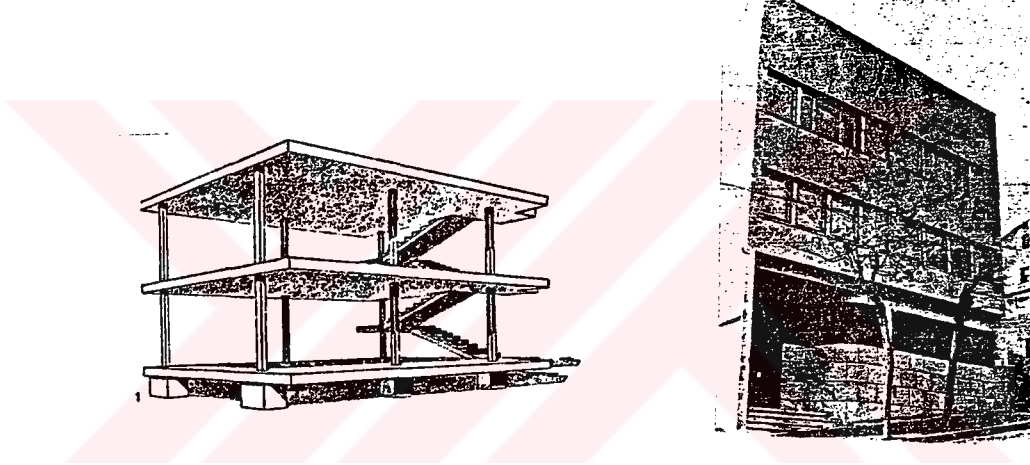
ŞEKİL: 2.8. Ayasofya'nın Planı (M.S.532-537), Villa Schwob'un Planı (1916), Villa Schwob'un Giriş Cephesi, Ağaoglu Evi'ni giriş cephesi

Sedad Hakkı Eldem, mimarlık eğitimini tamamladıktan sonra kazandığı staj hakkı ile, Avrupa'ya gider. Le Corbusier'nin mimarisini yerinde ve kitaplarında etüd etme fırsatını bulur. Yerinde henüz çok az bilgi vardır. Savoy Evi henüz inşa edilmemiştir. Le Corbusier Ruede Sevres'de ki atölyede bu proje üzerinde çalışır durumdadır. Sedad Hakkı Eldem, kendisini sık sık ziyaret eder ve yaptığı resimleri Corbusier'ye gösterir. Corbusier bu duruma saygı gösterir ve Eldem'le ilgilenir. Bu görüşmeler Eldem'i etkiler. Corbusier'nin Domino Projesine hayran kalır. Auguste Perret ve Tony Garnier'nin geliştirdikleri Fransız geleneğinin bir devamı niteliğinde, altı adet betonarme kolon ve üç döşemeden ibaret, iki katlı bir 'iskelet' görünümünde olan bu tasarımı ile Corbusier, "açık ve esnek plan" fikrinin öncüsü olmuştur.

Serbest cephe ve kullanılabilir düz çatı artık gerçekleşmiştir.(29)

İleride Eldem'de aslında ona çok ters gelen düz çatı fikrini kullanacaktır. 1934 yılında planladığı Bayan Firdevs Evi (Maçka)-1934 bu türe bir örnektir. 3 katlı bir apartmandır. Yatay bant şeklinde pencereleri vardır. Konuta köşeden girilir. Eldem'in karakteristik motifleri dışındadır.(Şekil: 2.9.) İnci Aslanoğlu'nun belirttiği gibi:

"Bu pürist bina, Le Corbusier'nin modern mimarlık anlayışına benzer. Yani, beton iskelet, düz çatı, yatay pencere bantı, kübik kütle, serbest plana sahiptir. Bu pürist etüd, Fransa'da 1925-35 arasında Le Corbusier tarafından etüd edilmiştir."(30)

şematik perspektif

giriş cephesinden perspektif

ŞEKİL: 2.9. Domino Projesi- Bayan Firdevs Evi, Maçka, İstanbul, 1934

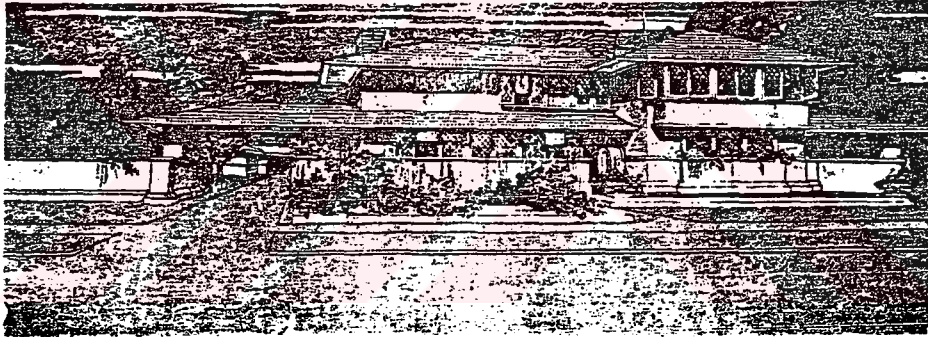
Eldem daha sonra ki yıllarda da bu etkileşimin ürünlerini verir. Ancak onun mimarlık anlayışına ters gelen düz çatı, formun önceliği gibi düşüncelere karşı çıkar. Sonuçta denemeleri bir kaç örneğin dışına çıkmaz. Ancak Corbusier'nin cephe ve pencere anlayışı Eldem'e ilham vermeye devam eder.

2.3.4. Frank Lloyd Wright'ın Etkileri:

Frank Lloyd Wright, modern mimarlık denildiğinde akla gelen önemli isimlerden birisidir 1867'de doğmuştur. Amerikan vatandaşıdır. 1887'de

L.Sullivan'nın bürosunda çalışmaya başlayan Wright üzerinde asıl güçlü etkiyi bu mimar yapar. 400'den fazla proje üreten ve 200'e yakın yapı gerçekleştiren Wright, Guggenheim Müzesi, Şelale Evi, Larkin Binası ve Winslow Evi gibi mimarlık tarihinde yer tutan ürünler ortaya koyar.(31)

Frank Lloyd Wright, Eldem'in mimarlık hayatına başladığı "Hazırlık Yılları" adı ile adlandırdığımız dönemde etkisi altında kaldığı bir mimardır. Eldem ilk olarak Berlin'de Wasmuth'un Frank Lloyd Wright'a ait yeni yayınladığı albüm ile karşılaşır. Bir küçük kısmı inşa edilmiş bu evler, o zaman "Prairie Evleri" olarak tanıtılmıştır. Ve Eldem, bu evlerde ilerinin Türk Evleri'nin karakteristiklerini keşfeder. Yayvan ve yatık hatlar, sıraya dizilmiş pencereler ve geniş saçaklar ve çatı şekilleri "Türk Evi" ne çok yakındır.(Şekil: 2.10.)

ŞEKİL: 2.10. Prairie Evleri (1900), Frank Lloyd Wright

Bu evlerdeki romantik ve doğaya yakın hava, Le Corbusier'nin kutu gibi görünen mimarisinden çok daha cana yakındır. Büyük ölçüde yontulmamış taş ve tabii renkte tahta kullanılmış olması, bu etkiyi kuvvetlendirir. Ancak Eldem:

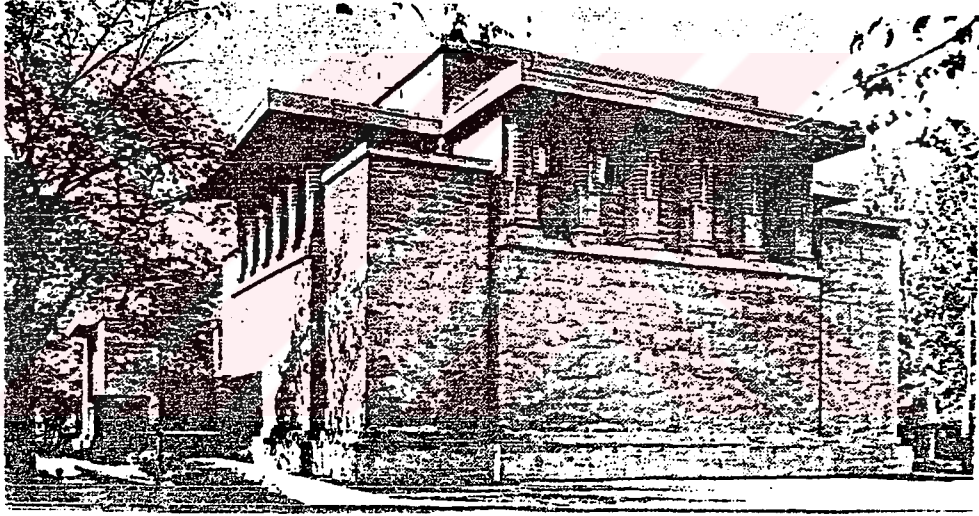
"O zaman bu iki mimari üslup arasındaki kalite ve entelekt farklarını göreceğim durumda değildim. Wright bu şekillere nereden gelmiş bunlara nasıl ulaşmıştı ?" diyor.(32)

Bu sorular nedeniyle Eldem, Volkerkunste Wright'ın Müzesi'nde uzun vakitler

geçirir, inceleme yapar. Eldem Wright'ın kaynaklarını:

"Amerika değil, Uzak Asya idi. Prairie yatay hatların sadece simgesi idi. Sonradan Wright Astek ve Meksiko'dan da ilham alacaktı." sözleriyle belirtmiştir.(33)

Bu dönemde yine Wright'ın binalarında brüt beton kullanması Eldem'i etkilemiştir. Oak Park'ta ki Unitarian Kilisesi Eldem'e esin kaynağı olan, bu türün iyi bir örneğidir Eldem, Wright'ın malzeme seçiminde ki ustalığından, yatay hatların geniş saçakların zarifliğinden de etkilenir.(Şekil: 2.11.)

ŞEKİL: 2.11. Unity Church (1906), Oak Park, İllinois, Frank Lloyd Wright

Berlin'de Wright'ın etkisi altında bir dizi "Türk Evi" projesi yapar. Bunlar Ankara Türk Ocağı'nda ve Akademi'de sergilenir. Bu konuda bir kaç makale yazılır. Celal Esat Arseven 'yeni doğan bir yıldız ve mimariden' sözeder. Bu etkileşim konusunda bir çok görüş farklılıkları olmakla beraber, Sayın Doç.Dr.Uğur Tanyeli'ninde belirttiği gibi:

"..1960'lar Türkiye için olduğu kadar, Eldem içinde anılım ve değişim yıllarıdır. Ünlü mimar Türk Sivil Mimarlığı'ndan yararlanma çabasını bu

yıllarda her tür Eklektisist dokunuştan arındırarak adeta geleneğin birkaç yalın ögeye indirgenmiş pürist özetini çıkaracaktır. Yatay çatı çizgisi, geniş saçaklar, eş boyutlu düşey dikdörtgen biçimli dizi pencereler ve çıkıntılar bu "tasarrufçu" tutumun bileşenleridir. Söz konusu tutumun örneklerinin Frank Lloyd Wright'ın "prairie" evlerine benzediğini çok kişi gözlemlemiştir. Ne var ki , bu mimarlık için Wright takliti demek zordur. Olsa olsa, Wright'la Eldem'in farklı uçlardan yola çıkarak sonunda aynı noktada buluştukları söylenebilir" demek daha doğru olacaktır.(34)

3.BÖLÜM: SEDAD HAKKI ELDEM'İN ESERLERİ VE TÜRK MİMARLIĞINA ETKİLERİ:

Bu bölümde Sedad Hakkı Eldem'in Türk mimarlığına olan etkileri incelenmiştir. Etkiler çeşitli dönemlere ayrılmıştır. " İlk dönem çalışmaları", ülke mimarisi açısından önem taşır. I.Ulusal Mimarlık Dönemi'nin sona erip binaların aşırı süslemeden uzaklaşıp, fonksiyona göre bina tasarımının ağırlık kazandığı bir dönemdir. Eldem'in iki yapısı önemli değişime ve atılıma sebep olur. Satie Elektrik Şirketi Binası ve İnhisarlar Umum Müdürlüğü dönemin "ilk modern yapıları" olarak adlandırılır.

Milli Mimari Semineri'nin başlaması ile ülke mimarisi yeni bir değişime girer. Yabancı mimarların ülke mimarisine egemen olduğu dönemde bu seminerin başlamasıyla sivil mimari önem kazanır. Yabancı mimarlara bir başkaldırı niteliğini taşır. Türk Evi yeniden keşfedilip, karakteristik özelliklerinin bir kaç yalın ögeye indirgenerek yapılarda kullanıldığı bir dönemdir.

Bu arada II.Ulusal Mimarlık Dönemi başlar. Eldem'in New York Sergisi'nde ki Türk Pavyonu projesi ile "kübik mimari" terkedilip yerini saçaklı çatılı binalar alır. İstanbul Adalet Sarayı için açılan yarışmayı kazanan Eldem ve Onat'ın projesi ile bu dönemde son bulur.

Daha sonraki yıllarda Eldem'in "yığma yapı uygulamaları" ile "beton yapı uygulamaları" önem kazanır. İstanbul ve Ankara Fen-Edebiyat Fakülteleri yığma yapı uygulamaları olarak, Hilton Oteli ise beton yapı uygulaması olarak dönemin özelliklerini taşıyan yapılardır.

Bölüm Eldem'in "konut uygulamaları" ile son bulmuştur. Sayı olarak çoğunlukta olan "yalı uygulamaları" ülke konut mimarisi açısından önem taşıyan yapılardır. Bu bölümde seçilen örnek binaların, ülke mimarisi ve Eldem açısından önem taşıyan yapılar olmasına dikkat edilmiştir.

3.1. İlk Dönem Çalışmaları:

1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisinden mezun olan Sedad Hakkı Eldem 2 senelik yurtdışı bursunu tamamladıktan sonra yurda dönmüştür. Bu arada yabancı mimarlarla tanışmış, birlikte çalışma fırsatını bulmuştur. Yurda döndüğü sırada ülke mimarisinin durumu oldukça karışık bir durumda idi:

19.yy.Türk Mimarlığı klasik mimarlık fonksiyonlarından olan cami,külliyeye, saray, han, hamam v.b. yapıların yanında, yenileşme eylemlerinin getirdiği okul, kışla, yönetim yapıları, banka, postahane, istasyon gibi geleneksel Türk mimarlığının tanımadığı yeni mimarlık fonksiyonlarına gereksinim duymaya başlamıştır. Türk mimarlarının 19.yy' daki batılılaşma eylemlerinin dışında kalışı, Avrupalı ve Ermeni asıllı mimarların saray çevreleri tarafından tutulmalarının yanısıra, onların eğitim ve örgütlenme koşullarının çağdaş gereksinimleri karşılayacak bir şekilde değiştirilmemiş olmalarından da ileri gelmektedir. 19.yy' da Güzel Sanatlar Akademisi gibi mimarlık eğitimi veren bir okul kurulmuş, meslek loncaları kapatılmış, mimarlık hizmetleri saraydan bağımsız olarak kurulmuş bir Nafia Nezareti tarafından görülmeye başlanmış, yine bu yüzyılda ilk olarak batılı anlamda bir belediye örgütü kurulmuştur. Tüm bunlar bu yüzyılın mimarlık düşüncesine önemli yenilikler getirmiştir.(35)

1910 yılı dolaylarında örneklerini veren I.Ulusal Mimarlık Akımı 1930 yılı dolaylarına kadar etkinliğini sürdürdü. Temelinde Türk mimarlık biçimlerinin çağdaş mimarlık fonksiyonlarına uyarlanabilir düşüncesi yatmaktadır. 1927 yılında Ankara'da yaptırılmak istenen Türk Ocağı Binasının, yarışmayı değerlendirecek kurulun da Ziya Gökalp'in bulunması, düşünce anlayışıyla mimarlık arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından ilginçtir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, sınırlı sayıdaki mimarın hemen hemen tümüne yakını, ulusal mimarlık akımına bağlı kalmıştır. Bu akımın öncülüğünü yapan mimarlar geçmiş mimarlık öğelerini büyük bir coşkuyla incelemeye, bunlardan yararlanmaya çalışmışlardır. Eğitim kurumlarında sürekli cephe tasarımlarıyla yetiştiklerinden, uygulamalarında özellikle cephelere büyük özen göstermişlerdir. Cephelerde dikkati çeken noktalardan biriside, girişlere özel önem verilmesi, mermer sütunlar, çini panolar, madeni bezemelerle zenginleştirilmesidir. Mermer sütunların çoğu kez baklavalı veya mukarnashlı sütun başlıklarıyla değerlendirilmesi, Klasik Osmanlı, Mimar Sinan dönemi yapılarındaki mimarlık öğeleriyle büyük ilişki

içindedir.(36)

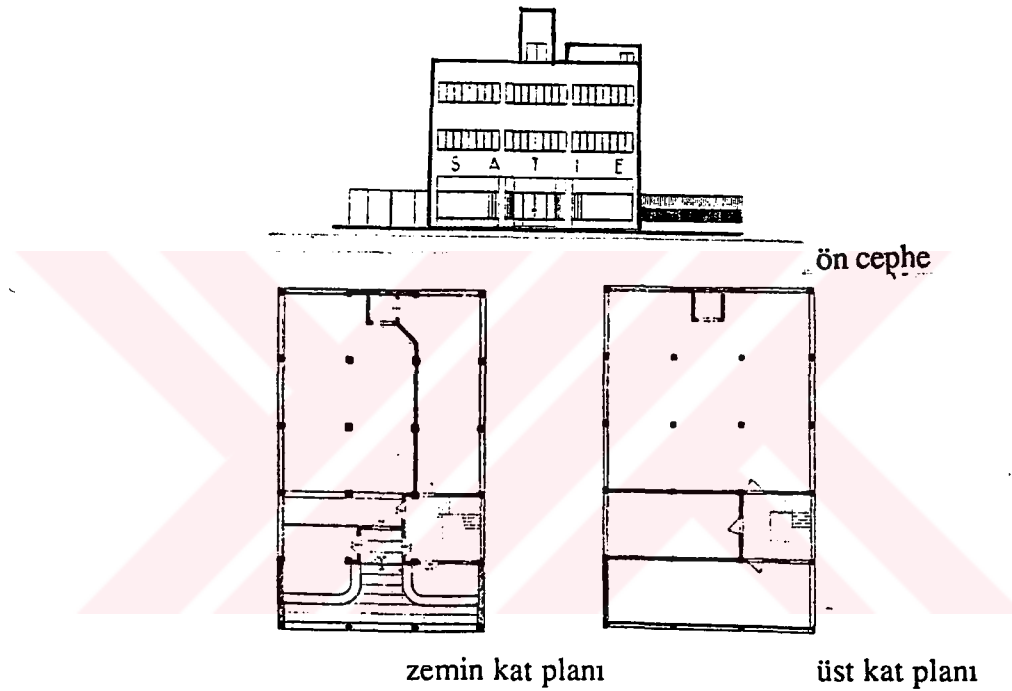
Cephelerde sık kullanılan diğer bir özellikte çıkmalardır. Hepsinde ana ilke, cephelerin ayrıntılarına kadar düşünülerek çözülmesidir. Yerleşme ve planın, gerekli işleve göre çözümü, cephelerden sonra gelmektedir. Bununla plan çözümünde yenilik getirilmediği söylenemez. Vedat Tek, Mimar Kemalettin, Guilio Mongeri bu dönemin önemli mimarlarından. Oysa Cumhuriyetin kuruluş aşamasına geçip yeni atılımlara gereksinim duyulmaya başlamasıyla, 1. Ulusal Mimarlık Akımı'na bağlı mimarlara ve eserlerine, eleştirilerin arttığı görülmektedir. Bunda yavaş yavaş dışa açılma eğilimlerinin de payı vardır. Bu mimarlardan bir bölümü, ulusal mimarlık akımına bağlı kalmışlardır. Diğerleri ise, devletin her alanda yapmak istediği yeniliklere uygun, uluslararası mimarlık anlayışını ülkede egemen kılmaya çalışmışlardır. 1927 yılı bir dönüm noktası olmuştur. Yabancı hocaların artan sayısına ve onların ülke mimarisine olan egemenliklerine tepki zamanla artmaya başlamıştır. Koşullar zorlanarak da olsa, bu yıllarda yerli mimarlar, uluslararası üslubu benimseyerek, uygulama yapabilme olanakları aramışlardır. Artık 1.Ulusal mimarlık Dönemindeki temel noktalardan kaçınılmaktadır. İlk olarak, yapılar hangi amaca yönelik kullanılacaksa, onun çözümüne çalışılmakta, buna göre biçimlendirilmektedir. Böylece cephelere önem veren anlayıştan uzaklaşmaktadır. Bu durum ister istemez, eskinin tersine yalnız cepheleri gündeme getirmekte, yoğun bezemelerden cepheleri arındırmaktadır.(37)

S.H.Eldem; bu döneme eserleri ile katkıda bulunan mimarların başında gelir. Bu dönemde planladığı aynı zamanda ilk çalışmalarından olan Satie Elektrik Şirketi binası ve İnhisarlar Umum Müdürlüğü Türkiye için "İlk Modern Yapılar" sözüyle tanımlanır. Bu eserleri ile Eldem; diğer mimarlara öncü olmuştur.(38)

3.1.1. Satie Elektrik Şirketi Binası, 1934:

S.H.Eldem'in mezun olduğu yıllardaki ülke mimarisinin durumu budur. Bir karmaşa mevcuttur. Kendisi de ilk modern yapılarından birisi olan Satie Elektrik Şirketi (1934) ile ilk ciddi eserini verir. Bu bina kendi döneminin ve üslubunun en başarılı örneklerinden biridir. 1934 yılında Maçka'da yaptığı Bayan Firdevs Evi'ne ana ilkeler açısından bakıldığında büyük benzerlikler gösterir. Yatay bant pencereler,

düz çatı, betonarme konstrüksiyon, zeminin geriye çekilerek boşaltılması, serbest plan şeması, binaya girerken köşelerin yumuşatılması açısından benzerlik gösterir ve 20.yy.'ın modern mimarlık anlayışının etkilerini taşır.(39) Ancak kendisi için bu bina "İlk Modern" binası değildir. Bu deyimini "İnhisarlar Umum Müdürlüğü" için söyler. Bu binası onun kendi prensiplerine uygun olarak tasarladığı, aynı zamanda yabancı etkinin daha az olduğu bir binadır.(40) Yapıldığı dönem için önem taşır. Farklıdır, modern mimarlık tarzında yapılmış ilk örnektir.(Şekil: 3.1.)

ŞEKİL: 3.1. SATIE Elektrik Şirketi Binası, Fındıklı, İstanbul, 1934

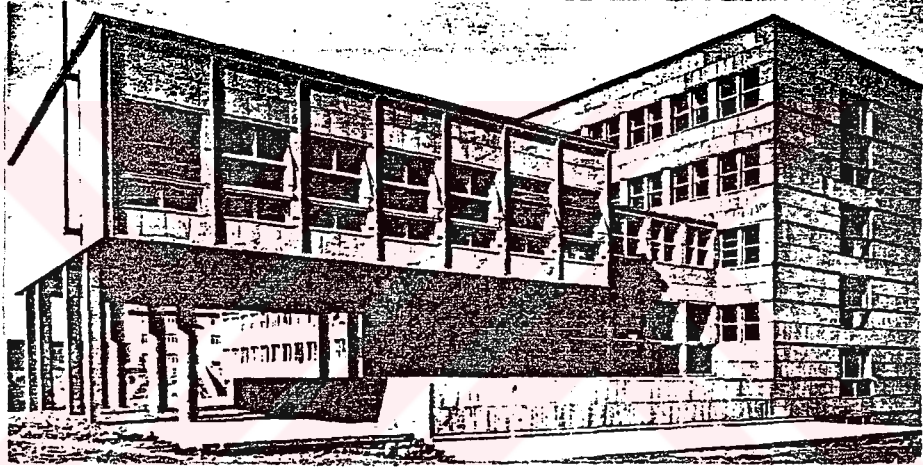
3.1.2. İnhisarlar Umum Müdürlüğü (Başbakanlık Binası) 1937-38:

Dönemin diğer etkili ve önemli binasıdır. Son yıllara kadar Dışişleri Bakanlığı olarak kullanılmıştır. Kendisinin önemsedığı ilk başarılı sentezdir. Dönemin Viyana Okulu etkisine bir "tepki" olarak gördüğü ve "büyük çatışmalardan sonra gerçekleşebile bu yapı, yine kendi görüşü ile "Türkiye'nin ilk modern binası"dır.(41)

Yapının tasarımından 35 yıl sonra söylenen bu sözlerle de S.H.Eldem'in mimarlık değerlendirmesindeki ölçütü görülebilir. Oranları, avlusu, sürme pencereleri,

taş kaplaması ile ulusal özellikler göstermesinin yanı sıra; yalınlığı, kitle düzeni, plan şeması ile günün gereksinimlerine cevap veren bir yapıdır. Ulusal ve evrensel nitelikleri bir arada aradığı ve gerçekleştirdiği bir yapıdır. İç mekanda en ince detayına kadar çözümlenmiştir. Farklı yükseklikteki binaların bir araya getirilişindeki ahenk büyük kütleyi hareketlendirmiştir.(42)

1937 yılında yapıldığı halde, hala günümüzün ihtiyaçlarına cevap verir nitelikte bir binedir. Modern görünüşü ile çevreyle iyi bir uyumu vardır. En önemlisi Eldem'in mimari karakterini bulmaya başladığı döneme ait olmasıdır. Malzeme, cephe kuruluşu açısından ulusal ve evrensel olmasıyla bir çok mimara öncülük yapmıştır. (Şekil: 3.2.)

giriş cephesinden perspektif

ŞEKİL: 3.2. İnhisarlar Umum Müdürlüğü, Ankara, 1937

3.2. Milli Mimari Semineri ve Ülke Mimarisine Etkileri, 1932-52:

Yabancı mimarlar, başkent Ankara'nın Bakanlıklarını ve önemli yapılarını kurarlarken, 1932 yılında İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof.Eldem'in öncülüğünde Milli Mimari Semineri adı altında bir araştırma merkezi kurulmuştur. Bu seminer çalışmalarında; genellikle Türk sivil mimarisine dayanan bir Milli Mimarlık fikri geliştirmeye çalışılıyordu. Milli Mimari Semineri'nde ki bu çalışmalar, Bursa , Edirne, İstanbul ve diğer önemli Anadolu kentlerinin araştırılması ve bu kentlerdeki

yöresel(rejyonel) yerleşme özellikleri taşıyan tarihi konutların rölövelerinin yapılmasını ve fotoğraflarının çekilerek toplanmasını sağlamıştır. Bu suretle Eldem, Türkiye'de ki sosyo-ekonomik durumun çok hızlı bir şekilde değişmesi dolayısıyla kısa zamanda kaybolmakta olan bir Türk kültür mirasının hiç olmazsa rölöve ve fotoğraflarla saptanmasını sağlamış, diğer yöndende geleneksel "Türk Sivil Mimarisi'nin , Modern Türk Mimarlığı'na", daha bilimsel bir metodla etki yapmasına ve 1935-52 yılları arasında kendisinin öncülük ettiği bir Milli Mimari döneminin başlamasına sebep olmuştur.(43)

Milli Mimari ismiyle bilinen, fakat bazı mimari tenkitçileri tarafından ikinci veya üçüncü Türk mimarisine dönüş şeklinde yorumlanan bu hareket, aslında öncekilerden tamamen farklıdır. Amaç farklıdır. Bu hareket kesinlikle şekil taklidini reddetmekte, eski ve milli zevkimize bağlantıya, genel hatlarda pencere bolluğunda, binaların hafif görüntüsünde ve olsa olsa planların geleneksel karakter ferahlık ve güzellikte olmalarına gayret etmektir. 20 yıl kadar devam eden bu hareket, iyi örnekler vermiş ve gerektikçe kişileşme niteliğinden kaçınmamıştır. Ancak, bu süre devamınca Türk mimarisinde kitlelerin oturtuluşunda doğaya saygı ve aşırı virtüözlerden çekinme egemen olmuştur. Bu mimari hareket o zaman en sivrilmiş eserlerini veren adeta devletçe benimsenmiş bir mimari görüş ve enternasyonal modern tarza karşı reaksiyon durumunda idi.(44)

Seminer'in yöneticisi Sedat Hakkı Eldem'in de belirttiği gibi amaç, Türk mimarisi'nde son zamanlara kadar etüd edilmemiş ve zamanla yok olan sivil mimari örneklerinin etüd edilerek günümüze aktarılmasıdır. O tarihe kadar ülke mimarisine egemen olan yabancı mimarların etkilerinden kurtulmak, kendi öz benliğimize kavuşmaktır. Eldem; Sivil Mimari içinde en eksik ve tamamlanması gereken binanın ise ev olduğunu söylemiş, bu konu ile direkt olarak öğrencilerin ilgilenmesini istemiştir. Amaç öğrenciyi eğitmek, bu işi öğrenciye hizmet edecek bir şekle sokmaktır. Sedat Hakkı Eldem'in ortaya koyduğu iki yönlü amacın birincisi, herşeyden önce kültürel bir problem olarak, mimarlık tarihi çerçevesinde, çok haklı bir gerekçeye sahiptir. Amacın ikinci kısmı, bu modern anlamda bir milli mimariye doğru yönelişin daha emin ve daha bilimsel bir temele oturtulmasına yardım etmiş, milli mimarinin 1940-50 yılları arasındaki uygulayıcıları için zengin bir dökümantasyon ve başvuru kaynağı olmuştur. Öğrencilikleri sırasında da bu kaynağın araştırılmasına

bizzat yardım eden mimarlar, Vedat ve Kemalettin Bey'lere nazaran, formel bakımdan orijine çok daha kolayca dönebilecekler, eklektisizmi kubbe, sütun başlığı v.s. gibi fantastik belirtilerinden kurtararak daha basit bir tarzda uygulayabileceklerdir.(45)

Seminerin paralelinde uygulama araştırmaları ve inşaat uygulamalarında olmuştur. Böylece 1932 ile 1952 yılları arasındaki 20 yıl içinde Türkiye yeni bir mimari karaktere bürünmüştür. Kübik mimari terkedilmiştir ve yerini saçaklı, çatılı binalar almıştır. Hatta Bayındırlık Bakanlığı yeni yapılar da çatı, saçak ve taşı şart koşmuştur. Mimarlar Türk Evi'nin önemini yakından tanıma fırsatı bulmuş ve bu özellikleri binalarında kullanmışlardır. Bu dönemde II.Dünya Savaşı'nın başlaması, demir ve çimento nun piyasadan çekilmeye başlamasıyla, yüksek binalar yerine az katlı yığma yapılar tercih edilmiştir. Milli Mimari Hareketi'nin ilk eseri 50 yıl önce tasarlanmış olan Yalova Termal Oteli ve Büyükkada Dil Mevkiindeki Atatürk için planlanan ancak daha sonra inşa edilemeyen köşk olmuştur.(46)

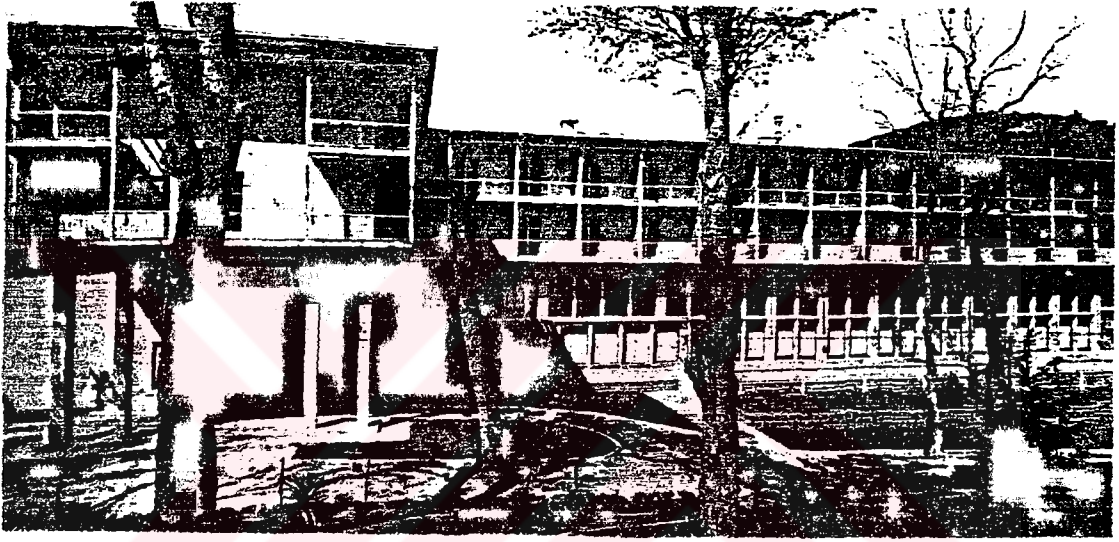
Bonatz, Taut gibi yabancı mimarlarda aynı yolu izlemekten çekinmemişlerdir. Saraçoğlu Mahallesi, Opera Binası ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Mimarisi'nden etkilenerek tasarlanmış döneme ait yapılardır. Saraçoğlu Mahallesi, çeşitli ev tiplerinin bir arada bulunduğu bir uygulamadır. Bonatz bu düşünce ve uygulamaları ile Bölgesel Mimarlık Düşüncesi'ni desteklemiştir.(47)

3.2.1. Yalova Termal Oteli, 1934-37:

Yalova Termal Oteli; Milli Mimari Hareketi'nin ilk eseridir. Eldem'in mütevazı yalı ve evler tasarladığı bir döneme rastlar. Dönemin bir başka özelliği Eldem'in Türkiye'de ki etkisinin giderek yükselişidir.(48)

Yalova Termal Oteli'nde otel odaları düzeni, yapı tekniği, çağdaş düzen ve tekniği yansıtmaktadır. Oturma salonunun mekansal düzeni ile örneğin salonun üst pencerelerinde ve giriş holü ile asma kat arasındaki kafes motiflerinde, yani mekan düzeninde ve ayrıntıda, ulusal-evrensel bağdaştırma arayışı izlenebilir.(49)

Otel bodrum kat, zemin kat, asma kat, birinci ve ikinci katlardan oluşmaktadır. Otel ortasından bir dere geçen, küçük bir vadi üzerine yapılmıştır. Sıcak su ile tedavi amacına yönelik bir tesis olarak yapıldığı yıllarda dönemin gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikteydi. Otelin bir diğer özelliğide iç mekan düzenleme açısından en ince ayrıntıya kadar çözülmüş ve uygulanmış olmasıdır. Geniş saçaklı, modüler pencere, kafesli yatay etkisi kuvvetli Türk Evi'nin özelliklerinin modernize edilerek kullanıldığı iyi bir örnektir.(50) (Şekil: 3.3.)

otel giriş cephesi

ŞEKİL: 3.3. Yalova Termal Oteli, Yalova, 1934-37

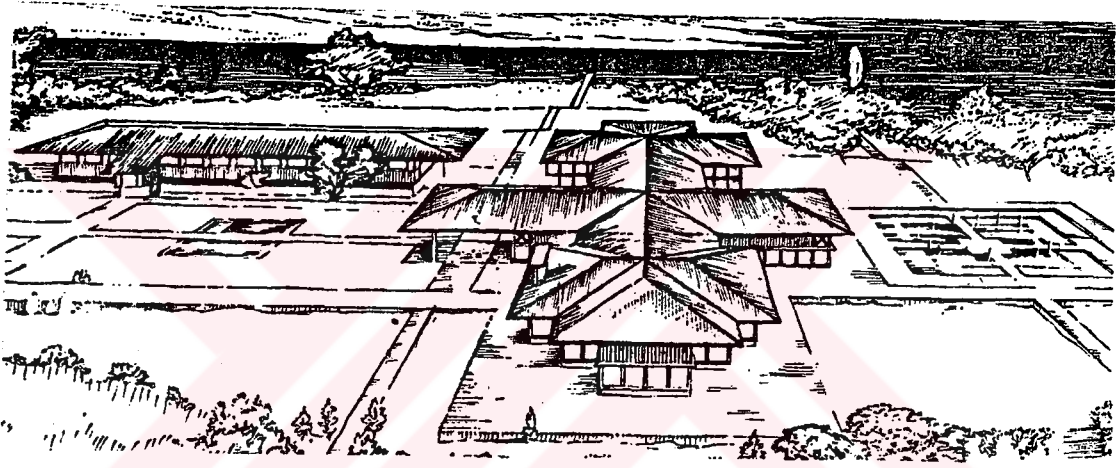
3.2.2. Büyükkada Dil'de Atatürk Köşkü (1935):

Milli Mimari Hareketi'nin ikinci eseri bu köştür. Yalova Oteli'nde, Atatürk dairesi bir taraftan yapılırken Atatürk'ün isteği üzerine Büyükkada Dil civarında proje çalışmasına başlanır. Burası arzu edilen emniyet ve mahremiyet için ideal bir yerdir.(51)

Planı haç şeklinde ve Köprülü Paşa yalısı tarzında olan bu tasarımda program minimuma indirilmeye çalışılmıştır. Köşke uzun bir araba yolunun ucunda varlıyordu. Burada ufak bir meydan düşünülmüştür. Pencere, duvarların yarı boyuna kadar

yükselir, üzerleri sağırdır. Duvarlar betonarme karkas üzerine içten ve dıştan ahşap kaplıdır. Ahşaplar Yalova Oteli'nde uygulanmış olan koruma boyalı olarak düşünülmüştür. Köşkün inşaatından bilinmeyen sebeplerden vazgeçilmiştir. Yerine Florya Deniz Köşkü yapılmıştır.(52)

Eldem'in projesi, geniş saçakları ile, pencere modülü ve plan şeması ile o dönemin alışık olmadığı bir kimliğe sahipti. Bu nedenle Atatürk'te projeyi ilk gördüğünde uslubunun ne olduğunu sormuş, Eldem'de "Yeni Türk Mimarisi" şeklinde cevap vermiştir. Böylece yeni bir mimari uslub ortaya çıkmış ve birçok kişi tarafından benimsenmiştir.(Şekil: 3.4.)

genel yerleşme planından perspektif

ŞEKİL: 3.4. Büyükada Dil'de Atatürk Köşkü, 1935

3.3. II.Ulusal Mimarlık Dönemi, 1940-50:

"II.Ulusal Mimarlık Dönemi"; Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı açısından önemli dönüm noktalarından biridir. Bu akıma eserleri ile öncülük edenlerin başında yine S.H.Eldem gelir.

Bu başlık altında; II.Ulusal Mimarlık Akımı'nı hazırlayan koşulları, bu dönemdeki ülke mimarisinin durumu ve akımın özellikleri üzerinde durulacaktır. 1930'lu yılların ortasından sonra, yeni bir ulusalcılık döneminin başlamasına yol açan kimi olayların üst üste geldiği bilinmektedir. Bunların en önemlilerinden biri,

Atatürk'ün ölümüdür. Atatürk'ün düşünce ve eğilimlerinden çok açıkça anlaşılan taraflarından biride O'nun güzel sanatlara ilişkin konularda ulusalcılığı destekleyen bir tutum içinde olmadığıdır. Sözlerinden,Cumhuriyetin kendi sanat biçimlerini geliştirmesini istediği, bunu yaparkende gereğinde batıdan öğrenilip yararlanılabileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.(53)

Mimarlıkta ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun son, Cumhuriyet'inde ilk yıllarında egemen olan I.Ulusal Mimarlık Akımı'na yakınlık duymadığı anlaşılmaktadır. Bu doğaldır. O'nun devrimleriyle çeşitli kurumları değiştirmek istediği bir ortamda, Osmanlı İmparatorluğu'nu şu ya da bu biçimde çağrıştıracak simgeleri, biçim öğelerini kullanan bir mimarlığın uzun süre yaşayamayacağı açıktır. Öyle de olmuştur, uygulayıcıları arasında Atatürk'e yakın olanların bulunmasına karşın, bu akım yerini yenilikçi düşüncelere bırakmıştır. Bu nedenle aşırılığa yönelme olasılığı bulunan Türk Ocağı gibi dernekleri kapatmış, buna karşılık Türk Tarih Kurumu,Türk Dil Kurumu gibi kuruluşları oluşturmuştur. Bu nedenle Atatürk'ün ölümü, mimarlıkta ulusalcı eğilimlerin yeniden ortaya çıkmasına yol açıcı bir etken olmuştur. I.Ulusal Mimarlık Akımı'ndan beri sürekli gündemde olan ulusalcılık düşüncelerinin bu dönemde yoğunlaşmasına yol açan politik olayların en önemlisi kuşkusuz II.Dünya Savaşı'dır. Bununla birlikte gelen ekonomik bunalım yapı sektörünü felce uğratmıştır. Bu alandaki yatırımların kısıtlanmasının yanı sıra çelik, çimento, cam gibi yapı gereçlerinin dış alımında durduğu gözlenir. Çağdaş eğilimlerden yana olanlar bile, bu durumun olumsuz etkilerinden kurtulmak amacıyla yönetmeliklerde değişiklikler yapılmasını önermeye, geleneksel gereçlere, yapım yöntemlerine dönmenin, yerli bir yapı endüstrisinin kurulup desteklenmesinin gereğinden söz etmeye başlamışlardır. Bunlar, ulusal mimarlıktan yana olanlarında savunduğu düşüncelerdir.(54)

1930'larda ulusal mimarlık doğrultusundaki düşüncelerin yönetim ve eğitim düzeylerinde de sürdüğü gözlenmektedir. 1934'de çıkan ve Bayındırlık Bakanlığı'nın görevleriyle yetkilerini belirleyen yasada "...bakanlık bir örnekliği sağlamak amacıyla bir Türk mimarlığı biçimi geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapacaktır..." türünden anlatımlara rastlanmaktadır. Bu düşüncenin sürdürülmesinde rolü olan en önemli çalışma S.H.Eldem tarafından 1932'de başlatılan Milli Mimari Hareketi olmalıdır. Gerek uygulamaları, gerekse kuramsal çalışmalarıyla akımın öncülüğünü üstlenen S.H.Eldem'in 1939'da New York uluslararası sergisi Türk Pavyonu'nu tasarlaması,

1940'da da bir bildirge niteliği taşıyan "Yerli Mimariye Doğru" başlıklı yazısının Arkitekt dergisinde yayınlanması II.Ulusal Mimarlık Dönemi'nin başlangıcı olarak kabul edilir.(55)

Ulusal bir mimarlık nasıl olmalıdır? Önce toprağa bağlılıktan, mimarlığın içinde bulunduğu yerin bir ürünü olması gerektiğinden söz edilmektedir. İklim özellikleri göz önüne alınmalıdır. Yerel yapı gereçleri, yapım yöntemleri kullanılmalı, elden geldiğince yerel yapı ustaları ile işçilerden yararlanılmalıdır. Tarihsel yapı öğeleri çağdaşlaştırılmalı, Türk mimarlığının daha önceki biçimleri, olduğu kadar sivil-anonim-yerel mimarlık ürünleri de incelenmeli, bunlar yeni tasarımlar için esin kaynağı olmalıdır. Yapı üretiminde sağladığı kolaylıklar nedeniyle yararlı olan ama ulusal bir özellik taşımadığı için değersiz bulunan yeni yapı gereçleri, ancak gerektirdikleri yerde ve üstleri özenle örtülerek kullanılmalıdır. Bu tür ilkelere zaman zaman daha otoriter denetim önerileri de karışmaktadır: Devlet bütün kamu yapıları için bir biçem saptamalı, bunu belirleyecek bir yüce kurul oluşturulmalı, bu kurul tasarım ve uygulamaları denetlemelidir.(56)

II.Ulusal Mimarlık ile birincisi arasında kimi benzerlikler vardır. Her ikisi de bunalım dönemlerinin ürünüdür, ortalarında birer dünya savaşı bulunmaktadır. İkisi de, ulusal bir mimarlık oluşturma kaygısıyla tarihsel biçimlerden yararlanma yolunu seçmiş, benzer biçimlendirme ve düzenleme ilkeleri uygulamışlardır. Ama esin kaynağı seçiminde birbirlerinden ayrılırlar ki bu önemlidir: I.Ulusal Mimarlık düşüncesi daha geniş bir siyasal yer, bilimsel alana seslenmek zorunda olduğu için Osmanlı İmparatorluğu'nun uluslararası değilse bile çok uluslu denebilecek simgelerini kullanma yoluna gitmiştir. Buna karşılık II.Ulusal Mimarlık daha bölgesel bir karakter taşımaktadır. Onun esin kaynağı, simgeleri daha çok bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan yerlerde anlaşabilecek Anadolu Selçuklu Mimarlığı ile Türk Evi gibi yerel, kırsal, anonim mimarlık ürünlerine yönelik olmuştur.(57)

Özellikle II.Ulusal Mimari'yi geliştirme eğilimlerini, Güzel Sanatlar Akademisi'nde ki çalışmalarda izlemekteyiz. Eldem'in yöneticiliğinde yürütülen "Ulusal Mimari Semineri"nin özü de, Türk Sivil Mimari örneklerinin araştırılmasıdır. Böylece mimarlık ve sosyoloji tarihi açısından kültürel bir çalışma yapılmış, mimarimizin bilimsel temellere oturtulmasına gayret edilmiştir. Mimar Vedat ve

Kemalettin Beyler'in döneminde olduğu gibi, klasik Osmanlı yapıtlarındaki kubbe veya sütun başlıkları kopya edilmemiş, daha çok amaca uygun, oldukça fonksiyonel biçimde bu mimari elemanlar kullanılmıştır. Form ile fonksiyon ilişkisini daha doğru belirlemeye yardımcı olan bu çalışmalar, 1940-1950 yıllarındaki mimari gelişmelere temel olmuştur. (58)

II.Ulusal Mimarlık Dönemi'nde sivil mimarlığa verilen önem, çeşitli geleneksel-yerel-anonim mimarlık biçimlerinin ayrıntılı olarak incelenmesine yol açmıştır. Gerek yapımı, gerek işlevleri, gerekse biçimlenişi açısından Japon Evi'nden hiç de geri olmayan Türk Evi'nin yeniden "keşfedilmesi", bu akımın en olumlu katkılarından biridir. Kimi biçimsel seçmeci uyarlamalar olmuştur belki ama Türk Evi ile ilgili bilimsel inceleme ve araştırmalar da bu dönemde başlamıştır. Çağdaş mimarlık ilkeleriyle şaşırtıcı koşutlukları olan Türk Evi, pek çok yönüyle Türk mimarlığının evrensel mimarlık ortamına yapabileceği katkının gizli gücüne bugün de sahiptir. Ulusal mimarlık düşüncesini temellendirmek üzere yapılan bu girişimler, bugün çoğu ayakta olmayan yapıların çizimlerinin günümüze ulaşmasını sağlamış, böylece yeterince inceleyemediğimiz Türk Evi, Türk Kenti konusundaki bilgilerimizin artmasına neden olmuştur. Ayrıca bu tür araştırmalar, yerli yapı malzemesi üretmenin gerekliliğini birlikte getirmiş, en azından bu sorunun tartışılmasını sağlamıştır. Tasarım, malzeme ve diğer açılardan yapılan araştırmalar, bölgelere göre çok değişik özellikler gösteren Sivil Mimarlığımız'ın, bulunduğu koşullar içinde değerlendirilmesi düşüncesini ortaya çıkarmıştır.(59)

II.Dünya Savaşı'nın bitmesiyle II.Ulusal Mimarlık Akımı'da hızını yitirmeye başlar. Ulusal duyguların güçlendirilmesini gerektiren nedenler ortadan kalkmış, Türkiye istemeden içine girdiği uzun bir dışa kapalılık döneminden sonra yeniden dünya ya açılmaya başlamıştır. Savaşın sona ermesi ekonomik yaşamı canlandırmış, yapı gereçlerinin dış alımı yeniden başlamıştır. Ülke savaşta olmadığından daha çok kaynağı yapı sektörüne ayırabilir duruma gelmiştir. Hem ekonomik hem politik alanda genel bir liberalleşme kendini göstermeye başlamıştır. Bunlar da mimarlıkta daha sonraki yıllarda egemen olacak serbestleşme, uluslararası etkilere açık olma, çoğulculuk gibi gelişmelerin başlamasında sonucunu gösterecektir. Bu gelişme önceleri prizmatik biçimler üreten akılcı bir işlevcilikle kendini gösterir. İstanbul Adalet Sarayı için açılan mimarlık yarışması dönüm noktasıdır: Yarışmayı kazanan tasarım herhangi

bir tarihsel biçemi yinelememekte, yapıyı işlevsel dörtgenler prizmalarıyla kurmaktadır. İlginç olan, geçişin II.Ulusal Mimarlık Akımı'nın önde gelen mimarları aracılığıyla gerçekleşmesidir. Birinciliği kazanan tasarımın mimarları aracılığıyla gerçekleşmesidir. Birinciliği kazanan tasarım mimarları Emin Onat ve S.H.Eldem'dir. Yarışmanın seçici kurul üyelerinden biri Paul Bonatz'dır. Yıl 1949'dur.(60)

Başta Güzel Sanatlar Akademisi'nde olmak üzere mimarlık öğretimi gören okullarda da bu düşünce etkisini göstermiştir.(61) (Şekil: 3.5.) Dönemin belli başlı yapıları ise şunlardır:

Mahmut Bilen, öğrenci projesi, 1939, Boğaziçi'nde konut

Demirtaş Kamçıl, diploma projesi, 1942, Boğaziçi'nde eğlence merkezi

ŞEKİL: 3.5. Öğrenci Projeleri

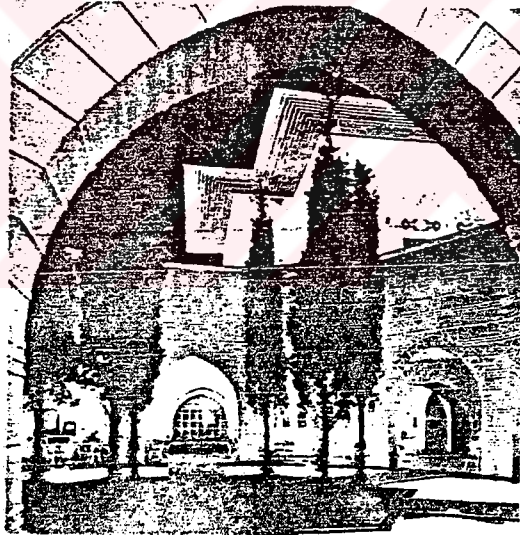
3.3.1. Uluslararası New York Sergisi'nde Türk Pavyonu ve Çarşısı, 1939:

1939 New York Uluslararası Fuarı'na birçok yabancı ülke katılmıştır. Katılan ülkelerin hemen hepsi çağdaş teknik ve bu tekniğin olanakları ile biçimlenen pavyonlarla katılmışlardır. Yalnız Sovyet, Finlandiya ve Brezilya pavyonları farklı tutumda idiler. Evrenselle-ulusal bağdaştırma denemesini getiriyorlardı. Aynı fuar için, Sedad Hakkı Eldem'in tasarladığı Türk Pavyonu, iki bölümden oluşuyordu. Türk

Sitesi ve Devlet Pavyonu. Ayrıca birde Türk Çeşmesi bulunuyordu.(62)

Türk Sitesi binası ve çeşme daha yapımı sırasında şöhret bulmaya başlamış, binanın kendisine has milli karakteri her milletin pavyonundan fazla dikkat çekmiştir. Eski sivil mimarimizin hünkar köşkleri aynı zamanda sergi binasının abidevi kalesini oluşturuyordu. Geniş altın yaldızlı saçakları, alçı pencereleri, kapakları, çinileriyle sivil mimari motiflerini taşıyordu. Eldem, binada eski Türk mimarisinde olduğu gibisuya ayrı bir önem vermiştir. Havuzlar, havuz taşları, geceleri projektörlerle aydınlatılarak dekoratif unsur haline getirilmiştir. Sitede, Türk binasından ayrı, site önündeki meydanın ortasında New York Belediyesi'ne hediye olarak bir çeşme yapılmıştır. Bu çeşme de Türk karakterinde düşünülmüştür.(63)

New York Pavyonu pojesiyle mimarimizin kaderini kesin olarak etkileyen Sedad Hakkı Eldem, 1949 yılında kaleme aldığı bir makaleyle milli mimarinin teorik temellerinide atmaya çalışmıştır.(64) (Şekil: 3.6.)

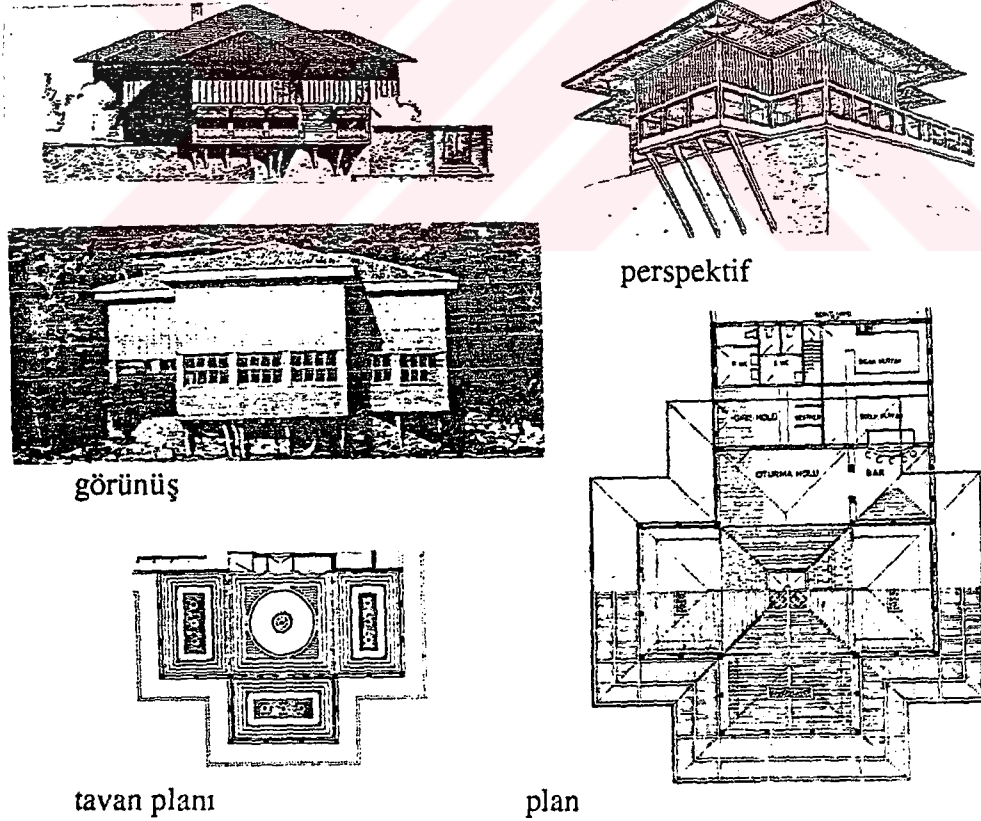
Şekil:3.6. New York Sergisi'nde Türk Pavyonu Projesi, 1939

New York Fuarı Türk Pavyonu bu özellikleriyle II.Ulusal Mimarlık Akımı'nın başlangıç simgesi olmuştur. Bir çok kişi 1930-40 yılları arasında Viyana Okulu etkisinde sürdürülen "Kübik Mimarlık"ı bırakmıştır. Bunun en önemli nedeni; ülkemiz gerçeklerine uymayan malzeme ve yapım tekniklerinden dolayı, on-onbeş yıldan fazla yaşama imkanı bulamayıp harab olmalarıdır. Bu sakıncalar nedeniyle 40'lar sonrası Avrupa etkisi ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde yürütülen Milli Mimari Semineri ilk

ürünlerini vermeye başlamıştır. Ülke mimarisi için dönüm noktası olan bu yapı Eldem tarafından Beyazıt, Çamlıca Kahveleri tasarımlarında (1941), Taşlık Şark Kahvesi'nde (1948), İstanbul Hilton Oteli'nin yemek salonunda (1952) tekrarlandığı gibi, başka mimarlarımız tarafından da benimsenmiştir.(65)

3.3.2. Taşlık Kahvesi, 1947-48:

Nişantaşı, Teşvikiye ve Maçka semtlerinin en güzel manzaralı yerinde, yüksek duvarlar üzerine inşa edilmiştir. Boğaz manzarasına sahiptir. Plan şeması olarak yine Türk Evi'nden hareket edilmiştir. Planı Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'yla hemen hemen aynıdır. Tek farkı orta salona bir dördüncü kolonun ilave edilmiş olmasıdır. Eldem bu yapısında; Türk Sivil Mimarisi'ni modernize ederek kullanmaya çalışmıştır. Ancak birçok kişi tarafından eklektisizmle suçlanmıştır.(66) (Şekil: 3.7.)

tavan planı

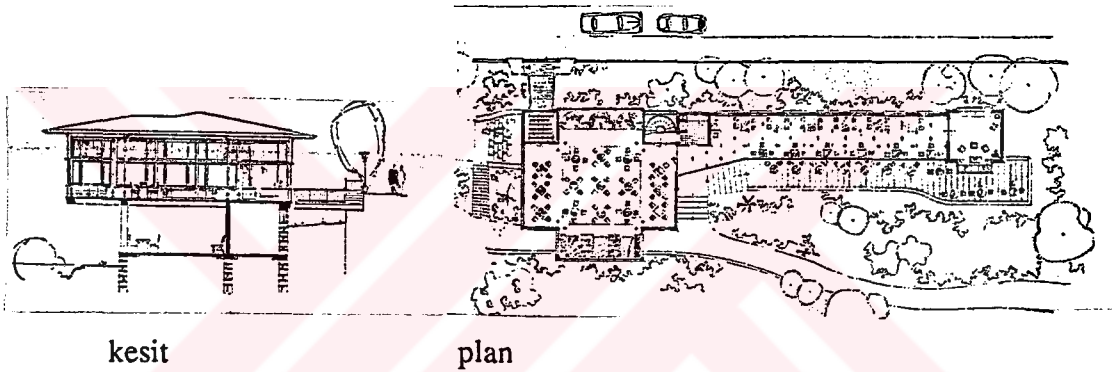
plan

ŞEKİL: 3.7. Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı- Şark Kahvesi, İstanbul, 1947-48

Yapının iç mekanında ve dış cephesinde ahşap bol bir şekilde kullanılmıştır.

Geniş saçakları, pencere modülü, cumbası ile bulunduğu yeri doldurmakta olan yapı 1988 yılında bulunduğu arsaya kurulacak " The Bosphorus" otelinin yapımı nedeniyle yıkılmıştır. Yıllar sonra; yıkımı nedeniyle büyük tartışmalara yol açan yapı yeniden inşa edilmiştir. Yeni Şark Kahvesi, Dolmabahçe Sarayı'nın arka bahçesinde yer alan üç dev boyutlu yapının arasına sıkışmış bir noktada yer almaktadır.(67)

Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı'mızın önemli yapılarından birisidir. Daha sonraki yıllarda mimar Rıza Aşkan tarafından, İzmir'de, 1954'de plan ve cephe detayı açısından büyük benzerlik gösteren benzeri inşa edilmiştir. Bu da Eldem'in diğer mimarlarla olan etkileşiminin iyi bir örneğidir.(68) (Şekil: 3.8.)

kesit

plan

ŞEKİL: 3.8. Şark Kahvesi, İzmir, 1954, Mimar Rıza Aşkan

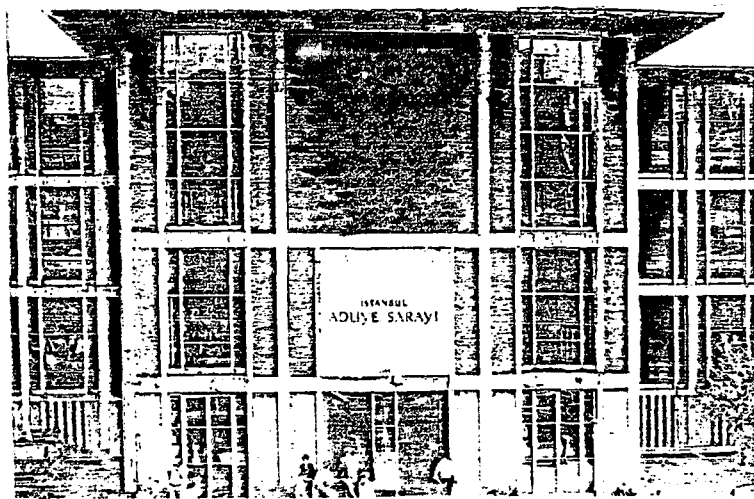
3.3.3. İstanbul Adliye Sarayı, 1948:

1940'lı yılların sonlarına doğru, II.Ulusal mimarlık Dönemi'nin özellikleri yeni gelişmelerin etkisiyle, mimarlık ortamımızda yavaş yavaş ağırlığını yitirmeye başlar. Bunun ilk belirtisi, İstanbul Adalet Sarayı yarışmasının sonuçlarıdır. Yarışmayı kazanan Emin Onat-S.H.Eldem'in II.Ulusal Mimarlık Dönemi'nin büyük boyutlu yapılarını üreten kişiler olmalarına karşın, bu yarışmaya sundukları projeyle, geçmişten uzaklaşan, uluslararası mimarlık ortamına yaklaşan bir tutum izlemişlerdir.(69)

Binanın karkası çıplak betonarmedir. Dolgu duvarları farklı genişlikte şile taşı levhaları ile kaplıdır. Bunlar ilk projede seramik karoları olarak düşünülmüştür. Zemin kat merdiven v.s. pencerelerinin önünde ince taş dilimler vardır. Bunların

benzerleri çok daha olgun ve kesin bir teknikle birkaç sene sonra Hilton Oteli'nde uygulanacaktır. Bayındırlık Bakanlığı'nın talebi üzerine yeniden uyanan Adliye Sarayı projesi, "Divan Yolu" boyunca yapılmış yeni kazılar ve elde edilen kalıntılar dikkate alınmak yoluyla yeniden düzenlenmiştir (1978). Projede talep edilen alan artışını karşılamak üzere bazı ilaveler öngörülmüş ve o tarihte izin verilmiş bulunan kat ilavesi de uygulanmıştır. 1958'de A ve B bloklarının inşası için yapılan hafriyatta meydana çıkan Laosos Sarayı'na ait Rotanda ve Triklinion kalıntıları ile yerleri az çok belli olan Hipodrom tribünleri kalıntılarının üzerine yapı yapılmasına Anıtlar Kurulu'nun izni üzerine, bu az yükselen duvarları bozmamak ve aynı zamanda eski mekanların görüntülerini canlandırabilmek amacıyla bunların üzerinden köprü gibi geçen, bazende sadece üzerlerini hava etkilerinden koruyan yapı sistemleri öngörülmüştür. Bu sayede eski kalıntılar otlar arasında kaybolmuş, bir anlam ifade etmeyen duvar parçaları olmaktan kurtulacak, hem korunmaları hemde yeni bir hayata kavuşmaları sağlanacaktı. Bu nedenlerle yeni inşaatın eksenlerinde eski binalara oranla hafif kaymalar öngörülmüştür. (70)

Cumhuriyet mimarlığımızın dönüm noktalarından birini oluşturan ve Emin Onat'la birlikte tasarlanan İstanbul Adliye Sarayı farklı bir görüşü yansıtır. II.Ulusal Mimarlık Akımı'nın akılcı-işlevci değerlendirme ölçütlerini dile getirir. S.H.Eldem'in "Adliye Sarayı'ndaki hal tarzı, daha ziyade kendini bulmanın sonucudur" diyerek tanımladığı Adliye Sarayı 1950-60 arası mimarlığımızı etkilemiş önemli bir yapıdır. (71) (Şekil: 3.9.)

giriş cephesi

ŞEKİL: 3.9. İstanbul Adliye Sarayı, İstanbul, 1948

3.4. Yığma Yapı Uygulamaları, 1943-1948:

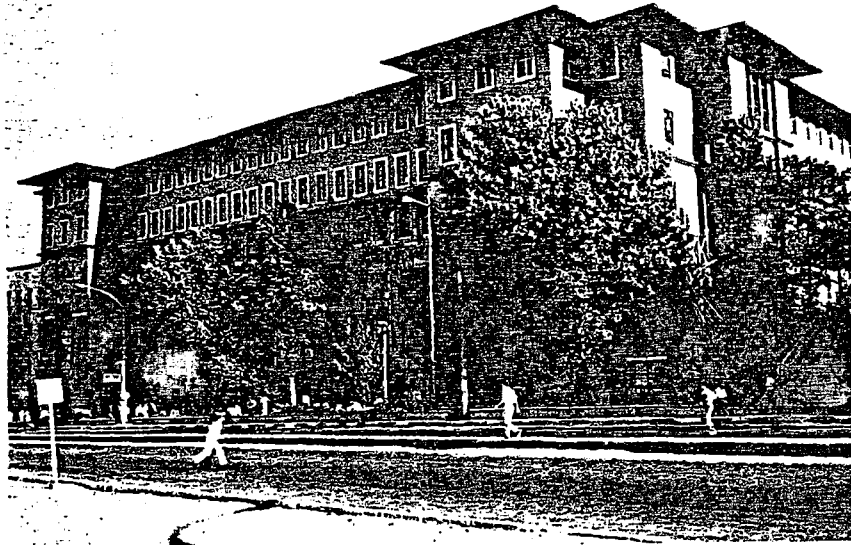
1943 yılında "Yığma Yapı" uygulamaları ağırlık kazanır. Bu gelişme de Türk politikasının olduğu kadar ekonomisinde etkisi vardır. Yeni politika, binaların sağlam, dayanıklı olmalarını, taştan yapılmalarını ister. Böylece "Milli Mimari" yığma yapı uygulamalarında "taş"ın kullanılmasıyla ağırlaşır. Taş mimarisinin aşığı olan Paul Bonatz'ın o yıllarda Türkiye'de bulunmasının bu konuya etkisi büyük olur.

"Yığma yapı akımı"ndan etkilenen mimarlardan başta geleni S.H.Eldem'dir. Eldem uygulamaları ile öncülük etmiş bir mimardır. Ankara ve İstanbul Fen Edebiyat Fakülteleri bu tarzda yapılmış belli başlı örnekler arasındadır. Bu dönem yapılarının hepsi masif saçak veya çatılı ve "Milli Mimari" tarzındadır. Öncülük eden bu binalardan sonra; bu tür yayvan, geniş ve zemine, çevre ve doğaya uygun binalar meydana gelir. Anıtkabir başta olmak üzere Çanakkale Anıtı, İstanbul Radyoevi bu türe örnek binalardır. Binaların tümü milli mimari akımının etkisi altında kalınarak, dönemin olanak verdiği yerel malzeme kullanılarak inşa edilmiştir.(72) Şimdi alt başlıklarda bu binalar incelenecektir:

3.4.1. İstanbul Fen-Edebiyat Fakültesi, 1942-44:

İstanbul Fen Edebiyat Fakültesi S.H.Eldem'in Emin Onat'la birlikte tasarladığı bir yapıdır. Bina dik açılardan oluşur. Avlulu plan tipinden hareket edilerek tasarlanmıştır, rasyonel bir yapıdır. Blokların kesişme noktalarında düşey sirkülasyon elemanları yer alır. Üç katlı yüksek koridorlar, yüksek taş kemerlerle bütünleşir ve bir abide görüntüsüne bürünür.

Koyu renkli tuğlalarla, açık renkli taşın bir arada kullanımı yapıya ayrı bir hava verir. Çizgi etkisi güçlüdür. Dışta ise büyük ölçekli bina için "Türk Evi"nin gücü yinelenir. İlke olarak; geniş saçakları, avluları, oranları, pencere modülleri ile milli mimari tarzında bir yapıdır. Önemli bir diğer özelliğide yığma yapı tarzında yapılmasıdır.(73) (Şekil:3.10.)

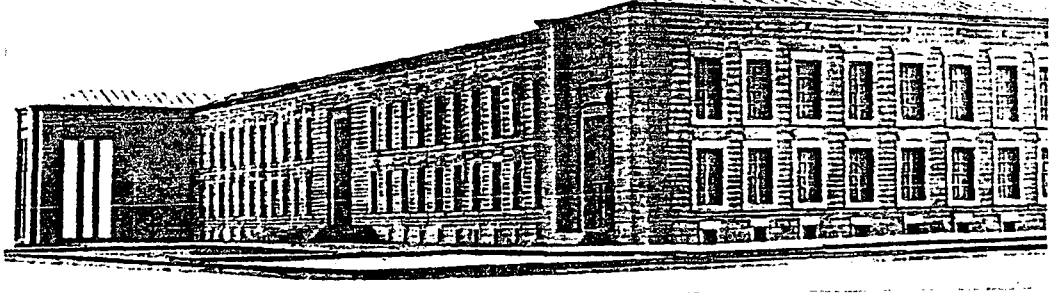
giriş cephesinden perspektif

ŞEKİL: 3.10. İstanbul Fen-Edebiyat Fakültesi, 1942-44

3.4.2. Ankara Fen-Edebiyat Fakültesi, 1943-45:

Eldem 1943 yılında Ankara Teknik Üniversitesi kampüsünde bir yerleşme projesi hazırlar. İçinde ofisler, kütüphane ve ana oditoryumun bulunduğu anıtsal bir bina tasarlar. Bina bir platform üzerinde yükseltilmiş, girişine ince sütunlar yerleştirilmiştir. Platform üzerinde yükseltilen bina kampüs girişinden algılanan perspektifi ile Emin Onat ile Orhan Arda'nın kazandıkları Anıtkabir 'le yakın benzerlik gösterir. Bu benzerlikte yapıların her ikisinde kullanılan taşın büyük etkisi vardır. Ankara Fen Fakültesi'nin inşaatı sırasında Paul Bonatz danışmanlık yapmıştır. Danışmanlığı'nın Türk mimarisinden etkilendiği 1940'lı yıllara rastlaması, bu etkileşimle 1945'de Türk Evi motiflerini taşıyan Saraçoğlu Mahallesi'ni tasarlamış olması Eldem'in etkileri şeklinde özetlenebilir.

Ankara Fen Edebiyat Fakültesi'ne anıtsal bir portikten girilir. Ortada geniş bir avlu bulunur. Yapıda, yüksek kemerler, büyük kütleler halinde taş duvarlar, mugarnas motifler, kirpi saçak gibi Selçuklu ve Osmanlı kaynaklarından alıntılar bulunur ise de yapı ulusal mimari karakterini taşır. İç mekanda taş ve tuğlanın kullanılmasıyla yapı iç mekan ölçeğinde taşın ağırlığından kurtulmuştur.(74) (Şekil: 3.11)

giriş cephesinden perspektif

ŞEKİL: 3.11. Ankara Fen-Edebiyat Fakültesi, 1943

3.5. Beton Yapı Uygulamaları:

1950 senesinden başlayarak kuvvetli bir reaksiyon "Milli Mimari Akımı"na son vermiştir. Bu akım etkisi altında yapılan binalar eklektik sayılmıştır. Akademi'nin 1948'de yanmasıyla birlikte, seminer kapanmış ve kaynakların çoğu yok olmuştur. Tüm bu karmaşa içinde büyük çapta bir yarışma açılmıştır. İstanbul Adalet Sarayı yarışması. Bir önceki konuda açıkladığımız gibi; çoğu hala ağır taş mimarisinden olan tekliflerin arasında, görünür betonarmeden oluşmuş, modern, hafif fakat kendine öz mahalli karakteri olan Sedad Hakkı Eldem- Emin Onat'ın hazırladığı proje birinci seçilir. Böylece yeni bir devir başlar; "Beton Yapı Uygulamaları" dönemi. Türk mimarisi kendini yeni metodlarda, modern teknikte, yalnızca geçmişe dönük olmayan bir mimari arayarak yenilemeye çalışır.(75)

Bunun olumsuz yönde etkileride olur. Her türlü Avrupa, Amerika mimari akımları birkaç senelik gecikmelerle uygulanır hale gelir. Böylece mimari, her taklit olan uygulama gibi aslının abartmalı bir kopyası haline gelir. Bu arada mimari fonksiyon, karkas ve manyerist bir giysi içinde kaybolmuştur. Türk veya mahalli mimari araştırmaları ise ortadan kalkmış yok olmuştur.(76)

Adliye Sarayı projesi ülke içindeki bu karmaşaya dur demiştir. Yeni mimari araştırmalara neden olmuştur.

3.5.1. Hilton Oteli ,1952:

Hilton Oteli; ülkemiz mimarlığında geniş yankılar yaratan bir yapıdır. Sedad Hakkı Eldem'in Skidmore-Owings-Merril Firması ile birlikte çalışarak gerçekleştirilen bu yapıda "Amerikan otelcilik ve yapıcılık formülleri " uygulanmıştır.(77)

Ülkede; Hilton Oteli ile evrensel, rasyonel geometrik ve batıya açık bir tutum başlamıştır. Sedad Hakkı Eldem ve S.O.M. proje grubu bu yapı ile Türk mimarlığında önemli bir değişikliğe ve yeniliğe öncülük etmiştir.(78)

Eldem'in mimarlık hayatında yeni bir dönemin bu yapı ile başladığı görülebilir. Hilton Oteli binasının mimarisinin yöresellikten uzaklaşmasına neden olan büyük otel kitlesi dışındaki, küçük parçalarda, şadırvan, lokanto gazino kısmı ile, giriş saçağında, iç avlulu çarşı ile, çinili kısımlarda geleneksel Türk mimarlık ve süsleme sanatından esinlenmiş olduğunu görebiliriz.(79)

Daha çok motiflerde ulusal öğeler getirildiyse de yapı, uluslararası mimarlığın özelliklerini taşır. Böylece Eldem'in Berlin'de ki çalışmalarının karakterinin yeniden canlanmış olduğu söylenir. Hilton Oteli'nin biçimlenişi otel konusunda olduğu kadar farklı konularda da mimarimizi etkilemiştir. Yapıda uygulanan çıplak beton sathları Türkiye'de ilk kez İstanbul Adliye Sarayı'nda uygulanmıştı ve Amerika içinde yeni bir uygulama idi. Belli bir konu ve belli koşullarda Sedad Hakkı Eldem'in önemli katkıları ile yapılan Hilton Oteli uluslararası bir üslubun ülkemizde yayılmasını çabuklaştırmıştır.(80)

Hilton Oteli;

-Şadırvan (1952-53)

-Türk Lokantası (1954)

-Kongre ve Balo Salonu (1975)

Projeleri olmak üzere çeşitli aşamalarda tamamlanmış bir komplekstir. Şadırvan, kabartma çinilerle süslüdür. Giriş saçağı, "uçan halı" görünümündedir. Örtüsü kurşun, tavanı mozaiktir. Türk Lokantası, 1954 senesinden itibaren etüd edilmiş 1956 senesinde tamamlanmıştır. O tarihte S.O.M. grubunun proje ile ilgisini

kesmiş olması nedeniyle proje sorumlusu S.H.Eldem'dir. Yapı 1960 yılında durdurulmuş ve daha sonrada yapıma girişiminde bulunulmamıştır. 1955 yılında 277 odalı olarak açılan Hilton Oteli'nin programı eksik kalmış, Türk Lokantası ve Balo Salonu inşa edilmemiştir. Eksikleri ve artan oda ihtiyacını karşılamak için, 1965-66 yıllarında S.O.M.'un katılmadığı ikinci bir proje ile odaların sayısı 427'ye çıkarılmıştır. 1975 yılında otelin bütün özel arazisini içerin yeni bir proje yapılmış ve arka giriş meydanı artık daha fazla önem kazanmış olan Radyoevi ile Orduevi tarafına alınmıştır.(81)

Hilton Oteli'nin yapımını izleyen yıllarda bu otele çok benzeyen birçok otel hatta büro, çarşı kompleksi yapımı devam etmiştir. İstanbul Yeşilköy'de ki otel buna iyi bir örnektir.(Şekil: 3.12.)

ŞEKİL: 3.12. İstanbul Hilton Oteli, 1952- Yeşilköy'de Bir Otel, 1955

Bu otelin ana kitlesi Hilton Oteli ile hemen hemen aynıdır. Kişisel ve bölgesel yönden köklü bir çaba görülmemektedir. Otel odalarını içeren kütle Hilton'da ki gibi kolonlar üzerinde kaldırılmış bir dikdörtgen prizmadır. Ancak prizmadaki saf ve mutlak anlayış biraz zedelenmiş ve yan cepheye bir servis merdiveni getirilmiştir. Yine

Hilton'da ki gibi zemin katındaki bazı duvarlara Kütahya çinileri kaplanarak birazda olsa bölgesel bir karakter verilmek istenmiştir. (82)

Hilton Oteli çağdaş bir yapıdır. Ancak Eldem'in mimarlık anlayışına ters düştüğü birçok kişi tarafından eleştirilmesine rağmen yapı bir çok açıdan Türk mimarlığını etkilemiştir.

3.5.2. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Külliyesi, 1962-64:

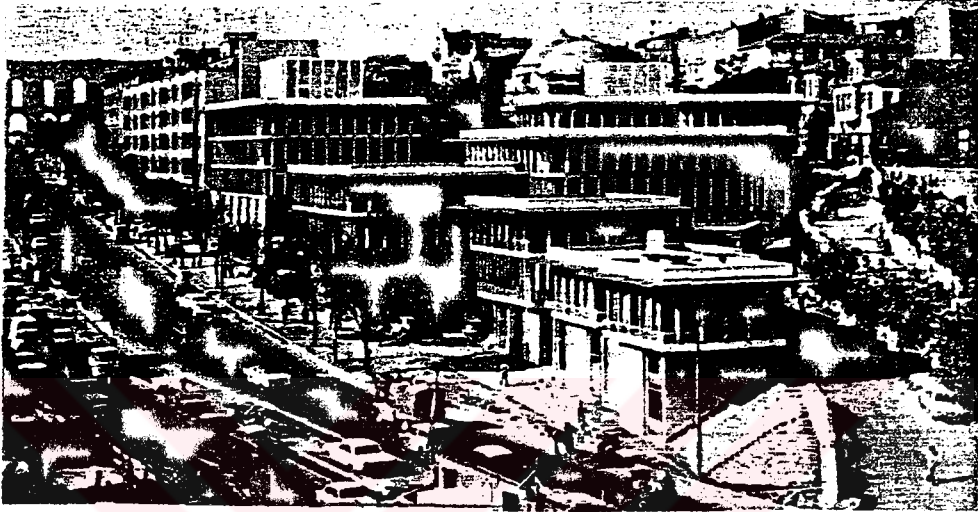
Sedad Hakkı Eldem'in önemli uygulamalarından birisidir. Tek binalar halinde olmayıp gruplar halinde ele alınmaları ve geleneksel Türk Mahalle anlayışının yeniden canlandırılması fikirleri ile 1962'de açılan bir sınırlı yarışma ile projelendirilmiştir. Kompleks; işhanı, dispanser, çarşı, banka ve bir kahveden oluşmaktadır. (83)

Binaların birbirlerinden farklı kotlarda yanyana getirilmiş olmaları çağdaş mimarinin alışlagelen yeknasaklığına son vermektedir. Yapılar arasında yer yer sıkışmalar, yer yer açılmalar, aynı zamanda üçüncü boyuttaki hareketlilik , burede dolaşan bir kişinin sürekli süprizlerle dolu canlı mekan yaşantıları algılamasını sağlamaktadır. Kompleksteki bu dinamik mafsallanma, yapının arkasındaki eski istinat duvarlarıyla yapı arasındaki yolda da eski Türk sokaklarında görülen canlı ve hareketli görüntülerin elde edilmesine neden olmaktadır. Böylece, burada da biteviyelik yerini canlı bir ritme terketmektedir.(84)

Geleneksel Türk Mimarisi'nin temel elemanlarından birisi olan, "çıkma"nında çeşitli kademelerle söz konusu yapının tümüne yaygın kılındığını görmekteyiz. Ancak, bu cumba sistemi fonksiyonel bakımdanda yukarıya doğru hem bir genişleme sağlamakta, hem de sokakla ilişki açısından yapıyı daha güçlü bir konuma sahip kılmaktadır. Söz konusu yapı geleneksel şehir mekanından büyük ölçüde esinlenmiştir. Denilebilir ki, fonksiyon ve inşaat tarzı bakımından çağdaş anlamda geliştirilmiş olan bu yapı, böylelikle hem içinde bulunduğu çevreyle çelişkiye düşmemiş hem de o çevrenin zaman üstü niteliklerinden yararlanmışır.(85)

Yapı klasik "Geleneksel Türk Yerleşme Tarzı" ile "Çağdaş Mimari Yapı

Tekniğini” başarı ile bağdaştırması açısından önemlidir. Yapı Eldem’in tüm deneyimlerini ortaya koyar. Bulunduğu yerin topoğrafyasına uygunluğu, gelenekselle bugün arasında kurduğu dengeden dolayı 1986 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü’nü kazanmıştır.(86) (Şekil: 3.13)

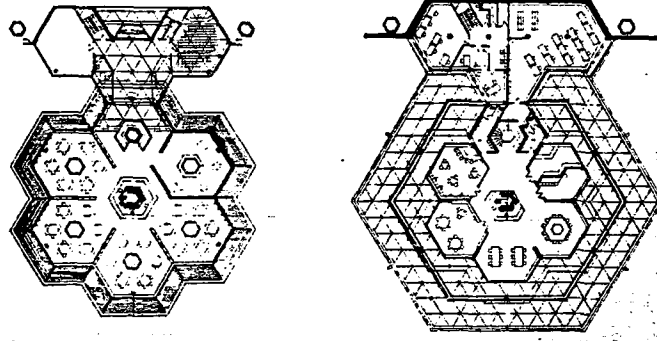

ŞEKİL: 3.13. Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Külliyesi, İstanbul, 1962-64

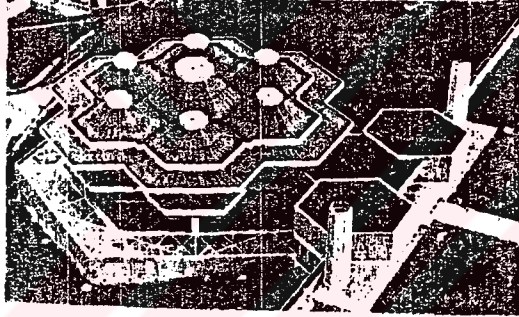
3.5.3. İstanbul Atatürk Kitaplığı, 1973-75:

Sedad Hakkı Eldem'in alışılmış mimari çizgisinin sınırları dışına çıktığı bir yapıdır. Tasarım ilkeleri farklıdır. Altıgen altı grubun, üç altıgen ile birleşmesiyle meydana gelmiş, geniş saçaklı, kubbeli, brüt betonun ustaca kullanıldığı bir kütüphanedir. Başlangıçta müze ve kitaplıktan oluşan Atatürk Sanat Merkezi olarak düşünülen projeden yalnızca kitaplık inşa edilmiştir. Yapı üç kat olarak tasarlanmıştır. İdare kısmı, memur servisleri, kitap bakım, ciltleme v.s. kısımlarıyla bir kol üzerine yerleşmiştir. Altıgen şeklinde olan kitap deposu 500000-600000 kitabı alacak kapasitededir. Üst katta kubbelere altında büyük okuma ve katalog salonu bulunmaktadır. Geride bir sergi ve konferans salonu, girişin iki yanında yer almıştır. Altı konik kubbe daha büyük olan orta kubbe etrafında bir çember oluştururlar. Projenin uygulanmasında ortogonal yerine, altıgenlere dayanan bir kompozisyonun tercih edilmesinde binanın arkasında bulunan Sheraton Oteli'nin etkili olduğu kabul edilebilir. (87)

Hilton Oteli Türk Lokantası (1954-62), Atatürk kitaplığı (1973) ve daha sonraki yıllarda tasarlanacak olan Kültür Merkezi projesi'nin (1983) her üçündede aynı cephe ve plan özelliklerinin kullanılmış olması Sedad Hakkı Eldem'in tasarım anlayışı açısından farklı yollar izlediği tasarımlarıdır. Bu nedenle bir çok açıdan eleştiri almış olmakla birlikte Atatürk Kitaplığı yapıldığı dönemde ve günümüzde çağdaşlığını sürdüren önemli bir yapı olmuştur.(88) (Şekil: 3.14.)

zemin ve üst kat planları

görünüş

ŞEKİL: 3.14. İstanbul Atatürk Kitaplığı, İstanbul, 1973-75

3.6. Konut Uygulamaları:

Sedad Hakkı Eldem'in çalışmaları arasında "konut" önemli bir yer tutar. Konutların hemen hemen tamamı, gelir düzeyi ortanın üzerinde diyebileceğimiz bir sosyal kesime hitap eder. Eldem için konut; ailenin yaşantısını simgeler ve uygulama sırasında mimar ve ev sahibi arasında sıkı bir işbirliğinin kurulmasını öngörür. Konutlarında program ve yapım teknikleri farklı olmakla birlikte tümü geleneksel Türk Sivil Mimarlığı'nın karakterini günümüz koşullarına uygulamayı amaçlayan yapılardır. Mekan düzeninde genellikle "sofa" ögesinden hareket edilmiştir. Eldem'e göre Türk Evi'nin en önemli özelliklerinden biride odaların birbirine bağlı ve birbirinden geçme olmayıp, her birinin sofaya ayrı bağlantısının olmasıdır. Bu özelliği Türk Evi'ni

Avrupa evlerinden ayırır. Sofanın planı evin bütün oda ve servis yerlerine giriş verecek şekilde yapılmıştır. Evin tipini belirleyen sofa; üç cinstir. Dış, iç ve orta sofa. Odaların bu farklı sofalar etrafında toplanma şekliyle, farklı ev tipleri meydana gelmiştir. Sofalar yalnız geçit veya odalar arasında bağlantı durumunda değildir. Aynı zamanda toplantı yerleridir. Ev hayatının neşeli, neşesiz, ciddi, daha az ciddi olay ve merasimlerinin sahnesi burasıdır. Eldem hareket noktası olan sofa cinsine göre planlama yapar. Bu geçerli formülleri konutlarının tümünde uygulamıştır. Bu tutumla geleneksel mimarimizin “anonim” karakteri vurgulanmak istenmiştir.(89)

Tümünde, geleneksel biçimlendirmeden, daha doğru bir deyişle toplumsal bir deneyimden yararlanmayı amaçlamış olan Eldem'in “konut uygulamaları” üç ana başlıkta toplanabilir:

- o Yalı Uygulamaları: Nitelik olarak "Türk Evi" yine ana temayı oluşturur. Plan şemasında geleneksel Türk Evi'nin plan tiplerinden hareket eder. Tamamı büyük konut niteliğinde geleneksel-özgün çözümlerdir, tek aile evi niteliğini taşırlar.

- o Konut Grubu Uygulamaları: Bu grubun örneği azdır. Ana ilke yine "Türk Evi"dir. Son yıllarda tasarladığı Yıldız mahallesi iyi bir örnektir.

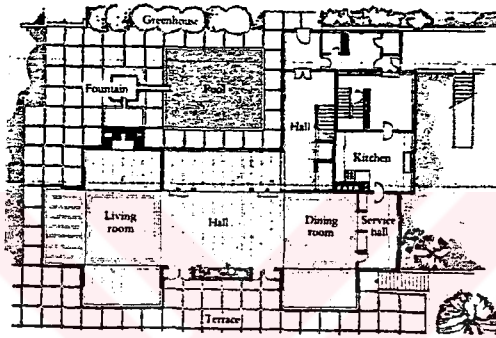
- o Büyük konutlar-Elçilik Binaları: Konut grubu uygulamaları içerisinde incelenebilecek elçilik yapıları, yabancı literatürlere girmiş örneklerdir. Temsil ettiği ülkelerin özelliklerinin yanı sıra, Türk Evi karakteristikleride bu bütünün parçasını oluşturur. Tümü işlev ve malzeme açısından son derece fonksiyonel ve çağdaş yapılardır. Eldem'in bu üç grupta verdiği eserleri birçok kişiye ilham kaynağı olmuştur. Eldem'in gelenekseli birkaç yalın ögeye indirerek kullandığı yapılarına örnektir.(90)

3.6.1. Yalı uygulamaları:

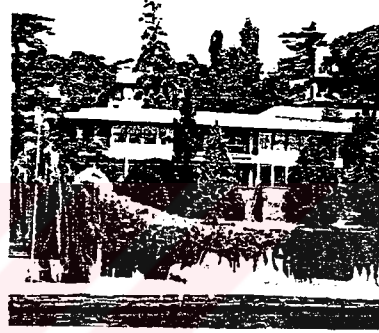
Eldem'in bu türdeki uygulaması çoktur. Hepsi büyük konut niteliğindedir ve en ince ayrıntısına kadar detay aşamasında çözülmüştür.(91) En önemli yalı uygulamaları ise şunlardır:

3.6.1.1. Uşaklıgil Yalısı, Emirgan, 1956-65:

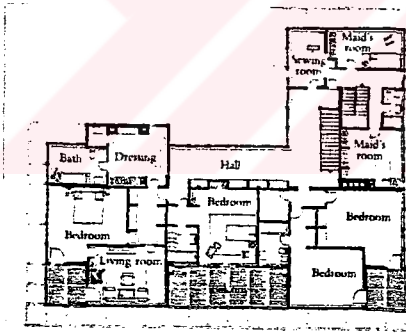
Tek aile evidir. Sofalı bir plana sahiptir ve denizden maksimum oranda yararlanma ilkesine bağlı kalınmıştır. T şeklindeki plan şeması geliştirilerek uygulanmıştır. 1,4x1,4 m'lik akslardan hareket edilmiştir. Zemin katta yaşama, yemek yeme mekanları ile servis, mutfak bulunur. Üst katın tamamı gece kısmı olarak çözülmüştür. Üst katta zemin katla direk bağlantısı olan bir hizmetçi odası çözülmüştür. Yapı, betonarme karkastır. Cephe ve pencerelerde prefabrike beyaz beton elemanlar kullanılmış, çatı alüminyum kaplıdır. Türkiye'de bu türün ilk uygulanan örneklerinden birisidir.(92) (Şekil: 3.15.)

zemin kat planı

deniz cephesi

üst kat planı

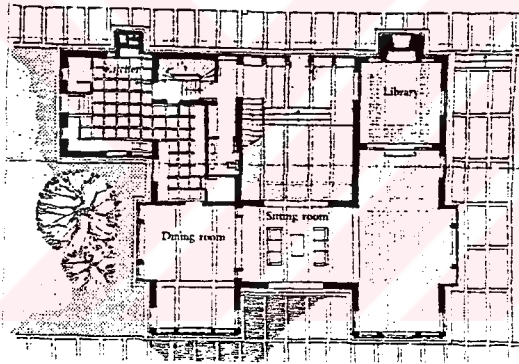
ŞEKİL: 3.15. Uşaklıgil Yalısı, Emirgan, İstanbul, 1956-65

Deniz şartlarına direnç deneylerinden sonra seçilen bu malzeme 20 seneyi aşkın bir süre boyunca iyi sonuç vermiştir. Alt kat tavanları ahşap kaplama, zemin Marmara mermeridir. Cephe ve pencere üniteleri standardize edilmiş, betonarme, kat hizaları ve saçaklar çıplak bırakılmıştır. Pencereler farklı boylarıyla ahşap ve beton ayaklı olarak projelendirilip yerinde modeller yapılmış sonuçta ahşap çerçeveler tercih edilmiştir.(93)

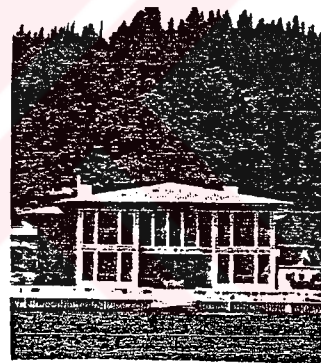
Geleneksel konutun modüler pencereleri, geniş saçakları, plan şeması, modern yapım tekniği ile birleşerek günümüz koşullarına uygun halde kullanıma sunulmuştur.

3.6.1.2. Suna Kıraç Yalısı, Vaniköy, 1965:

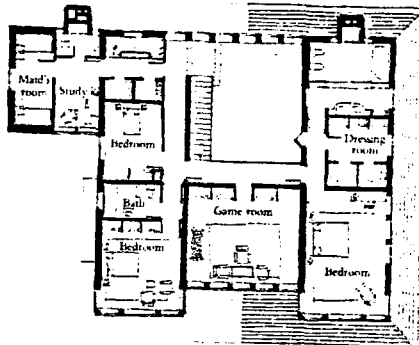
Vaniköy İskelesi'nde, mevcut bir binanın duvarlarından yararlanılarak inşa edilen yalının Vaniköy Camii'nin yanı başında olması nedeniyle genel görünüşü ve kitlesi açısından özel bir konumu vardır. Orta sofalı plan tipine sahiptir. Alt katta yaşama , yemek yeme mekanları ile kütüphane ,üst katta ise yatak odalarıyla hizmetçi odası bulunur. Bahçesine; bir yüzme havuzu, havuz pavyonu ve büyük bir limonluk inşa edilmiş, bahçe yolları mermer şeritler arasında tuğla kaplanmıştır. Mutfak ve şömine bacaları bahçe tarafında kuvvetli bir çıkıntı oluşturur. Duvarlarda eski taşıyıcılar kullanıldığı için açıklıklar sınırlı kalmıştır.(94) (Şekil: 3.16.)

zemin kat planı

deniz cephesi

üst kat planı

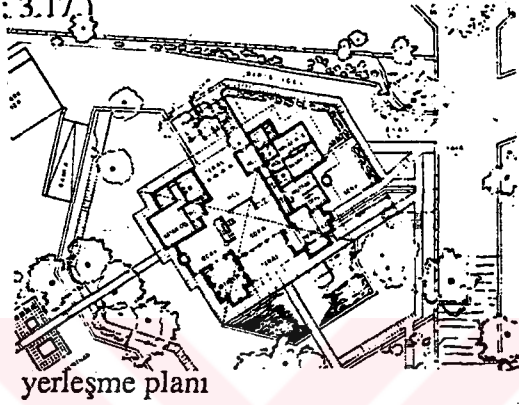
ŞEKİL: 3.16. Suna Kıraç Yalısı, Vaniköy, 1965

3.6.1.3. Rahmi Koç Yalısı, Tarabya,1975-80:

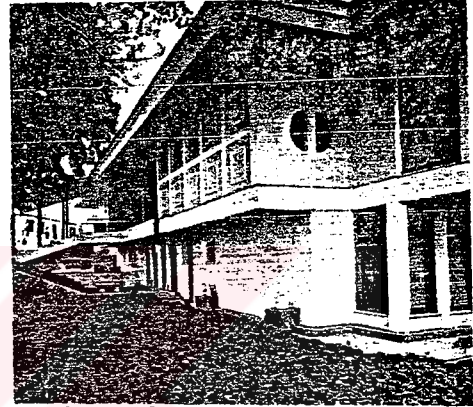
Orta sofalıdır. Karniyarık plan tipine sahiptir. Sofa planlamanın temelini

oluşturur. Konutun havuza bakan cephesinde yemek odası ve bir kitaplık bulunur. Bu iki mekan sofa ile birbirine bağlanmıştır. Arka cephede ise yatak odaları yer alır.

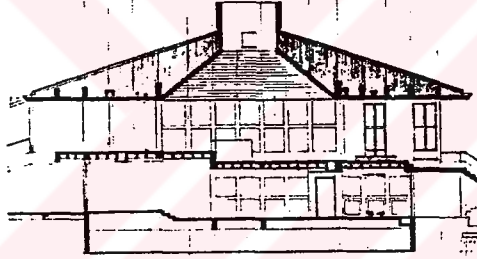
Geniş hacmi ve çadır şeklindeki fenerli çatısıyla diğer yapılardan ayrılır. Orta sofası, köşk odası biçimindeki kitaplığı ile plan, geleneksel Türk Evi plan tiplerini anımsatır. Sofanın ortası çatının iç görünüşüne ve şeffaf plastik fenere açılır. Pencere doğramaları, saçak ve açık teras altları masif meşedir, çatısı bakır kaplamadır.(95)
(Şekil: 3.17.)

yerleşme planı

arka cepheden görünüş

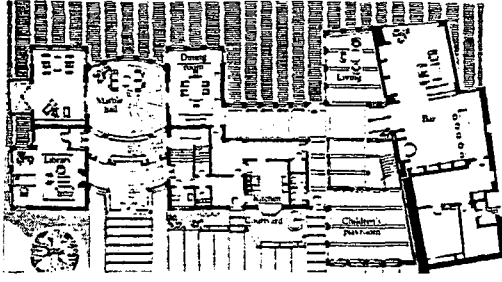

kesit

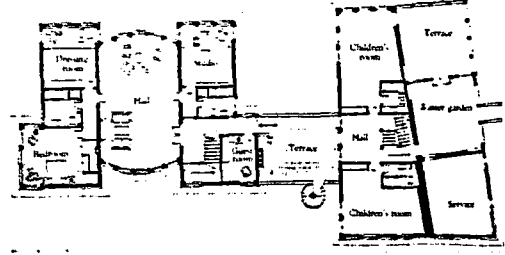
Şekil: 3.17. Rahmi Koç Yalısı, Tarabya, 1975-80

3.6.1.4. Ilıcak Yalısı, Yeniköy, 1978-1980:

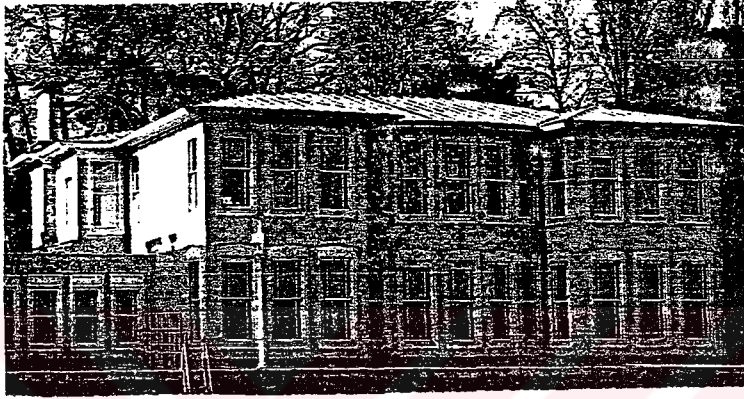
Geleneksel karniyarık plan tipine sahiptir. Sofanın dış cepheye bakan yüzeyleri eğridir ve boydan boya pencere kaplıdır. Sofa dikey olarak konutu iki parçaya ayırır. Karşılıklı açılan pencereler ile havalandırma sağlanmıştır. Yalının bahçe düzenlemesinde oldukça detaylı yapılmıştır. Bahçede bir havuz ve ona hizmet eden bar bulunur. Çınarların yanından bahçedeki "çay köşkü"ne ulaşılır. Ayrıca bahçede bir hamam ve tenis kortu bulunur. Yapı peyzaj düzenlemesi ve planlamasıyla bir bütün oluşturur.(96)
(Şekil: 3.18.)

zemin kat planı

üst kat planı

deniz cephesi

ŞEKİL: 3.18. Ilıcak Yalısı, Yeniköy, 1978-80

Eldem'in Boğaz kıyılarını süsleyen yalıları, bu sahillerde eskiden mevcut ve zamanla yok olan Türk Mimarlık Kültürü Mirası'nın en güzel örneklerini yeni düşünce içinde yaşatmaya çalışmaktadır.(97)

3.6.2. Konut Grubu Uygulamaları:

Sedad Hakkı Eldem'in "Konut Grubu" uygulamaları kendi içinde iki grupta toplanabilir. Apartman uygulamalarının sayısı azdır. Erken döneme rastlayan Ceylan Apartmanı, 1933 yılında tasarlanmıştır. Giriş katının boşaltılması, köşeye hakim oluşu ile dönemin iyi örneklerinden birisini oluşturur.

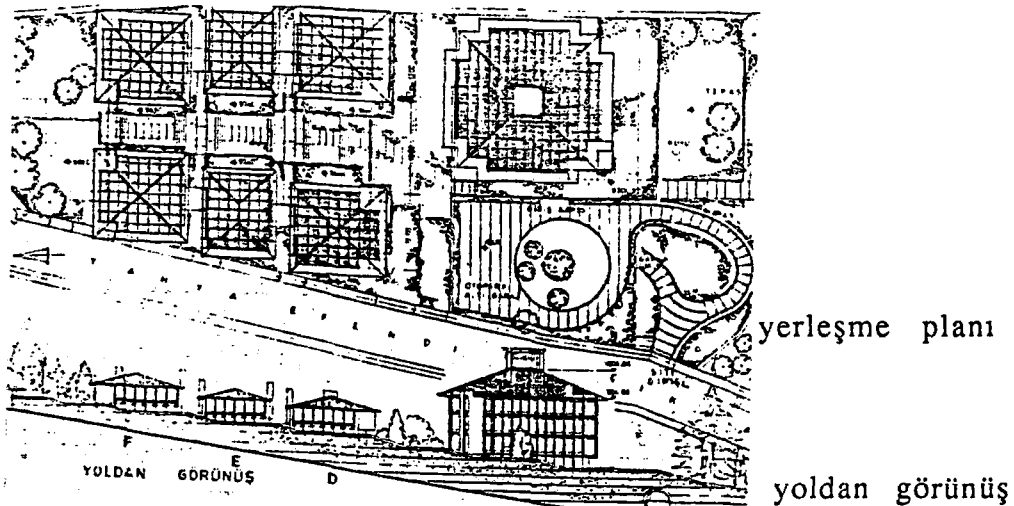
İstanbul Kandilli'de 1969-74 yıllarında inşa edilen Bayramoğlu Apartmanı diğer uygulamasıdır. Bu bina deniz kenarında yer alır. Bir çok yönden olumsuz eleştiri almış bir konut uygulamasıdır. Konut grubu uygulamaları arasında en büyük yeri "Yıldız Konut Grubu" alır. 1976-78 yılları arasında yapılmıştır. Eldem'in meslek

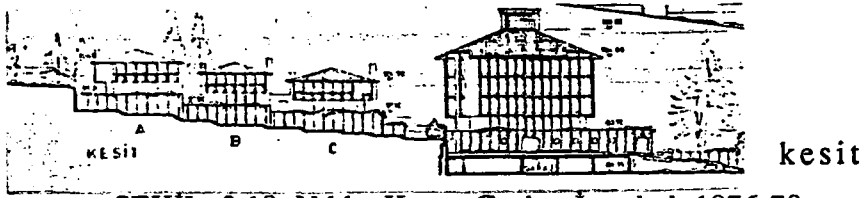
yaşamının olgunluk yıllarına rastlar. Gelenekseli özümseyip birkaç yalın ögeye indirgediği bir tasarımıdır.

3.6.2.1.1. Yıldız Konut Grubu ,1976-78:

Yıldız parkı içinde Yahya Efendi Dergahı yıkık meşruta evinin yerinde 1976 ile 1978 yılları arasında inşa edilen bu konut grubu, bir apartman ve altı villadan oluşmaktadır. Yerleşme şekli eski binaların gabarilerine uymak amacına yöneliktir. Zemin kademe kademe inerek mevcut setlere uydurulmuş, genellikle 20 metre kadar bir düşüş içindedir. Mevcut çevre yolları aynen korunmuş, yıkılmış kısımları ve kiremit örtüleri yenilenmiştir. Binaların aynı meyilde ve çadır şeklindeki çatıları uzaktan görünüşte aralarında bir kitle ve üslup birliği yaratmaktadır. Pencereler standart tiplerde, beton yüzeyli evlerde renkli, bahçe duvarlarında süngeri andırır kabalıktadır. Villalar arasında kademeli bir yaya yolu vardır. Evler bu yolun üzerine ayrı yükseklikte setler aracılığıyla oturtulmuştur. Böylece binaların birbirlerinin görüşlerini kapamaları mümkün olduğu kadar önlenmiştir. (98)

Plan şeması incelendiğinde Eldem'in klasik plan tipi bu tasarımda görülür; yatak odalarının açıldığı mekana "günlük iş odası" adına vermiş ve çok amaçlı kullanılan aynı zamanda "sofa" özelliğini taşıyan bir mekan elde etmiştir. Son yıllarda yaygın hale gelen villa tasarımlarına örnek teşkil edebilecek bir uygulamadır. Bunun dışında Eldem'in konut grubu tasarımları çeşitli nedenlerle uygulanamamıştır.(Şekil: 3.19.)

ŞEKİL: 3.19. Yıldız Konut Grubu, İstanbul, 1976-78

3.6.3. Elçilik binaları- büyük konutlar:

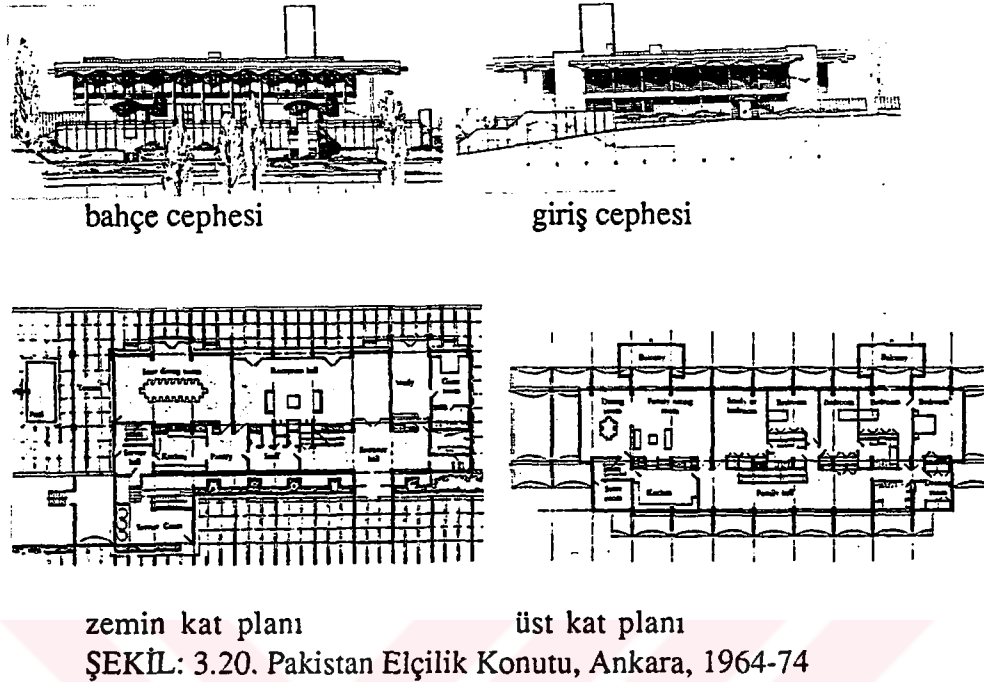
Eldem'in uygulanan üç elçilik binasında ayrı ayrı ele alındığında özde aynı detayda farklılaşan yapılardır. Nedeni ise farklı ülkelerin özelliklerini taşımasıdır. Tümünde de çağdaş malzeme ve strüktür, sivil mimari ile özdeşleşmiştir. Tasarım aşamasında sembolize edilerek modüler hale gelen oranlar tasarımlarında ana ilkedir. Geniş saçaklar, kütlelerin tabana hakimiyetini sağlar. Bu yapılarıyla Eldem pek çok kişiden olumlu eleştiriler almıştır.

3.6.3.1. Pakistan Elçilik Konutu- Ankara, 1964-1974:

Pakistan Elçilik Konutu; elçilik bürolarını kapsayan sitenin bir bileşenini oluşturmaktadır. 1964 senelerinden itibaren planlanmış ve ancak 1972 senesinde yapım aşamasına geçilebilmiştir.

Büro bloğu prizmatik bir kütlede oluşur. Buna karşılık elçilik konutu olabildiğince hafifletilmiş bir strüktüre sahip olduğu izlenimini verir. Her iki yapı tasarım açısından da karşıtlık oluştururlar. Büro bloğu renkli, "ağır başlı" bir yapıyken, konut beyazla sarının ağırlık taşıdığı dış renklendirmesi nedeniyle çok daha "ferah"tır. Elçilik büro bloğu ilginç bir giriş ögesine sahiptir. İslam mimarlığında yaygın bir şekilde kullanılan taçkapının çağdaş bir yorumu olarak nitelenebilen bu ögeye Eldem'in başka ürünlerinde rastlanmamaktadır. Böylesi yapılar için geçerli olan planimetrik şema Pakistan Elçilik Konutu'nda da aynen geçerlidir.

Zeminde resmi davetler için kullanılan kabul salonu, çalışma odası, yemek odası ve bunların servis hacimleri gibi kamuya açık mekanlar yer alır, üst katta tümüyle elçi ailesinin özel evi gibi biçimlendirilmiştir.(99) (Şekil: 3.20.)

bahçe cephesi

giriş cephesi

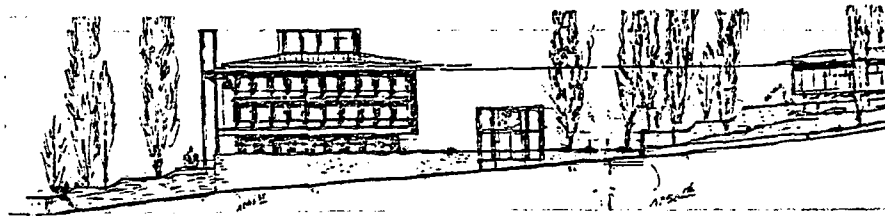
zemin kat planı

üst kat planı

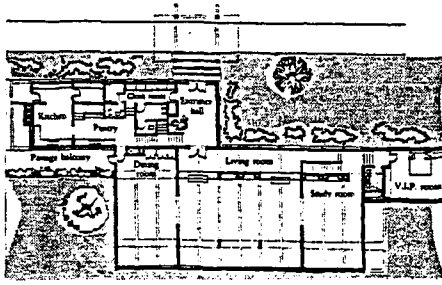
ŞEKİL: 3.20. Pakistan Elçilik Konutu, Ankara, 1964-74

3.6.3.2. Hindistan Elçilik Konutu, Ankara, 1965:

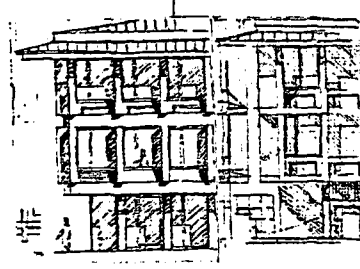
Bu yapı Eldem'in meslek yaşamının başından beri sürdürdüğü Evrensel-Bölgesel bağdaştırmasının yeni bir denemesi olarak belirir.(100) Karkası betonarme, çatısı bakır yapılması gerekirken teras olarak yapılmış fakat birkaç sene sonra yine bakıra çevrilmiştir. Ancak bu yüzden görünüş ilk şeklini kaybetmiştir. Cephenin dolgu kısımları özel seramik levhalarla kaplanmıştır. Tavanlar kirişlerin arasında cilalı tahta kaplamadır. Eldem'in düşünce ve projelerine göre yapılmamış olmakla beraber iç dekor, birbirini takip eden elçilerin katkıları ve ilave ettikleri mahalli parça ve panolar sayesinde özgün bir görünüş kazanmıştır.(101) (Şekil: 3.21.)

silüet

zemin kat planı

cephe etüdü

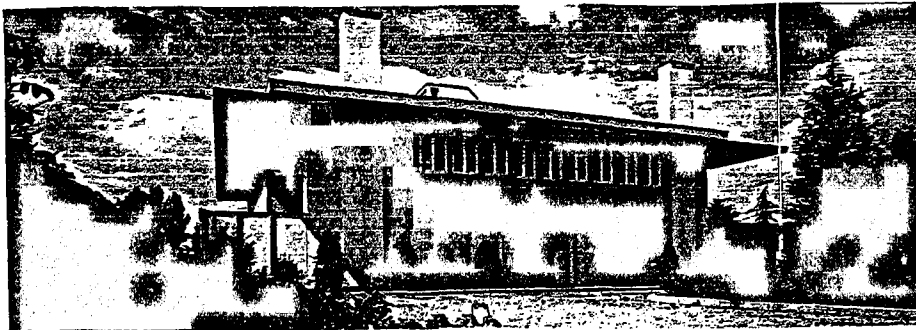
ŞEKİL: 3.21. Hindistan Elçilik Konutu, Ankara, 1965

3.6.3.3. Hollanda Elçilik Konutu, Ankara, 1973-1977:

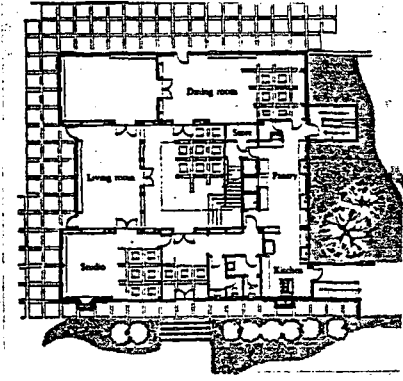
Oldukça küçük boyutlu bir yapı olan Hollanda Elçilik Konutu Eldem'in son döneminde sık rastlanan bir modüler planlama denemesidir. Aynı zamanda da, meslek yaşamının başlangıcından beri araştırdığı Türk Evi'nden yararlanma konusunda vardığı sonu özetleyen bir üründür. Eldem'in bu örnekte pürist denebilecek yalın bir kitle düzenine ulaştığı görülür. Yapının iç mekan düzeni de aynı oranda yalındır.(102)

Ortada iki kat yüksekliğinde bir hol bulunur. Üst kata ulaşmayı sağlayan ana merdivende burada konumlanır. Holün çevresini zemin katında mutfak v.s. gibi servis mekanları ile çalışma, oturma ve yemek odaları gibi ana kullanım hacimleri kuşatır. Üst katsa tümüyle elçi ailesinin özel yaşama mekanlarını içerir.(103)

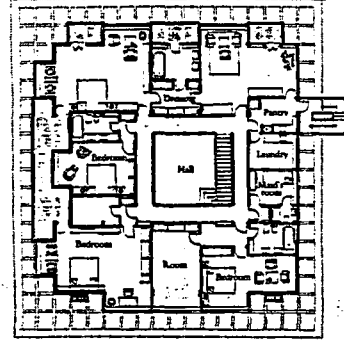
Dış cepheler çıplak beton, çatısı bakır kaplamadır. İç dekor o zaman elçi olan kişi tarafından tamamıyla değiştirilmiş, aynı kişinin yersiz müdahaleleri, arzu edilen mimari kalite ve karakterin uygulanmasına engel olmuştur.(104) (Şekil: 3.22.)

giriş cephesi

zemin kat planı

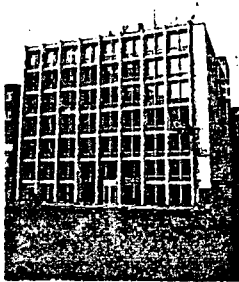
üst kat planı

ŞEKİL: 3.22. Hollanda Elçilik Konutu, Ankara, 1973-77

3.7. Son Yıllardaki Uygulamaları:

Bu başlıkta Eldem'in son yıllardaki uygulamalarına yer verilmiştir. Bu uygulamalardan bir çoğu tasarım aşamasında kalmış, inşa edilememiştir. Eldem'in rahatsız olduğu döneme rastlaması nedeniyle bir çoğu olumsuz eleştiri almıştır.

İlk örnek Ayazağa Büro Blokları (1976-79) dır. Bu tasarım, Eldem'in genel izleğinin dışına çıktığı; özen gösterdiği yatay hatların, geniş saçakların yerini- düşey hatların, teras çatının aldığı bir tasarımdır.(105) Bundan 10 yıl önce tasarladığı Akbank Genel Müdürlüğü binası ile büyük benzerlik gösterir.(Şekil: 3.23.) Bu farklı tutum, bir çok kişi tarafından; Avrupa'da modern mimarinin egemen olduğu bir dönemde, bu akımlardan Eldem'in etkilenecek farklı arayışlara girmesi şeklinde yorumlanabilir.(106)

giriş cephesi

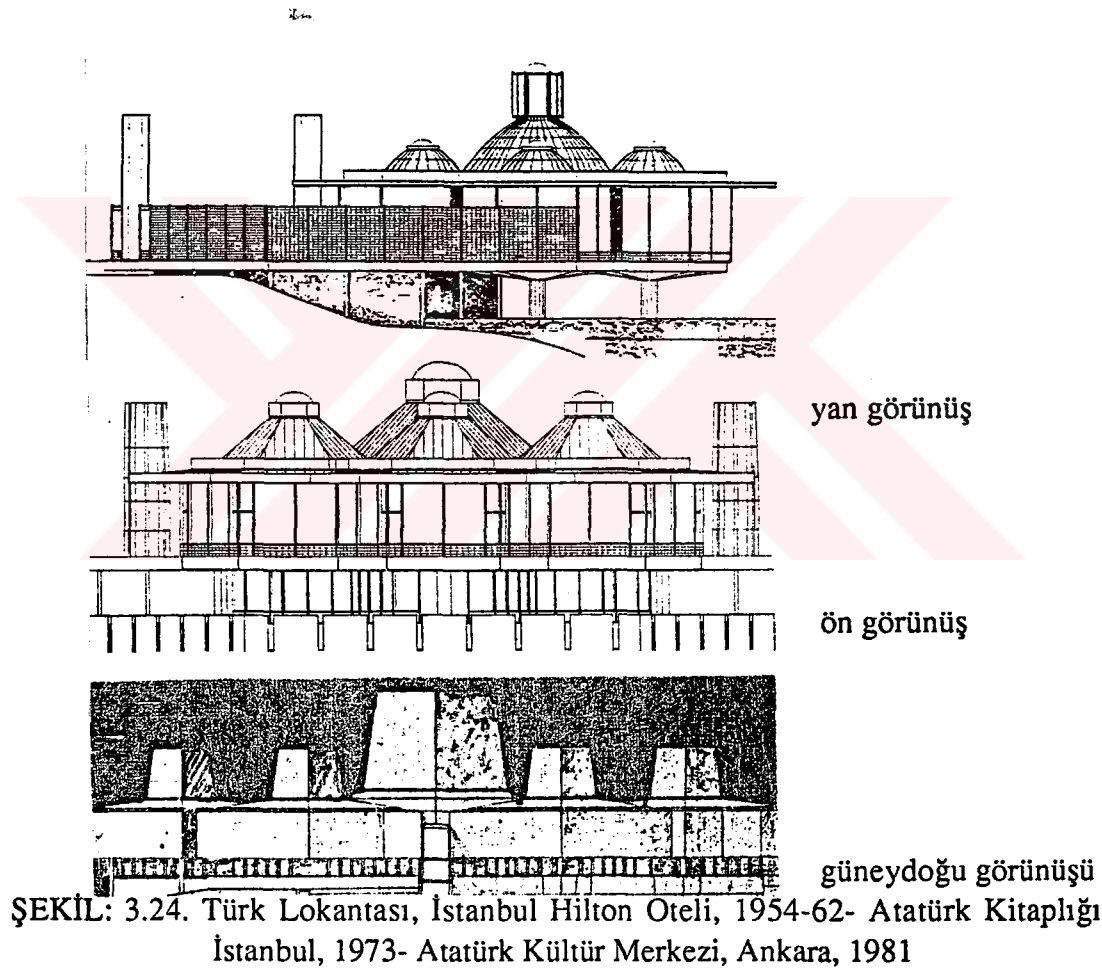

bloklardan görünüş

ŞEKİL: 3.23. Akbank Genel Müdürlüğü, 1967-68- Ayazağa Büroları 1976-79

Son yıllardaki tasarımları arasında yer alan ve yine birçok kişi tarafından olumsuz yönde eleştirilen Atatürk Kültür Merkezi Yarışma Projesi (1981) yer alır. Bu projede daha önce Hilton Oteli Türk Lokantası (1954-1962)'nda ve Atatürk Kitaplığı (1973-1975)'nda kullanılan altıgen formlar kullanılmıştır (Şekil 3.24)

Altıgen formun planlamaya getirdiği zorlama nedeniyle projenin bir çok yeri çözümsüz kalmıştır. Tasarım; aynı form ve kütlelerin farklı amaçlarla kullanılan yapılarda tekrarlanması nedeniyle eleştirilmiştir.(107)

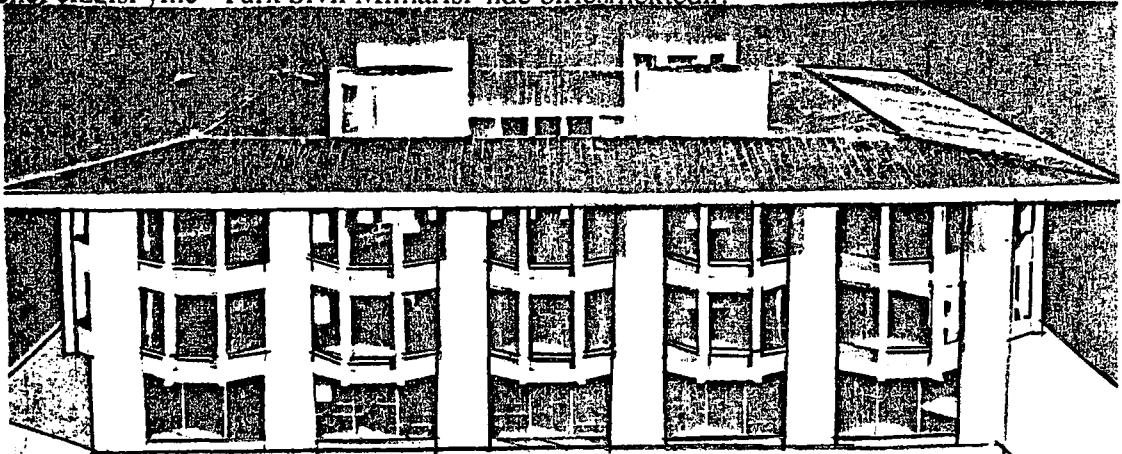
Son uygulamaları arasında, bir prestij binası niteliğini taşıyan "Bağlarbaşı Şark Sigorta T.A.Ş.Genel Müdürlük Binası (1979) bulunur. Klasik ve modern malzemenin, çağdaş bir yorum içerisinde, günümüz teknolojisine uyumlu bir düzende kullanılması ile gerçekleşen, mekanlar arasındaki bütünlük ve sürekliliğin sağlanmasına

özen gösterilmiştir. Projenin modülasyona bağlı ritmik bütünlüğü, geleneksel mimari kavramının çağdaş bir yorumla ele alınışı, kristalleşen cumba ve gölgeli saçaklarıyla bir taçyapı olarak yansıyan etkinliği ile olumlu eleştiriler almıştır.(108) (Şekil 3.25).

1984 yılında Nakkaştepe’de yapılan Koç Holding Yönetim Merkezi Binası; haremlik, selamlık, ahır, arabalık ve hamam olarak kullanılan bir binanın, aslına büyük ölçüde sadık kalınarak, çağımız teknolojisine uygun olarak projelendirilmiştir. Yapı 13 Eylül 1988’de tamamlanmış ve hizmete girmiştir. Bu yapı 31 Ocak 1991 tarihinde Hollanda’nın Lahey kentinde açıklanan “Europa Nostra” ödülüne layık görülmüştür. Bu ödül, 19.yy’dan kalma bir Osmanlı yapısı olan Mehmet Şerif Paşa Konağı’nın onurlandırılması kadar, 1984 yılında yapıyı restore eden, Türk Mimarlığı’nın kilometre taşlarından Sedad Hakkı Eldem’in bir kez daha gündeme gelmesi bakımından önemlidir. (109)

Bu uygulamaların yanı sıra, Topser Yerleşmesi (1984) ve Alkent “Bahçe Şehir” projeleri olmak üzere iki ayrı “konut grubu” tasarımı bulunmaktadır. Her ikisinde sosyal tesisleriyle birlikte düşünülmüş projelerdir. Ancak çeşitli nedenlerle her ikisinde uygulanamamıştır. 1985 yılında tasarladığı Turizm Kalkınma Müdürlüğü Binası’da inşa edilememiştir.

Eldem’in son yıllardaki tasarımlarının sayısı yaşının ilerlemiş olması ve rahatsızlığı nedeniyle azalmıştır. Birçoğu ise uygulanamamıştır. Ölümüne değin tüm meslek yaşamı boyunca zaman zaman “mimari üslubu”nun dışına çıkmasına rağmen, genel çizgisi yine “Türk Sivil Mimarisi”nde birleşmektedir.

maketten görünüş

ŞEKİL: 3.25. Şark Sigorta T.A.Ş. Genel Müdürlük Binası, 1979

3.8. Sedad Hakkı Eldem'in Eserlerinin Kronolojik Sırası:

1930-35 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 1- Budapeşte Türk Pavyonu, 1931
- 2- Sergi Evi Projesi, Ankara, 1931
- 3- İclal Sadi Köşkü, İstanbul, 1932
- 4- Naci Eldeniz Evi, Ankara, 1932
- 5- Tevfik Azmi Yalısı, İstinye, İstanbul, 1933
- 6- Ceylan Apartmanı, Taksim, İstanbul, 1933
- 7- Bayan Firdevs Evi, Maçka, İstanbul, 1934
- 8- SATIE Elektrik Şirketi Binası, Fındıklı, İstanbul, 1934
- 9- İnhisarlar Umum Müdürlüğü, Başbakanlık Binası, Ankara, 1934-1937
- 10- Yalova Termal Oteli, Yalova, 1934-1937
- 11- Konservatuvar ve Tiyatro Projesi, Şehzadebaşı, İstanbul, 1935
- 12- Büyükkada Dil'de Atatürk Köşkü Projesi, Büyükkada, İstanbul, 1935
- 13- Sümerbank Projesi, Ankara, 1935

1935-40 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 14- Erzurum 3. Ordu Müfettişlik Merkez Binaları Projesi, Erzurum, 1936
- 15- Fethi Okyar Evi, Büyükkada, İstanbul, 1936-1937
- 16- Ahmet Ağaoğlu Evi, Nişantaşı, İstanbul, 1936-1937
- 17- Müzik Öğretmen Okulu İlavesi, Ankara, 1938
- 18- Tahsin Günel Yalısı, Yeniköy, İstanbul, 1938
- 19- Süleymaniye Meydanı Düzenleme Çalışması, İstanbul, 1938
- 20- Ayaşlı Yalısı, Beylerbeyi, İstanbul, 1938
- 21- Eminönü Meydan Düzenleme Çalışması, İstanbul, 1938
- 22- Beyazıt Türk Kahvesi Projesi, İstanbul, 1939-1940
- 23- New York Uluslararası Sergisi'nde Türk Pavyonu, New York, 1939

1940-45 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 24- Çamlıca Türk Kahvesi Projesi, Çamlıca, İstanbul, 1941
- 25- Raif Meto Evi, Adana, 1941
- 26- İstanbul Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1942-1944
- 27- Safyurtlu Evi I, Yeniköy, İstanbul, 1942

- 28- Anıtkabir Yarışma Projesi, Ankara, 1942
- 29- Ankara Fen-Edebiyat Fakültesi, Ankara, 1942- 1944
- 30-Çanakkale Şehitler Abidesi, Çanakkale, 1943
- 31-Çırağan Sarayı Oteli-Eğlence Merkezi, İstanbul, 1943
- 32- Ankara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Ankara, 1943-1945
- 33- Amiral Bristol Hastanesi. Hemşireler Bloğu, İstanbul, 1943
- 34- Adana Blediye Sarayı Projesi, Adana, 1944
- 35- İstanbul Radyo Evi Projesi, İstanbul, 1945

1945-50 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 36- Taşlık Kahvesi, İstanbul, 1947-1948
- 37- İstanbul Adalet Sarayı, İstanbul, 1948-1978
- 38- Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Projesi, Fındıklı, İstanbul, 1950-1983
- 39- Taksim'de Apartman Projesi, Taksim, İstanbul, 1950

1950-55 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 40- Safyurtlu Evi II, Yeniköy, İstanbul, 1952
- 41- İstanbul Hiton Oteli, İstanbul, 1952-1984
- 42- İstanbul Hiton Oteli, Türk Lokantası, 1954-62
- 43- Florya ve Kilyos Tesisleri, İstanbul, 1955-1959

1955-60 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 44- Rıza Derviş Evi, Büyükkada, İstanbul, 1956-1957
- 45- Uşaklıgil Evi, Emirgan, İstanbul, 1956-1965
- 46- Florya-Kilyos Tesisleri, Kilyos Büyük Oteli, 1958
- 47- Salıpazarı Gümrük ve Ambar Tesisleri, İstanbul, 1958-1960
- 48- Naciye Sultan Korusu, Ortaköy, İstanbul, 1960-1976

1960-65 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 49- Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu Dispanseri, Zeyrek, İstanbul, 1962-64
- 50- Pakistan Büyükelçiliği, Ankara, 1964-1974
- 51- Suna Kıraç Yalısı, Vaniköy, İstanbul, 1965-1966
- 52- Hindistan Elçilik Binası, Ankara, 1965-1968

1965-70 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 53- Yeni Delhi Türkiye Büyükelçiliği Binası, Yeni Delhi, 1966
- 54- Şemsettin Sırer Yalısı, Yeniköy, İstanbul, 1966-1967
- 55- Akbank Genel Müdürlüğü, Fındıklı, İstanbul, 1967-1968
- 56- Bayramoğlu Apartmanı Yalısı, Kandilli, İstanbul, 1969-1974

1970-75 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 57- Beyrut Türkiye Büyükelçiliği, Beyrut, 1971-1972
- 58- İkbâl Moneim Sultan Yalısı, Kandilli, İstanbul, 1971-1972
- 59- Hollanda Büyükelçiliği, Ankara, 1973-1975
- 60- Atatürk Kitaplığı, İstanbul, 1973-1975
- 61- Cumhurbaşkanlığı Kabul Köşkü Projesi, Ankara, 1974-1976
- 62- Libya Dışişleri Bakanlığı Projesi, Tripoli, 1974
- 63- Çırağan Sarayı Tesisleri Projesi, 1975-1976
- 64- Rahmi Koç Evi, Tarabya, İstanbul, 1975-1980
- 65- Kamuran Sertel Evi, Yeniköy, İstanbul, 1975-1980
- 66- Üstay ve Duruman Evleri, Tarabya, İstanbul, 1975-1987

1975-80 Yılları Arasındaki Eserleri:

- 67- Bingazi Camii, Bingazi, 1976
- 68- Libya Kültür Merkezi ve Camii Projesi, Tripoli, 1976
- 69- Rahmi Koç Evi, Tavşan Adası, Tuzla, İstanbul, 1976-1977
- 70- Yıldız Konut Grubu, Yıldız, İstanbul, 1976-1978
- 71- Alarko Büro Blokları, Ayazağa, İstanbul, 1976-1979
- 72- Hindistan Büyükelçiliği, Ankara, 1976-1980
- 73- Şahenk Evi, Emirgan, İstanbul, 1977
- 74- Çarmıklı Evi, Tarabya, İstanbul, 1977
- 75- Çolakoğlu Evi, Kandilli, İstanbul, 1977-1980
- 76- Bilimer Apartmanları, Yeniköy, İstanbul, 1978-1981
- 77- Komili Yalısı, Kandilli, İstanbul, 1978-1980
- 78- Fuat Süren Apartman Binası, İstanbul, 1978-1980
- 79- Ilıcak Yalısı, Yeniköy, İstanbul, 1978-1980
- 80- Koç Holding Yönetim Merkezi, Nakkaştepe, İstanbul, 1978-1987
- 81- Şark Sigorta T.A.Ş. Genel Müdürlüğü, Altunizade, İstanbul, 1979

82-Eymen Topbaş Evi, Vaniköy, İstanbul, 1980

1980-85 Yılları Arasındaki Eserleri:

83-Pendik Atatürk Kültür Merkezi, Pendik, İstanbul, 1981

84- Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1981

85-Hilmi Sönmez Evi, Tarabya, İstanbul, 1981-1984

86-Sadi Aral Yalısı Restitüsyon Çalışması, Vaniköy, İstanbul, 1983

87-Topser Yerleşmesi, Büyükdere, İstanbul, 1984

88-Alkent "Bahçe Şehir" Projesi, Etiler, İstanbul, 1984

89-Turizm Kalkınma Müdürlüğü Projesi, İstanbul, 1985

90-Beşiktaş'da Misafirhane Projesi, İstanbul, 1985

(110) (eserlerin kronolojik sırası için bakınız Ek 1'e)

İşbirliği İle Yaptığı Çalışmalar:

- Anıtkabir ve Çanakkale Abidesi Projeleri Prof.M.Ali Handan ve
(1942-45) Prof. Feridun Akozan

- İstanbul Fen Edebiyat Fakültesi Prof. Emin Onat
(1942-43)

- İstanbul Adliye Sarayı Prof. Emin Onat
(1948)

- İstanbul Hilton Oteli Skidmore Owings ve Merrill
(1952-53)

- İstanbul, Florya ve Kilyos, Orhan Çakmakoğlu
Büyük Otel Tesisleri

- Beyrut, Türkiye Büyükelçilik Binası Prof. Hamdi Şensoy ve
(1971-72) Sungu Sadık

- İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Atelyeler Bloku (1981-83) Cengiz Eren
- Ankara, Atatürk Kültür Merkezi (1981) (111) Muhteşem Giray, Affan Kırmılı Orhan Çakmakolu

IV.BÖLÜM: SONUÇ

4.1. Sonuç

Sedad Hakkı Eldem; mimarlık mesleğinde tamamlanmış ve tasarım aşamasında kalmış çok sayıda çalışması olan Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı'nın en önemli mimarlarından birisidir.

Projelerinde; "Geleneksel Türk Evi" ana temayı oluşturur. Fonksiyon-form ilişkisini, detaylar-kütle ilişkisini geçmiş öğelerin geliştirilmesiyle oluşan çağdaş bir yenilik yaratma ile bağdaştırarak çağımızı etkilemiştir. Türk mimari geleneğinin modüler ve mekansal özellikleri, Eldem'in kültürel birikimiyle birleşince ortaya özgün projeler çıkmıştır. Yapıları ülkemiz iklim koşullarını, yerel malzemeyi ve "Sivil Mimari Karakterimizi" yansıttığı için çevreye yabancı değildir. Oysa ki dünyada ve ülkemizde modern mimarinin pek çok akımı hüküm sürmekte ve bir çok mimarda bu akımların etkisi altında kalarak eserler vermektedir. Ülkemiz iklim koşullarıyla, yerel malzemeyle ve Sivil Mimarimizle bağdaşmayan bu yapılarla mimaride kimlik arayışı başlamış durumdadır. Bunun yanısıra sayıları azınsanamayacak olan ve tasarım ilkeleri açısından Sedad Hakkı Eldem'le aynı çıkış noktasından hareket eden mimarlarında bulunması Eldem'in etkileri ve başarısı şeklinde özetlenebilir.

Ulaşacağımız sonucu görsel olarakda yinelemek amacıyla 1920'li yıllardan başlayarak beşer yıllık dönemlerde Türk mimarlığının durumunu gösteren bir tablo düzenmiştir. Bu dönemlerde kişilere; ülke mimarisinin durumu, çeşitli mimarların eserleri ile Eldem'in eserleri ve çalışmalarının mimarlığımıza etkileri hakkında fikir verilmek istenmiştir...Sözünü ettiğimiz tablo aşağıda görülmektedir.

4.2. Tablo:4.1

1920-25 Yılları Arasındaki Akımlar ve Eserler

Diğer mimarların eserlerinden örnekler:

Halk Fırkası Mahveli(TBMM), 1922, Vedat Tek

Eldem'in eserlerinden örnekler:

Olaylar ve akımlar:

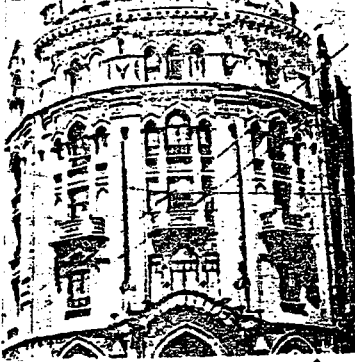
*1925-30 yılları arasında I.Ulusal Mimarlık Akımı devam ediyor. Eğitim kurumlarında sürekli cephe tasarımıyla yatışın mimarlar, çözümlenmesi gereken ilk nokta olarak cepheyi ele almışlardır. Fonksiyon daima cepheyi takip eder. Osmanlı vöe Selçuklu Dönemi yapılarından alıntılar mevcut. V.Tek'in TBMM Binası akımın tüm özelliklerini yansı-
tıyor.

Eldem'in çalışmaları:

*Öğrencilik devresine ait çalışmalar
(1924-1928)

1925-30 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

İş Bankası Genel Müdürlüğü Ankara,
1929, Gulio Mongeri

Türk Ocağı, Ankara, 1927-30
A.H. Koyunoğlu

Eldem'in eserlerinden örnekler

Akademi Diploma Projesi(1928)

Olay ve akımlar:

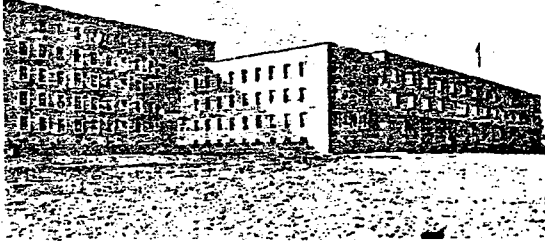
*I.Ulusal Mimarlık Akımı devam ediyor. Akımın öncülerinden olan Mongeri ve Arif Hikmet Koyunoğlu'nun tasarladıkları bu örnek binalarda akımın karakteristik özelliklerini görmemiz mümkün. Ancak 1927'den sonra ülke mimarlığı bir değişim süreci içerisine girer. Bu değişimde Kemalettin Bey'in ölümü, Batıya açılma çabalarının artması, eğitim kurumlarına değişik anlayışta hocaların getirilmeleri, yabancı mimarların ilk ürünlerini vermeye başlamaları önemli rol oynamıştır. Bu olaylar yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur.

Eldem'in çalışmaları:

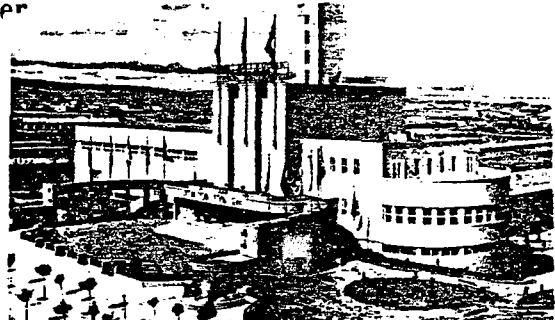
*Rölöve Çalışmaları başlıyor (1928)
Akademi Diploma Projesi ile I.Ödülü kazanıyor.(1928)
*Paris ve Berlin'de Türk Evi Çalışmaları yapıyor.(1929-30)
*A.Perret, L.Corbuser ve F.L.Wright'in yanında çalışıyor.(1928-30)

1930-35 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

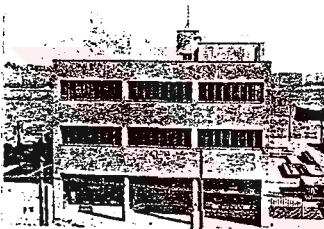

İç İşleri Bakanlığı, Ank., 1932-34, C. Holzmeister

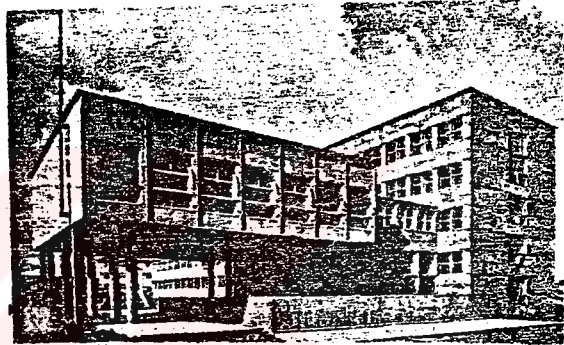

Sergi Evi, Ank., 1933-35, Ş. Balmumcu

Eldem'in eserlerinden örnekler

Sate Elektrik Şirketi Binası, İst., 1934

İnhisarlar Umum Müdürlüğü, Ank., 1934-37

Olay ve akımlar:

*1930'lu yıllarda I.Ulusal Mimarlık Akımı sonrası gelişmeler devam ediyor. Yabancı mimarlara önemli kamu yapılarının inşaatının verilmesi nedeniyle, yerli mimarların tepkileri artıyor. Bu nedenle yerli mimarlar, uluslararası üslubu benimseyerek uygulama yapabilme olanakları aramışlardır. Böylece; fonksiyon birinci plana geçmeye başlar, cephe tasarımı sonra gelir. Binalarda sadelik, düz çatı önem kazanır. Bu tarza ise "Kübik Mimari" adı verilir. (B.arme iskelet, geniş cam cephe, düz çatı)

*1930-40 yılları arası Rasyonel-Fonksiyoncu Mimarlık Akımı olarak adlandırılır.

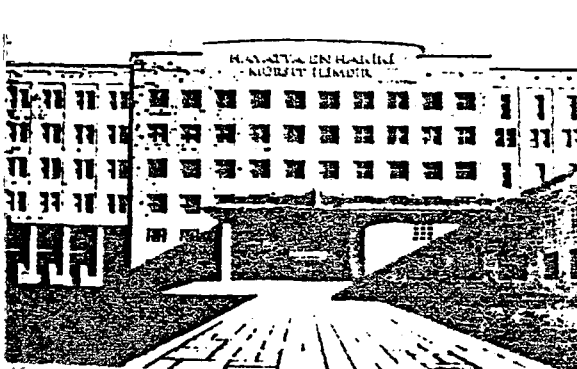
Eldem'in çalışmaları:

*Eldem 1932 yılında ilk eserlerine vermeye başlıyor. 1934'de tasarladığı Sate Elektrik Şirketi Binası ve İnhisarlar Umum Müdürlüğü Binası dönemin "İlk Modern Yapıları" olarak adlandırılıyorlar.

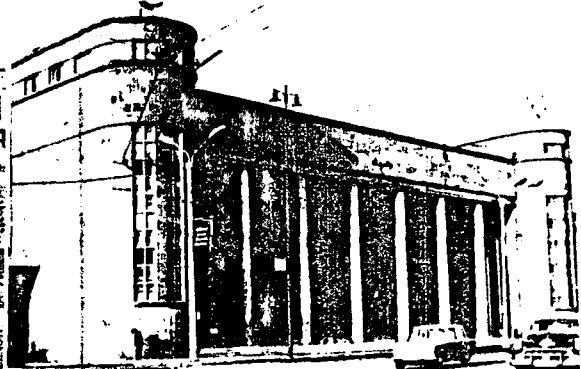
*1932-52 yılları arasında G.S.Akademi si'nde Milli Mimari Semineri adını taşıyan çalışma Eldem tarafından başlatılıyor. Ülkenin dört bir yanında bulunan Sivil Mimari örneklerinin rölovesi yapılıyor. Yerel malzeme, yerel yapı teknikleri ve sivil mimarimizin karakteristik özellikleri önce Eldem ve Akademi'de ki öğrencileri tarafından daha sonrada diğer mimarlar tarafından benimseniyor

1935-40 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

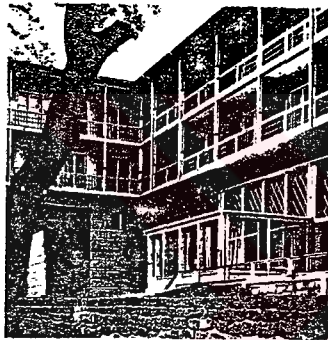

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Ank., 1937-40, Bruna Taut

Ankara Garı, Ank., 1938-41, B. Uçar

Eldem'in eserlerinden örnekler

Yalova Termal Oteli, 1937

New York Sergisi'nde Türk Pavyonu Projesi, 1939

Olaylar ve akımlar:

*I.Ulusal Mimarlık Akımı sonrası değişimler devam ediyor. 1932'de Eldem'in başlattığı Milli Mimari Semineri ile bu değişim farklı bir nitelik kazanıyor. Yerli mimarların yanı sıra pek çok yabancı mimarda bu akımı destekliyor. Yalnızca konut tasarımında değil, diğer kamu yapılarında da Seminer'in etkileri gözleniyor. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi gibi Ankara Garı'nda yerel malzeme ve yerel yapım teknikleri kullanılarak inşa ediliyor.

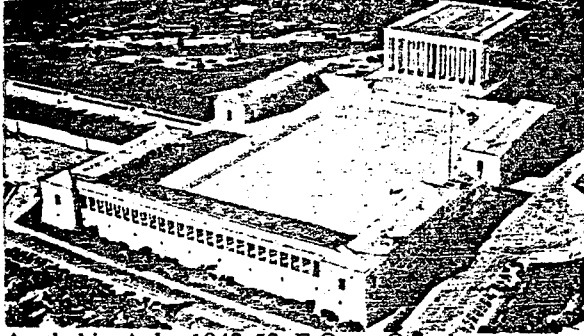
Eldem'in çalışmaları:

*Yalova Termal Oteli (1937), Milli Mimari Semineri etkisiyle tasarlanan Eldem'in ilk yapısıdır. Saçak ve balkonlarda ki kuvvetli yatay etki, pencerelerde ki dikey etki ile biraz olsun yumuşatılarak, geleneksel mimarimizin karakteristik özellikleri yinelenmiştir.

*New York Uluslararası Sergisi'nde Türk Pavyonu Projesi ile II.Ulusal Mimarlık Akımının temellerini atmıştır.

1940-45 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

Anıtkabir, Ank., 1942-53, E.Onat, O.Arda

Saraçoğlu Memur Evleri, Ank, 1945, Paul Bonatz

Eldem'in eserlerinden örnekler

İstanbul Fen- Edebiyat Fak., 1942-44

Ankara Fen-Edebiyat Fak., 1943-45

Olay ve akımlar:

*1940-45 II.Ulusal Mimarlık Dönemi başlıyor. Milli Mimari Semineri bu akımı başlatan önemli bir etken olarak görülüyor.

*Savaş nedeniyle, yerel yapı malzemesine dönüş gözleniyor. Anıtkabir projesi "Yığma Yapı Uygulaması" olarak başarılı bir uygulama.

*Paul Bonatz'ın Saraçoğlu Memur Evleri (1945) Geleneksel mimarimizin karakteristik özelliklerini taşıyor. Cumba, payanda, yatay-geniş saçak, ahşap kafesleri ile konut grubu "Geleneksel" bir mahalle görünümüne sahiptir. Akımın etkisinde kalan mimarın yabancı olması ise diğer dikkati çeken noktadır.

Eldem'in çalışmaları:

*Eldem'in "Yığma Yapı Uygulamaları Dönemi" başlıyor. Bunda Anıtkabir projesi ile savaş nedeniyle ortaya çıkan malzeme kısıtlamasının büyük etkisi oluyor.

*II.Ulusal Mimarlık Akımı 1940 yılında başlıyor Eldem'in İstanbul ve Ankara Fen-Edebiyat Fakülteleri dönemin karakteristik özelliklerini taşıyan yapılarıdır. Yatay çau çizgisi, 1:2 pencere oranı, yerel malzeme, yalın cephe kuruluşu, planlamada fonksiyona önem verilmesi nedenleriyle Akım'ın özelliklerini yansıtıyor.

1945-50 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

Bursa Vali Konağı, 1945-46, E.Onat

İstanbul Spor ve Sergi Sarayı, 1949, B.I.M

Eldem'in eserlerinden örnekler

Taşlık Kahvesi, İst., 1947-48

İstanbul Adalet Sarayı, 1948-78

Olay ve akımlar:

*II.Ulusal Mimarlık Dönemi devam ediyor. Milli Mimari Semineri'nin etkisiyle, kullanım amacı konut dışında herhangi bir kamu yapısı dahi olsa; cumba, saçak, 1:2 pencere oranı, malzeme kullanımı açısından Geleneksel mimarimizden alıntılar görmemiz mümkündür.

Eldem'in çalışmaları:

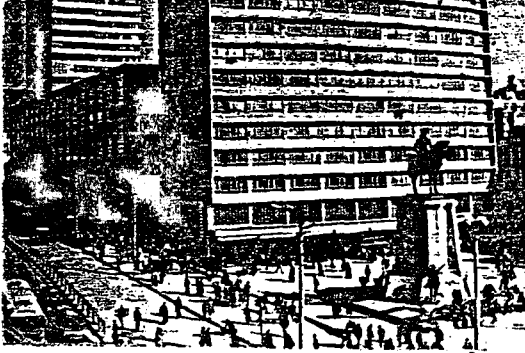
*1948 yılında Akademi yanıyor ve Milli Mimari Semineri dolayısıyla toplanan rölövelerin çoğu yok oluyor. Bu olayın etkisiyle Eldem'de rölöve çalışmalarına ara veriyor.

*Taşlık'ta ki Şark Kahvesi (1947) II. Ulusal Mimarlık Dönemi'ne ait önemli bir yapıdır. Esin kaynağını Amcazade Hüseyin Paşa yalısından alıyor.

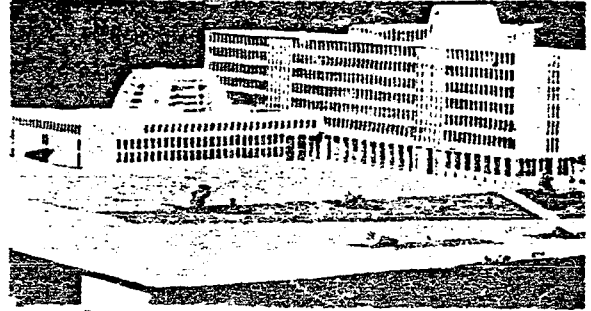
*İstanbul Adalet Sarayı (1948), son derece rasyonel bir çözümdür. Yarışma sonucunda birinciliği kazanmıştır. Yarışmaya katılan diğer ağır taş binalar arasından seçilen bu yapı ile yeni bir dönem başlamıştır. Geniş cam yüzeylere sahip ve b.arme olarak inşa edilen bu yapı ile II.Ulusal Mimarlık Akımı son bulurken, Beton Yapı Uygulamaları Dönemi başlamıştır. 1950-60yılları arasında devam eden bu dönem Rasyo-Fonksiyoncu Ak.olarak adlandırılıyor.

1950-55 Yılları Arasında Akım ve Olaylar:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

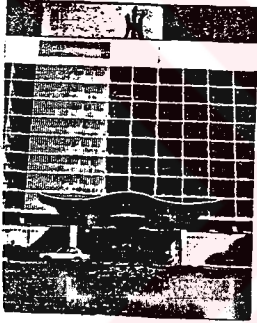

Ankara Ulus İşhanı ve Çarşısı ,1954
G.Beken-o.Bozkurt-O.Bolak

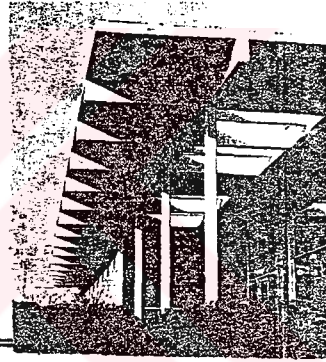

İstanbul Belediye Sarayı, 1953,N.Erol

Eldem'in eserlerinden örnekler

İstanbul Hilton Oteli, İst., 1952-84

Florya-Kilyos Tesisleri, İst.,1955-59

Olay ve akımlar:

*Ülke mimarisinde bir değişim yaşanıyor. Dünya ülkelerinde hakim olan Rasyonel Fonksiyoncu Akım etkisi altında kalarak eserler verildiği bir dönemdir. Temel geometrik biçimlerin kullanıldığı, büyük ölçüde cam ve çelik malzemeye dayanan, modüler cephe düzenine sahip bir mimarlık amaçlanmaktaydı.

*İstanbul Belediye Sarayı (1953), Ulus İşhanı ve Çarşısı (1954) yukarıda saydığımız nitelikleri taşıyan yapılara örnektir.

Eldem'in çalışmaları:

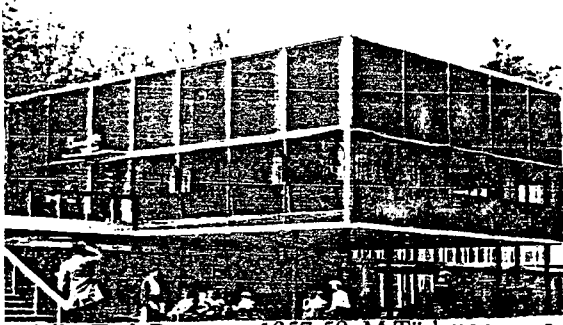
*Ülke mimarisindeki bu değişim Eldem'ide etkilemiştir. Diğer yapılarından farklı bir anlayışla eser vermiştir.

*İstanbul Hilton Oteli (1952) buna örnektir. Yapı; b.arme konstrüksiyonun dışarıdan kolayca algılanabildiği geniş cam yüzeylere sahip rasyonel bir çözümdür. Bu yapıdaki farklılık kullanım amacının farklılığından da gelmektedir.

*Florya-Kilyos Tesisleri'de (1955) yine aynı anlayışla çözümlenmiş bir yapıdır.

1955-60 Yılları Arasında Akım ve Olaylar:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

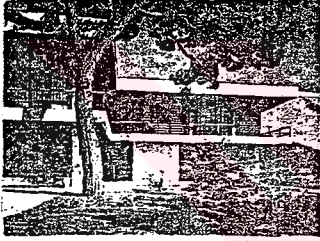

Belçika Türk Pavyonu, 1957-58, M. Türkmen-
U. İzgi-H. Şensoy

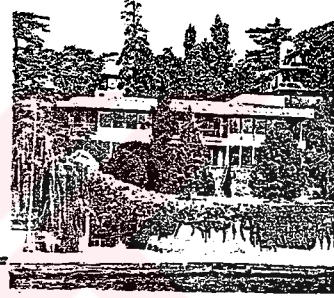

Ataköy Konut Yerleşmesi, İst., 1958
M. Giray-T. Akçura

Eldem'in eserlerinden örnekler

Rıza Derviş Evi, İst., 1956-57

Uşaklıgil Evi, İst., 1956-65

Olaylar ve akımlar:

*Türk Mimarlığı'nın dış yayınla ve dış etki-
lerle beslendikleri bir dönem.

*Belçika Türk Pavyonu, ülkemizi Belçika'da
tanıtması gereken bir yapı? Geniş cam yüzey-
lere sahip, ülkemiz mimarisinin özelliklerini
taşımayan bir yapı. (Bkz. Ekl-S.H. Eldem, Bu-
dapeşte Türk Pavyonu 1931, New York Sergi-
si'nde Türk Pavyonu 1939 projesi)

*Ataköy Konut Grubu ise Artan konut talebini
karşılama amacıyla inşa edilen yüksek katlı
konut bloklarının yoğunlukta olduğu bir komp-
lektir.

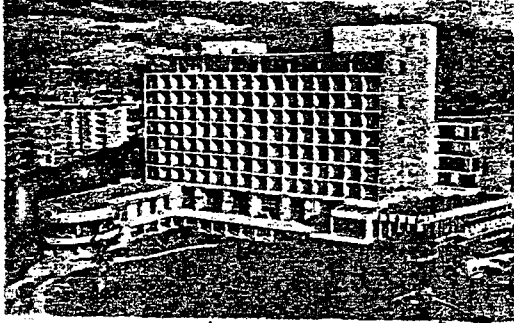
Eldem'in çalışmaları:

Rıza Derviş Evi; iki katlı modern bir
yapıdır. "L" şeklinde bir plana sahip-
tir. Bu yapıda Eldem'in sürekli bant
pencerelerini göremiyoruz. Yapı teras
çatuya sahiptir. Ancak çatıyı saran ya-
tay parapet yatay etkiyi güçlendirmiş-
tir.

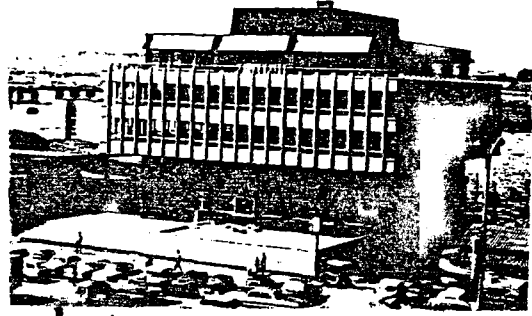
Uşaklıgil Evi "Orta Sofalı" plan ti-
pindin hareket edilerek tasarlanmış bir
yapıdır. Yatay sürekli pencereler deniz
den maksimum oranda faydalanmayı
amaçlamaktadır. Bu konutta da yatay
etki geniş saçak çizgisiyle kuvvetlen-
dirilmiştir.

1960-65 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

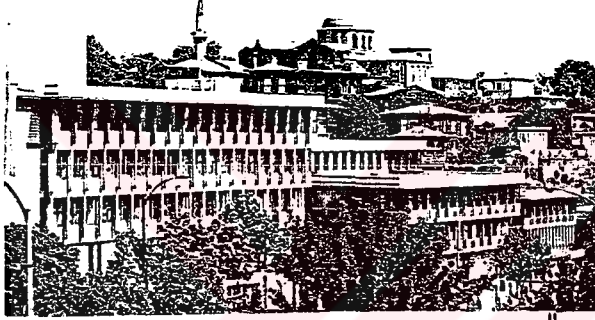

Büyük Efes Oteli, İzmir, 1960
P. Bonatz - F. Uran

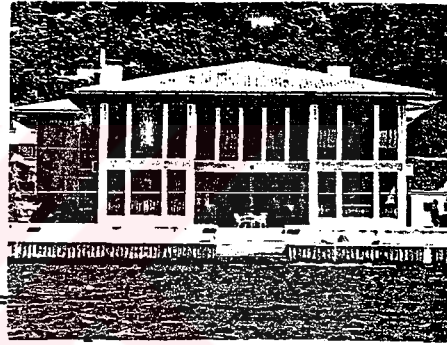

İstanbul Ticaret Odası, 1963
O. Şahinler

Eldem'in eserlerinden örnekler

Zeyrek Sosyal Sigortalar Külliyesi, İst., 1962-64

Suna Kıraç Yalısı, İst., 1965-66

Olay ve akımlar:

1960'lar diğer Batı kökenli denemelerin yanı sıra ülke koşullarına uygun bir mimarlığında yeniden gündeme geldiği yıllardır. Yeni siyasal ve toplumsal koşullar, mimarlıkta geniş bir tartışma ortamı yaratmıştır. Bu dönemde bize özgü bir mimarlığın biçimsel araştırmaları belirmeye başlamıştır. 1960-73 yılları arasındaki bu döneme "Toplumsal Sorunlara Yönelme Akımı" adı verilmiştir.

*Bu dönemde tasarlanan İstanbul Ticaret Odası yapısında; modüler pencereleri ve oranlarıyla, bize özgü bir mimarlığın amaçlandığı gözleniyor.

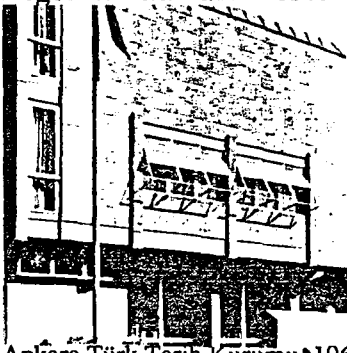
Eldem'in çalışmaları:

*Eldem'in tekrar Sivil Mimariye dönüş yıllarıdır. Zeyrek Sosyal Sigortalar Külliyesi ise en başarılı eserlerinden birisidir. Bu proje ile Ağa han Mimarlık Ödülünü 1986 yılında Eldem kazanmıştır. Modern yapının tarihi çevreyle kurduğu güçlü uyum başarısının önemli nedenlerinden birisidir.

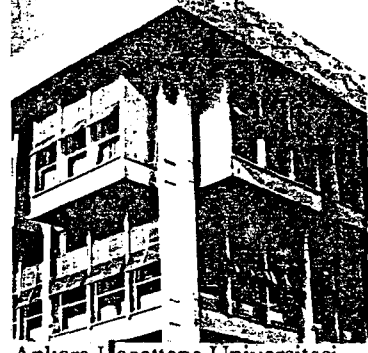
*Suna Kıraç Yalısı; mevcut bir binanın taşıyıcı duvarlarının kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Ana taşıyıcılar cephe dende algılanabilmektedir. Pencere aralarında modüler olarak tali taşıyıcılar kullanılmıştır. Binanın hemen yanında bulunan cami ise; tasarımı etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Saçak kotu ve çatı çözümü cami ile uyum sağlar.

1965-70 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

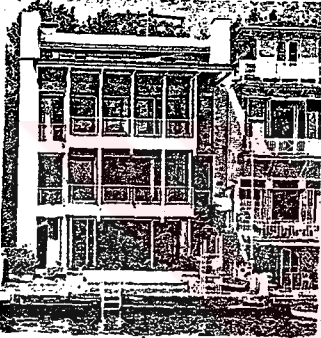

Ankara Türk Tarih Kurumu, 1967, T.Cansever,
E.Yener

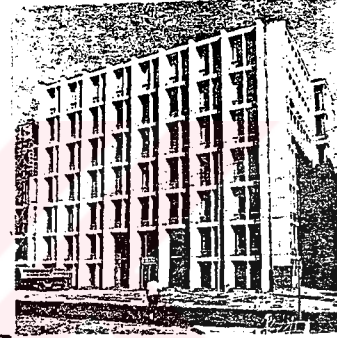

Ankara Hacettepe Üniversitesi
Kafeterya binası, 1968, E.Boran

Eldem'in eserlerinden örnekler

Sirer Yalısı, İst., 1966-67

Akbank Genel Müdürlüğü, İst.,
1967-68

Olay ve akımlar:

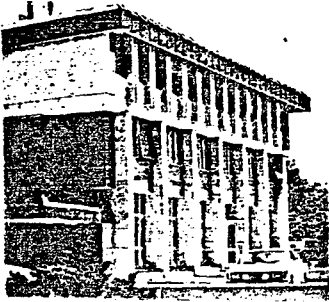
- *1965'li yıllar ülke koşullarına uygun tasarımların devam ettiği yıllardır.
- *Ankara Türk Dil Kurumu Binası bunun başarılı örneklerinden birisidir. Yapı hem geleneksel tasarıma içe dönüklüğü, hem de çevresine uyumun, malzeme ve biçimlenmenin başarılı bir çözümdür.
- *Ankara Hacettepe Üniversitesi Kafeterya Binası'nda gelenekselin yeniden değerlendirilmesi açısından başarılı bir tasarımıdır.

Eldem'in çalışmaları

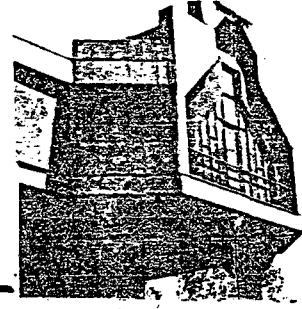
- *Bu dönem Eldem'in konut uygulamaları dışında, fonksiyon gereğince farklı arayışlara girdiği bir dönemdir.
- *Sirer Yalısı; denizden maksimum oranda faydalanmayı amaçlayarak tasarlanmış bir konuttur. Manzarayı kesmemek amacıyla, pencerelerde bulunan kayıtlar diğer projelerine oranla daha ince düşünülmüştür.
- *Akbank Binası; fonksiyonu gereği farklı olarak tasarlanmıştır. Yine modüler pencerelere sahiptir, ancak yatay çatı çizgisi, geniş saçak gibi Eldem'in belirgin tasarım kriterlerini bu yapıda göremiyoruz. Bu nedenle farklı eleştiriler almıştır.

1970-75 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

Ankara Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü, 1972-76,
E.Yener, E.Elmas, Z.Gülçur

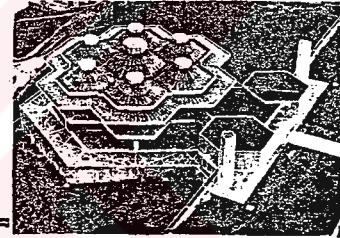

Ankara, İran Kültür Merkezi, A.-
B. Çinici

Eldem'in eserlerinden örnekler

Hollanda Büyükelçiliği, Ank., 1973-77

Atatürk Kitaplığı, İst., 1974-76

Olaylar ve akımlar:

*1970'li yıllar batı ülkelerinde başlayan Post-Modernizm gibi akımların ülkemizde de yavaş yavaş yaygınlaştığı ve Sivil Mimarimizin özelliklerini kullanan mimarlarının sayısının giderek azaldığı yıllardır.

*Ankara Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü pek çok özelliği ile gelenekselin yeniden yorumlanması niteliğini taşır.

*Ankara İran Kültür Merkezi projesi ise tümüyle kişisel ve bağımsız bir biçim arayışının ürünüdür. Post-Modernist bir eğilimi görmek mümkündür.

Eldem'in çalışmaları:

*Eldem her iki tasarımında da o yıllarda ülkemiz için henüz çok yeni olan brüt betonu başarıyla uygulamıştır. Türk mimari geleneğinin modüler ve mekansal özelliklerinin, Eldem'in kültürel birikimiyle birleşmesiyle ortaya çıkan özgün projelerdir.

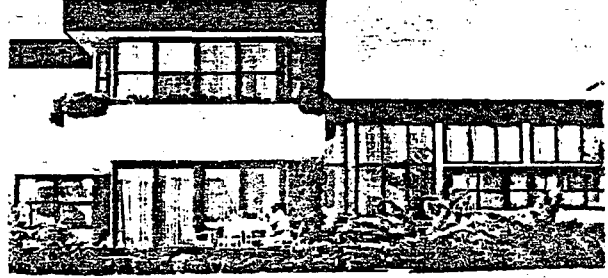
Ancak Atatürk Kütüphanesi başlangıçta lokanta olarak tasarlanmış sonra kütüphaneye çevrilmiştir. Eldem daha önceki yıllarda Hilton Oteli'nin lokantasında kullandığı formu bu yapı içinde kullanmıştır. Bu nedenle pek çok eleştiri almıştır.

1975-80 Yılları Arasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

İstanbul, Yeşilköy, Ziraat Bankası, 1976, F.Kınıkoğlu

Esat Sivri Evi, Denizli, 1975, C.Bektaş

Eldem'in eserlerinden örnekler

Yıldız Konut Grubu, İst., 1976-78

Hindistan Büyükelçiliği, Ank., 1976-80

Olay ve akımlar:

*1970 'li yıllardaki değişimler 1975'li yıllarda da devam ediyor. Modern Mimari'nin yaygınlaştığı bunun yanı sıra Sivil Mimarimizin de yine gündemde olduğu gözleniyor. Yeşilköy Ziraat Bankası buna örnek bir yapıdır.

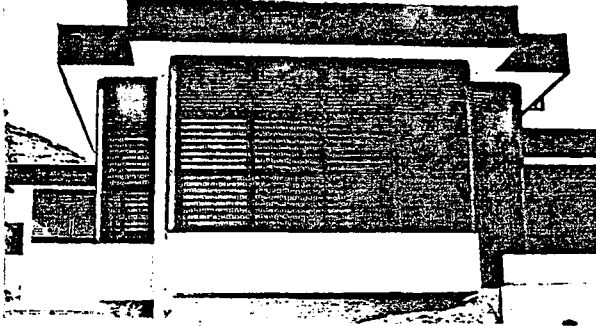
*Esat Sivri Evi ise, son derece modern çizgiler taşıyan bir konuttur.

Eldem'in çalışmalar

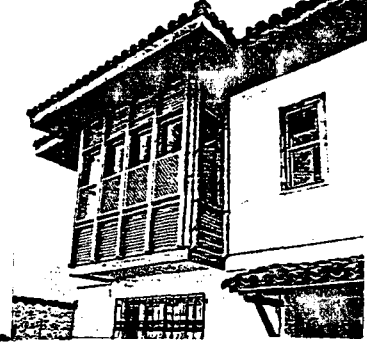
Eldem'in olgunluk yıllarına rastlayan bu yapılarda genel çizginin hatları çok belirgin. Dünya mimarlığının değişimi ne olursa olsun, modern malzeme, yapım tekniğinin geleneksel sistemle nasıl bağdaştırılabileceği Eldem tarafından kanıtlanmıştır.

1980- Ve Sonrasında Akım ve Eserler:

Diğer mimarların eserlerinden örnekler

Turgut Pura Evi, İzmir, 1981, C.Bektaş

Mesa Kuru Sitesi, Ank., 1989

Eldem'in eserlerinden örnekler

Hilmi Sönmez Evi, İst., 1981-84

Topser Yerleşmesi, İst., 1984

Olay ve akımlar:

*Modern Mimarlık akımlarının devam ettiği yıllardır.

*Buna rağmen Mesa Kuru Sitesi örneğinde olduğu gibi Sivil Mimarimizden esinlenen mimarlarda bulunmaktadır. Mesa Kuru Sitesi'nde yalnız dublex konutlarda değil çok katlı konutlarda da Türk Evi'nin cumba, kafes, geniş saçak, alaturka kiremit, 1:2 pencere oranı gibi karakteristik özelliklerini görebiliyoruz.

Eldem'in çalışmaları:

*1980 ve sonrası Eldem'in çalışma yoğunluğunun azaldığı yıllardır.

*Bu dönemde tasarladığı Topser Yerleşmesi uygulanamamıştır. Bunun dışında bir kaç restitüsyon çalışması yapmış ve uygulamasında katılmıştır.

4.3. Tablonun İrdelenmesi:

Beşer yıllık dönemlerde incelediğimiz tablodan şu sonuçları çıkartıyoruz:

1932 MİLLİ MİMARİ SEMİNERİ KURULUYOR (İlk Eser: Yalova Termal Oteli, S.H.Eldem, 1935) 1940 II.ULUSAL MİMARLIK AKIMI BAŞLIYOR (İlk Eser: New York Uluslararası Sergisi'nde Türk Pavyonu Projesi, S.H.Eldem, 1939) 1940 Yığma Yapı Uygulamaları Başlıyor	Milli Mimarî Semineri ve II.Ulusal Mimarlık Akımı ile; Geleneksel Türk Sivil Mimarlığı'nın sistemli bir şekilde incelenmesine yol açmış, çok sayıda rölovenin yapılmasına, belgenin toplanmasına başlanmıştır. Hızla değişen çağımızda yok olmaya yüz tutan "Türk Evi", "Türk Şehri" gibi konular kapsayan bu çalışmalar bugün olduğu gibi yarında Türk Mimarlığı ile ilgili önemli belgeler olma niteliğini taşıyacaktır.	
1950 II.ULUSAL MİMARLIK AKIMI SON BULUYOR Rasyonel-Fonksiyoncu Akım Başlıyor (İlk Eser:İstanbul Adalet Sarayı Projesi, S.H.Eldem-E.Onat, 1948) 1950 Beton Yapı Uygulamaları Başlıyor	Rasyonel -Fonksiyoncu Akımın ilk uygulandığı yapı İstanbul Adalet Sarayı Projesi'dir. Bu yapı bir başlangıç olmuştur.	Beşer yıllık dönemleri içeren tabloyu ve bunların bir özeti niteliğini taşıyanındaki çizelgeyi incelediğimizde Sedat Hakkı Eldem'in Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığının en önemli mimarlarından birisi olduğu, pek çok eseriyle ve çalışmasıyla Türk Mimarlığım etkilediği sonucuna ulaşmıştır.
1960-1973 MİMARİDE TOPLUMSAL SORUNLARA YÖNELME DÜŞÜNCESİ Yaygınlaşıyor. Tekrar Sivil Mimariye Dönüş Gözleniyor. (İlk Eser:Zeyrek Sosyal Sigortalar Külliyesi, S.H.Eldem, 1962)	Başta Sedat Hakkı Eldem olmak üzere pek mimarda aynı kaygıyı görmemiz olasıdır. Modern yapım teknikleri- Sivil Mimarimizle özdeşleşiyor	
1973 ve Sonrası MODERN MİMARLIK AKIMLARI DEVAM EDİYOR.	Batılı ülkelerde olduğu gibi Modern Mimarlık Akımının pek çoğunun ülkemizde yaygın olduğu yıllardır.	

KAYNAKLAR DİZİNİ

- (1) İncesu, B., 1990, "Sedad Hakkı Eldem", Mimarlık Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, Sayı 1-2, s.8
- (2) Anon.,1984,"Sedad Hakkı Eldem", Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası Yayını, Sayı 88/4, s.34
- (3) Kortan, E.,1992,"Çağdaş Türk Evi'nde Geleneksel değerlerin Yorumu" Yapı Dergisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, Sayı 130, S.
- (4) Gerçek, C.,1982, Büyük Konutlar, Yaprak Kitabevi Yayını, Ankara, S.6-7
- (5) Anon.,1983, Sedad Hakkı Eldem: 50 Yıllık Meslek Jübilesi, Mimar Sinan Üniversitesi 100.Yıldönümü Armağanı, M.S.Ü.Yayını, Yayın No1, S.3
- (6) Gerçek, C., a.g.e. (4), S.6-7
- (7) Tanyeli,U.,1990"Sedad Hakkı Eldem (1908-1988)", Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, Sayı Eylül 1990, S.78
- (8) Anon., a.g.e. (5), S.5
- (9) Anon., a.g.e. (2), S.35
- (10) Eldem,S.,H.,1984, Türk Evi Osmanlı Dönemi, TAÇ Vakfı Yayını, Cilt I, S.10
- (11) İncesu, B., a.g.e. (1), S.8
- (12) Anon., a.g.e.(5), S.15
- (13) Anon., a.g.e. (5), S.16
- (14) Anon., a.g.e. (5), S.15-20
- (15) Anon., a.g.e. (5), S.15-20
- (16) İncesu, B., a.g.e. (1), S.8
- (17) Tanyeli, U., a.g.e. (7), S.82
- (18) Eldem,S.,H.,1969,1974 Köşkler ve Kasırlar, 2 Cilt, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, İstanbul,
- (19) Eldem, S.,H.,1987, Türk Evi Osmanlı Dönemi, TAÇ Vakfı Yayını, S.292
- (20) Eldem, S.,H.,1976, Türk Bahçeleri, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul,
- (21) Anon., a.g.e. (5), S.24

KAYNAKLAR DIZINI (devam)

- (23) Anon., a.g.e.(4), S.6-7
- (24) Anon., a.g.e. (5), S.6-11
- (25) Anon., a.g.e. (5), S.33
- (26) Hasol, A., 1986, "Sedad Hakkı Eldem'le Bir Söyleşi", Yapı Dergisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, Sayı 69, S.31-38
- (27) Tanyeli, U., a.g.e. (7), S.81-82
- (28) Kortan, E.,1983, Le Corbusier Gözüyle Türk Mimarlık ve Şehirciliği, ODTÜ Yayını, Ankara, S.53
- (29) Anon., a.g.e.(5),S.33
- (30) Aslanoğlu, İ.,1980, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, ODTÜ Yayını, Ankara, S.136
- (31) Anon.,1990, Frank Lloyd Wright (1869-1959), Dekorasyon Dergisi, Boyut Yayın Grubu, Temmuz-Ağustos1990, Sayı 17, S.100
- (32) Anon.,a.g.e.(5), 33-34
- (33) Anon., a.g.e. (5), S.33
- (34) Tanyeli, U., a.g.e. (7),S.82
- (35) Alsaç, Ü.,1976, Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi, Trabzon, K.T.Ü. Yayını, S.10
- (36) Sözen, M., 1984 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, S.30.
- (37) Sözen, M., a.g.e.(36), S.171
- (38) Gerçek,C., a.g.e. (4), S.6
- (39) Gerçek, C., a.g.e. (4), S.6-7
- (40) Anon.,1934, Satte Elektrik Şirketi Binası (1934), Mimar Dergisi, Mimarlar Odası Yayını, S. 159-162
- (41) Eldem, S., H.,a.g.e.(22),S.10
- (42) Anon.,1937, "İnhisarlar Umum Müdürlüğü (1937), Arkitekt Dergisi, S.315-324
- (43) Giray, M.,1981 "Geleneksel Türk Mimarisi'nin Bugüne Etkileri ve Prof. Sedad Hakkı Eldem, Akademi Mimarlık ve Sanat Dergisi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayını, Sayı 10, S.64-65

KAYNAKLAR DIZINI (devam)

- (44) Anon., a.g.e.(5), S.34
- (45) Özer, B., 1963, Rejyonelizm, Üniversalizm ve Çağdaş Mimarimiz Üzerine Bir Deneme, İTÜ Yayını, İstanbul, S.61
- (46) Eldem, S., H., 1984, Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 11-12/ Haziran 1984, İstanbul, S.58.
- (47) Alsaç, Ü., 1973 “Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi”, Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası Yayını, Sayı 11-12/ Kasım-Aralık 1973, S.16.
- (48) Tanyeli, U., a.g.e. (7), S.82
- (49) Gerçek, C., a.g.e. (4), S.6,7
- (50) Anon., 1938, “Yalova Termal Oteli (1934-37), Arkitekt Dergisi, Sayı 3 March, S.67-81.
- (51) Eldem, S., a.g.e. (46), S.58
- (52) Anon., a.g.e. (5), S.51
- (53) Alsaç, Ü., 1991, “II.Ulusal Mimarlık Dönemi”, Arkitekt Dergisi, Sayı 10, S.46
- (54) Alsaç, Ü., a.g.e.(35), S.30-32
- (55) Eldem, S., 1940, “Yerli Mimariye Doğru”, Arkitekt Dergisi, Sayı 3-4, S.69-74
- (56) Sözen, M., a.g.e.(35), S.33-34
- (57) Alsaç, Ü., a.g.e.(53), S.46
- (58) Sözen, M.- Tapan, M., 1973, 50 Yılın Türk Mimarisi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, S.195-196
- (59) Sözen, M., a.g.e.(36), S.246
- (60) Sözen, M., a.g.e.(36), S.273-274
- (61) Sey, Y.-Tapan, M., “Architectural Education in Turkey: Past and Present”, Mimar Dergisi, Sayı 24, S.72
- (62) Gerçek, C., a.g.e. (4), S.6
- (63) Özer, B., a.g.e. (45), S.65
- (64) Anon., 1940, “New York Sergisi’nde Türk Pavyonu Projesi (1939)”, Arkitekt Dergisi, Sayı 5/4, S.69

KAYNAKLAR DIZINI (devam)

- (65) Gerçek, C., a.g.e. (4), S.7
- (66) Anon., 1955, "Taşlık Kahvesi (1947-48)", Arkitekt Dergisi, S.5-6
- (67) Anon., 1991, "Şark Kahvesi Yeniden Yapıldı", Yapı Dergisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, Sayı 114, S.18
- (68) Bozdoğan, S.- Özkan, S.-Yenal, E., 1987, Sedad Eldem Architect in Turkey, Singapur, Concept Media Pte Ltd, S.19.
- (69) Sözen, M., a.g.e. (36), S.273,274
- (70) Anon., a.g.e. (5), S.108-123
- (71) Gerçek, C., a.g.e. (4), S.7
- (72) Anon., a.g.e.(5), S.34
- (73) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.68
- (74) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.68
- (75) Anon., a.g.e. (5). S.34
- (76) Sözen, M., a.g.e. (36), S.243-247
- (77) Anon, 1952, "Hilton Oteli (1952)", Arkitekt Dergisi, S.56-63
- (78) Kortan, E., 1992, "Ankara Sheraton Oteli ve Kente Olan Katkısı", Yapı Dergisi, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, Sayı 123, S.49
- (79) Giray, M., a.g.e. (43), S.65
- (80) Gerçek, C., a.g.e.(4), S.7
- (81) Anon., a.g.e.(5), S.35-56
- (82) Kortan, E., 1971, Türkiye'de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1950-60, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, Yayın No: 18, S.66
- (83) Anon., 1971, "Zeyrek Sosyal Sigortalar Külliyesi (1962-64), Arkitekt Dergisi, S.105-108
- (84) Özer, F., 1982, Çağdaş Mimari Dizaynlamada Tarihsel Sürekliliğin Değerlendirilmesi, İTÜ Matbaası, S.74
- (85) Özer, F., a.g.e.(84), S.76
- (86) Kuban, D., 1985, "A Survey of Modern Turkish Architecture" in Architecture in Continuity, N.Y.Aperture, S.69
- (87) Anon., 1979, "İstanbul Atatürk Kitaplığı (1973-75), Arkitekt Dergisi, S.43-46

KAYNAKLAR DIZINI (devam)

- (88) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.80
- (89) Eldem, S.,H., 1987, Türk Evi Osmanlı Dönemi, TAÇ Vakfı Yayını, Cilt III, S.60
- (90) Giray, M., 1989 "Hocam Prof. Sedad Hakkı Eldem'in Ardından", Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası Bursa Şubesi Yayını, Sayı 2, S.18-19
- (91) Giray, M., a.g.e. (90), S.18-19
- (92) Anon., 1971, "Emirgan'da Bir Yalı", Arkitekt Dergisi, S.109-111
- (93) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.111
- (94) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.10
- (95) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.106
- (96) Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.100
- (97) Giray, M., a.g.e.(43), S.65
- (98) Anon., a.g.e. (5), S.263
- (99) Tanyeli U.,a.g.e. (7), S.75
- (100)Anon., 1982, "Hindistan Büyükelçiliği", Mimar Dergisi Mimarlar Odası Yayını, Sayı 7, S.56-57
- (101)Anon., 1965,"Hindistan Büyükelçiliği (1965-68)", Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası Yayını, No1, S.15
- (102)Anon.,1990,"Sedad Hakkı Eldem Damgalı İki Büyükelçilik",Dekorasyon Dergisi, Mimarlar Odası Yayını, Eylül 1990, S.73
- (103)Tanyeli, U., a.g.e. (7), S.72
- (104)Anon., 1979,"Ankara'da Bir Elçilik Evi", Arkitekt Dergisi, S.4-6
- (105)Anon., 1989,"Ayazağa İşhanı Kompleksi", Arkitekt Dergisi, S.88-89
- (106)Anon., 1971,"Akbank Genel Müdürlük Binası, Fındıklı", Arkitekt Dergisi, S.112-114
- (107) Anon., 1981" Atatürk Kültür Merkezi Mimari Projesi", Mimar 1981, Yaprak Kitapbevi Yayını, S.20-21,
- (108)Şensoy, H.,1990, "Şark Sigorta T.A.Ş. Genel Müdürlük Kompleksi Altunizade", Mimarlık Dekorasyon Dergisi, 1990 1-2, Boyut Yayın Grubu, S.22-24
- (109)Anon., 1991, "Koç Holding Yönetim Merkezi, Nakkaştepe",Arkitekt Dergisi, 3:1991, S.42

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

(110)Bozdoğan, S., a.g.e. (68), S.146-156

(111)Anon., a.g.e. (5), S.295

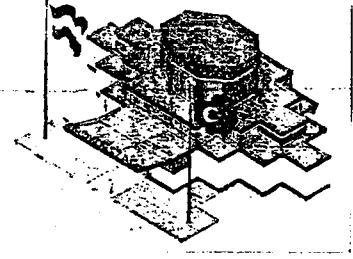
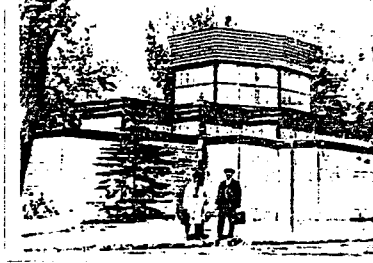

**EK I : SEDAD HAKKI ELDEM'İN ESERLERİNİN
KRONOLOJİK SIRASI**

1930-35 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

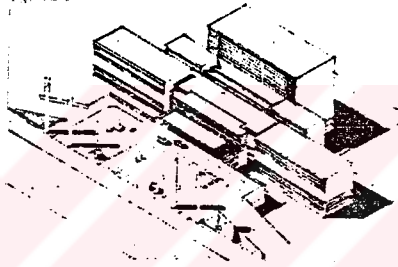
Budapeşte Türk Pavyonu, 1931

1

Sergi Evi Projesi , Ankara, 1931

2

İclal Sadi Köşkü, İstanbul. 1932

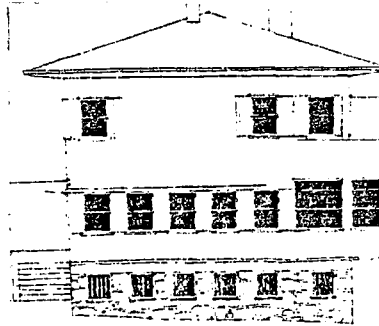
1950'de yıkılmıştır.

3

Naci Eldeniz Evi, Ankara, 1932

1932'de yıkılmıştır.

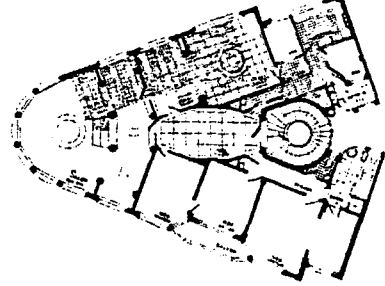
4

Tevfik Azmi Yalısı, İstinye. İstanbul. 1933

5

Ceylan Apartmanı, Taksim, İstanbul. 1933

6

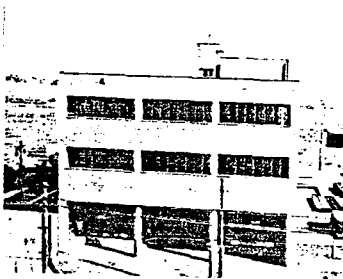
Bayan Firdevs Evi, Maçka, İstanbul, 1934

7

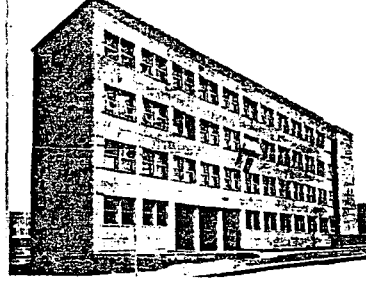
SATIE Elektrik Şirketi Binası, Fındıklı, İstanbul, 1934

(1958 yılında
yıkılmıştır.)

8

İnhisarlar Umum Müdürlüğü, Başbakanlık Binası, Ankara, 1934-37

9

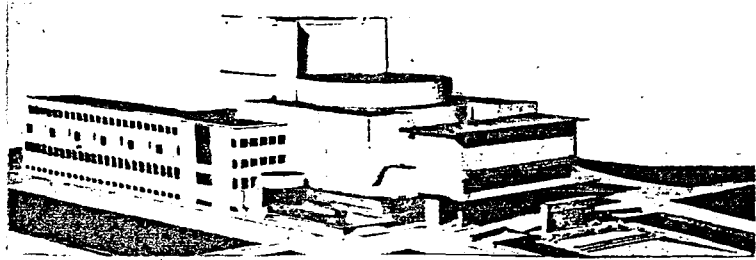
Yalova Termal Oteli, Yalova, 1934-1937

10

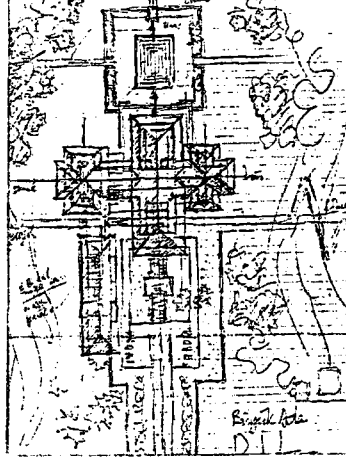
Konservatuvar ve Tiyatro Projesi, Şehzadebaşı, İstanbul, 1935

(Uluslararası yarışma
projesi)

11

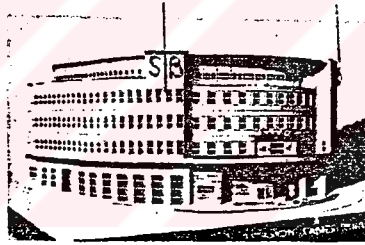
Büyükkada Dil'de Atatürk Köşkü Projesi, Büyükkada, İstanbul, 1935

12

Sümerbank Projesi, Ankara, 1935

(Proje Yarışması)

13

1935-40 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

Erzurum 3. Ordu Müfettişlik Merkez Binaları Projesi, Erzurum, 1936
(İnşa edilmemiştir)

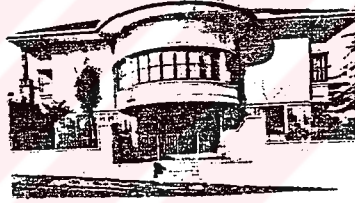
14

Fethi Okyar Evi, Büyükkada, İstanbul, 1936-37

15

Ahmet Ağaoğlu Evi, Nişantaşı, İstanbul, 1936-37

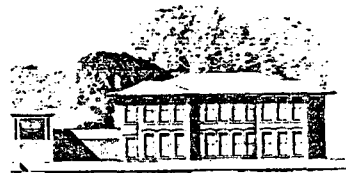

16

Müzik Öğretmen Okulu İlavesi, Ankara, 1938

17

Tahsin Günel Yahısı, Yeniköy, İstanbul, 1938

18

Süleymaniye Meydanı Düzenlemesi Çalışması, İstanbul, 1938

19

Ayaşlı Yalısı, Beylerbeyi, İstanbul, 1938

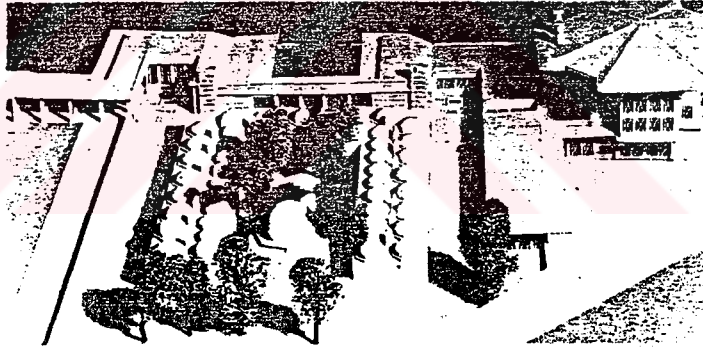

20

Eminönü Meydanı Düzenlemesi Çalışması, İstanbul, 1938

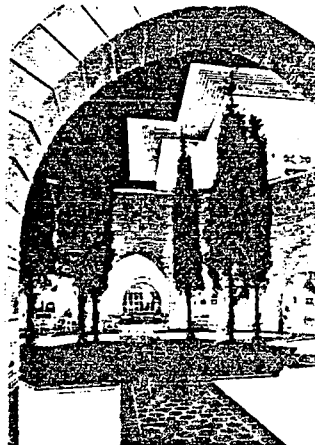
21

Beyazıt Türk Kahvesi Projesi, İstanbul, 1939-1940

22

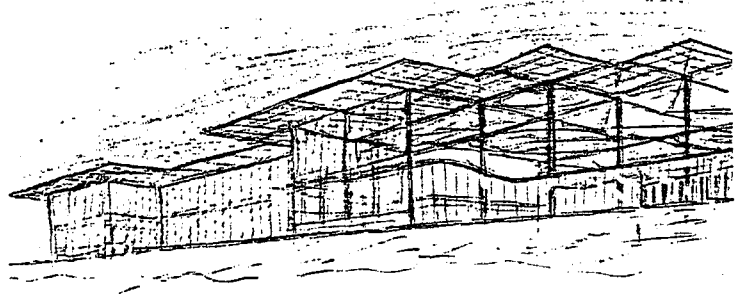
New York Uluslararası Sergisinde Türk Pavyonu, New York, 1939

23

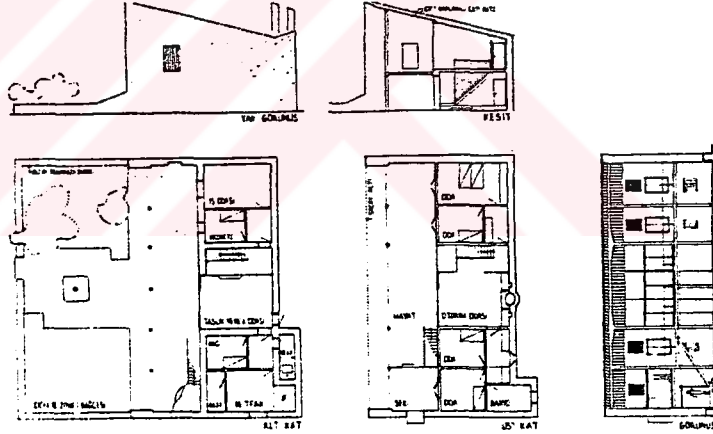
1940-45 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

Çamlıca Türk Kahvesi Projesi, Çamlıca, İstanbul, 1941

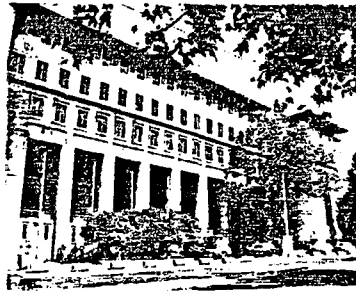
24

Raif Meto Evi, Adana, 1941

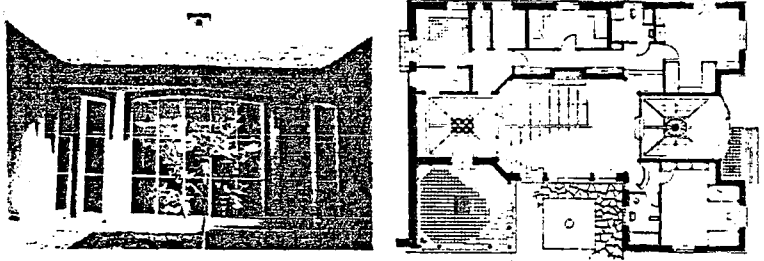
25

İstanbul Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1942-1944

26

Safyurtlu Evi I, Yeniköy, İstanbul, 1942

27

Anıtkabir Yarışma Projesi, Ankara, 1942

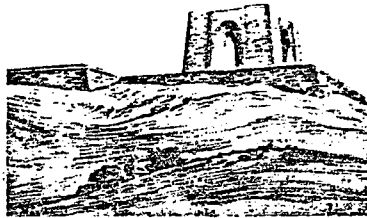
28

Ankara Teknik Üniversitesi Rektörlük Binası, Ankara, 1942-1944

29

Çanakkale Şehitler Abidesi, Çanakkale, 1943

(yarışma projesi)

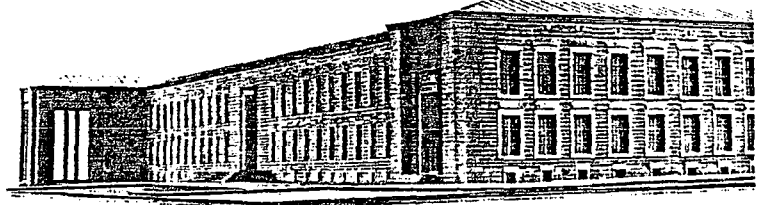

30

Çırağan Sarayı İçin Eğlence Merkezi, İstanbul, 1943

31

Ankara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Ankara, 1943-1945

32

Amiral Bristol Hastanesi, Hemşireler Bloğu, İstanbul, 1943

33

Adana Belediye Sarayı Projesi, Adana, 1944

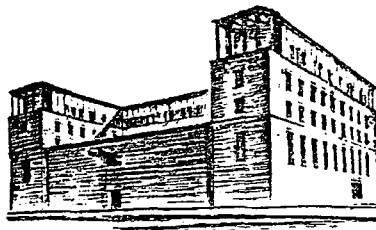
(yarışma projesi)

34

İstanbul Radyo Evi Projesi, İstanbul, 1945

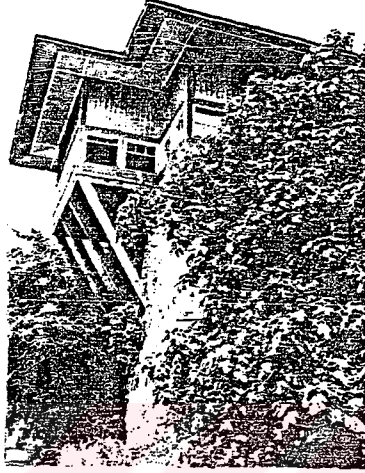
(yarışma projesi)

35

1945-50 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

Taşlık Kahvesi, İstanbul, 1947-1948

36

İstanbul Adalet Sarayı Projesi, Sultanahmet, İstanbul, 1948-1978
(yarışma projesi)

37

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Projesi, Fındıklı, İstanbul, 1950-1983

38

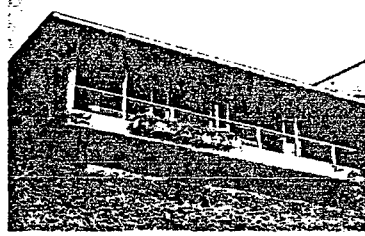
Taksim'de Apartman Projesi, Taksim, İstanbul, 1950

39

1950-55 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

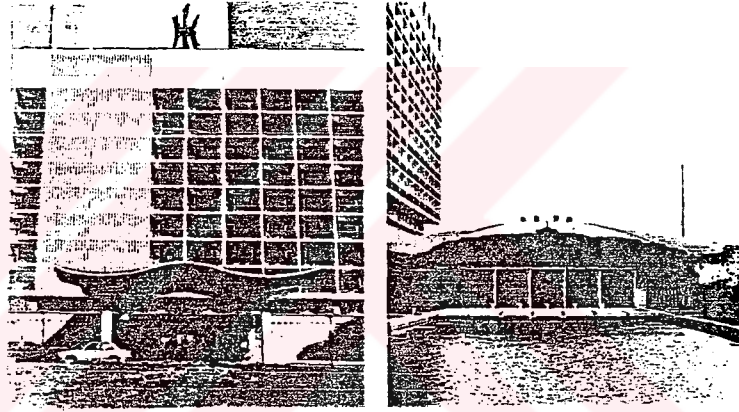
Safyurtlu Evi II, Yeniköy, İstanbul, 1952

40

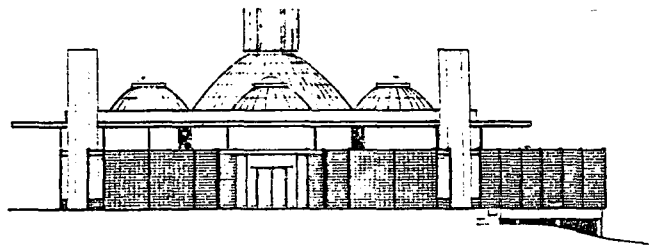
İstanbul Hilton Oteli, İstanbul, 1952-1984

41

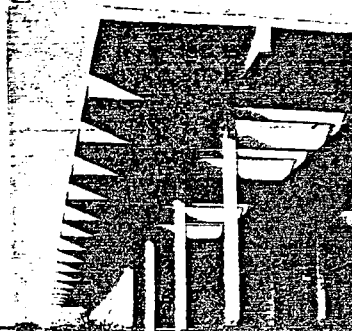
İstanbul Hilton Oteli, Türk Lokantası, 1954-1962

42

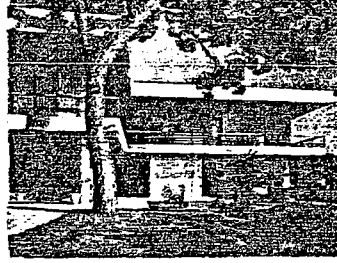
Florya ve Kilyos Tesisleri, İstanbul, 1955-1959

43

1955-60 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

Rıza Derviş Evi, Büyükkada, İstanbul, 1956-1957

44

Uşaklıgil Evi, Emirgan, İstanbul, 1956-1965

45

Florya -Kilyos Tesisleri, Kilyos Büyük Otel, Kilyos, 1958

(bir kısmı inşa edilmiştir)

46

Salıpazarı Gümrük ve Ambar Tesisleri, İstanbul, 1958-1960

47

Naciye Sultan Korusu, Ortaköy, İstanbul, 1960-1976

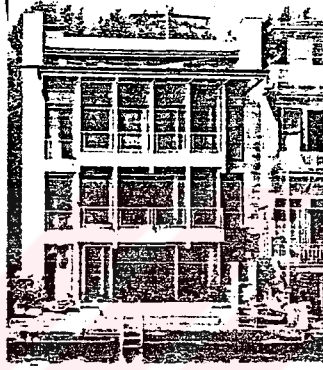
48

1965-70 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

Yeni Delhi Türkiye Büyükelçiliği Binası, Yeni Delhi, 1966
(yarışma projesi)

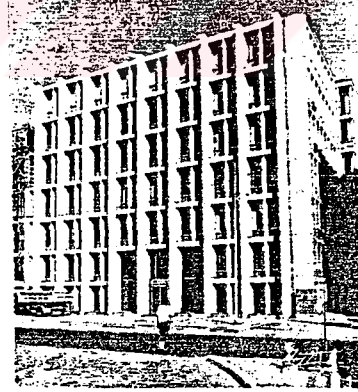
53

Şemsettin Sırer Yalısı, Yeniköy, İstanbul, 1966-1967

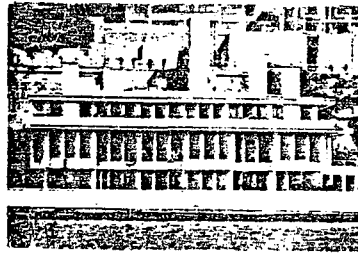
54

Akbank Genel Müdürlüğü, Fındıklı, İstanbul, 1967-1968

55

Bayramoğlu Apartmanı Yalısı, Kandilli, İstanbul, 1969-1974

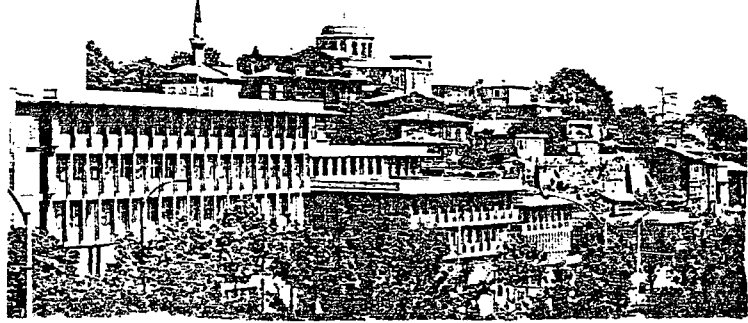

56

1960-65 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

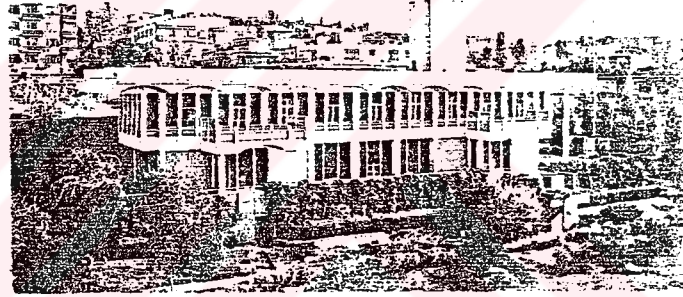
Zeyrek Sosyal Sigortalar Kurumu, Külliyesi, Zeyrek, İstanbul, 1962-1964

49

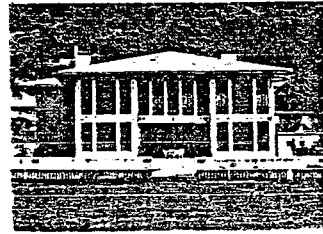
Pakistan Büyükelçiliği, Ankara, 1964-1974

50

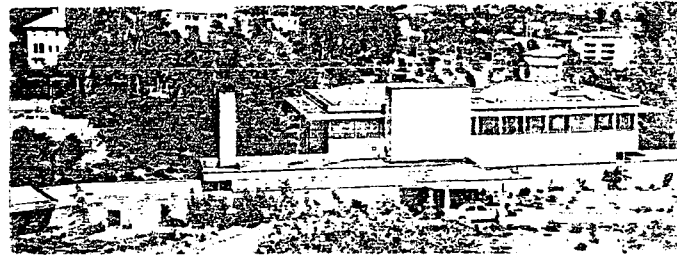
Suna Kıraç Yalısı, Vaniköy, İstanbul, 1965-1966

51

Hindistan Elçilik Binası, Ankara, 1965-1968

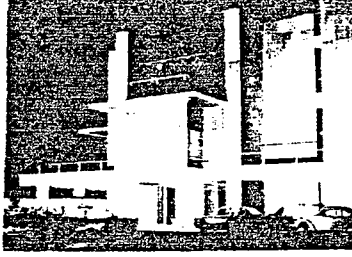
52

1970-75 YILLARI ARASINDAKİ UYGULAMALARI:

Beyrut Türkiye Büyükelçiliği, Beyrut, 1971-1972

57

İkbal Moneim Sultan Yalısı, Kandilli, İstanbul, 1971-1972

58

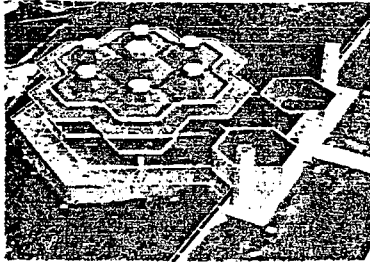
Hollanda Büyükelçiliği, Ankara, 1973-1977

59

Atatürk Kitaplığı, İstanbul, 1973-1975

60

Cumhurbaşkanlığı Kabul Köşkü Projesi, Ankara, 1974-1976

61

Libya Dışışleri Bakanlığı Projesi, Tripoli, 1974

62

Çırağan Sarayı Tesisleri Projesi, 1975-1976

63

Rahmi Koç Evi, Tarabya, İstanbul, 1975-1980

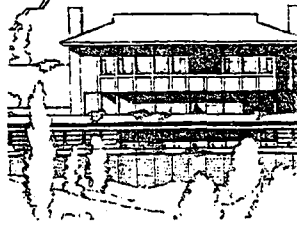

64

Kamuran Sertel Evi, Yeniköy, İstanbul, 1975-1980

65

Üstay ve Duruman Evleri, Tarabya, İstanbul, 1975-1987

66

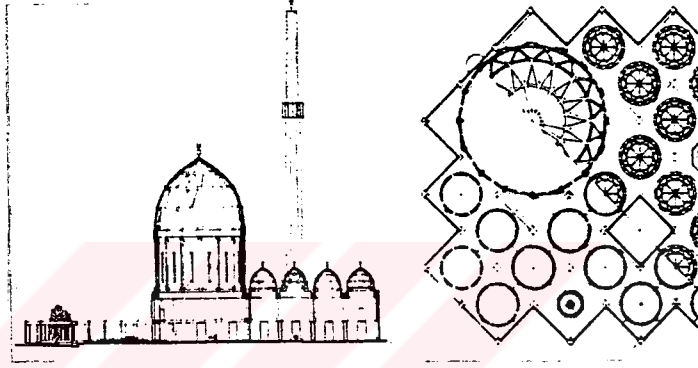
1975-80 YILLARI ARASINDAKİ ESERLERİ:

Bingazi Camii, Bingazi, 1976

67

Libya Kültür Merkezi ve Cami Projesi, Tripoli, 1976

68

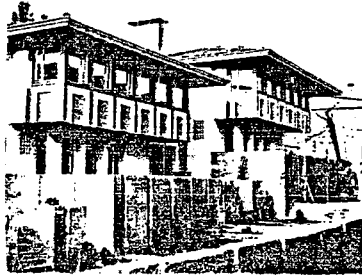

Rahmi Koç Evi, Tavşan Adası, Tuzla, İstanbul, 1976-1977

69

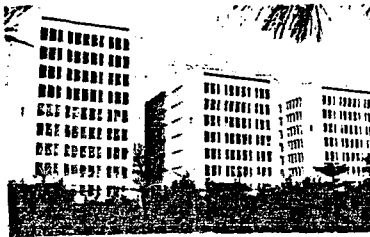
Yıldız Konut Grubu, Yıldız, İstanbul, 1976-1978

70

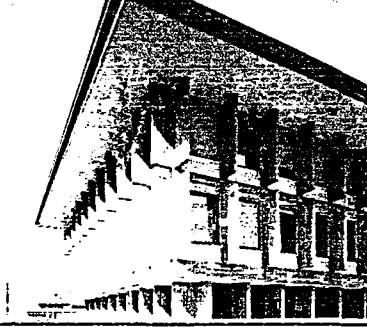
Alarko Büro Blokları, Ayazağa, İstanbul, 1976-1979

71

Hindistan Büyükelçiliği, Ankara. 1976-1980

72

Şahenk Evi, Emirgan, İstanbul, 1977

73

Çarmıklı Evi, Tarabya, İstanbul, 1977

74

Çolakoğlu Evi, Kandilli, İstanbul, 1977-1980

75

Bilimer Apartmanları, Yeniköy, İstanbul, 1978-1981

76

Komili Yalısı, Kandilli, İstanbul, 1978-1980

77

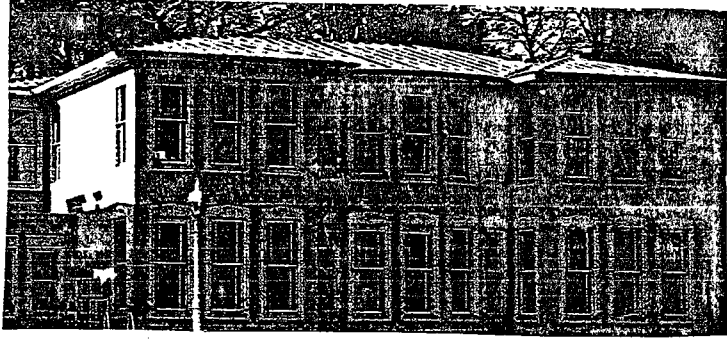
Fuat Süren Apartman Binası, İstanbul, 1978-1980

78

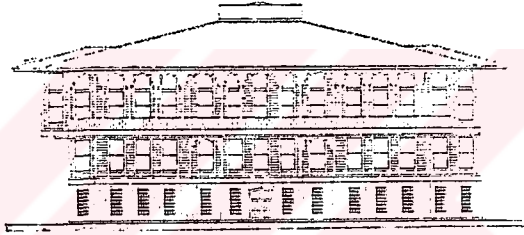
Ilıcak Yalısı, Yeniköy, İstanbul, 1978-1980

79

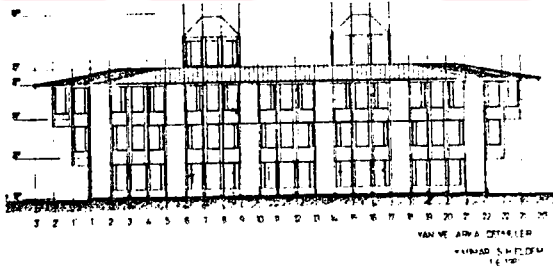
Koç Holding Yönetim Merkezi, İstanbul, Nakkaştepe, İstanbul, 1978-1987

80

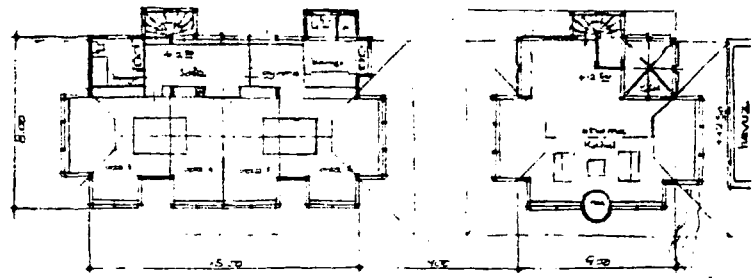
Şark Sigorta T.A.Ş.Genel Müdürlük Kompleksi, Altunizade, İstanbul, 1979

81

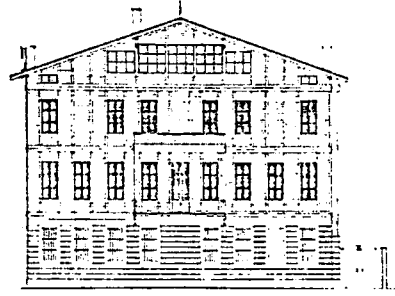
Eymen Topbaş Evi, Vaniköy, İstanbul, 1980

82

1980-85 YILLARI ARASINDAKİ UYGULAMALARI:

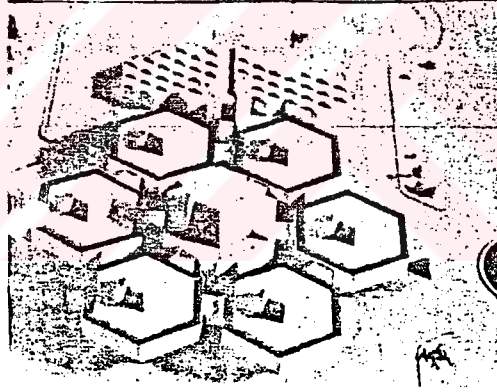
Pendik Atatürk Kültür Merkezi, Pendik, İstanbul, 1981

83

Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1981

(yarışma projesi)

84

Hilmi Sönmez Evi, Tarabya, İstanbul, 1981-1984

85

Sadi Aral Yalısı, Restitüsyon Çalışması, Vaniköy, İstanbul, 1983

86

Topser yerleşmesi, Büyükdere., İstanbul, 1984

(inşa edilmemiştir)

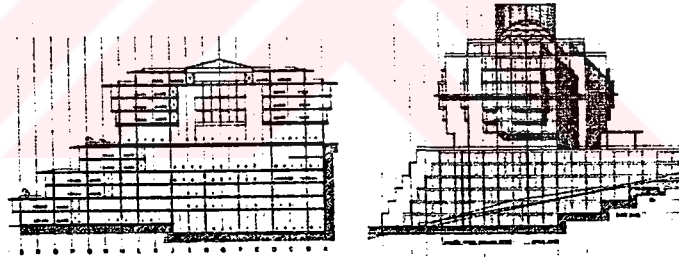
87

Alkent "Bahçe Şehir" Projesi, Etiler, İstanbul, 1984

88

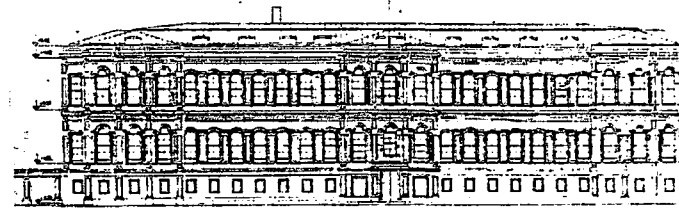
Turizm Kalkınma Merkezi Projesi, İstanbul, 1985

(inşa edilmemiştir)

89

Misafirhane, Beşiktaş, İstanbul, 1985

90
